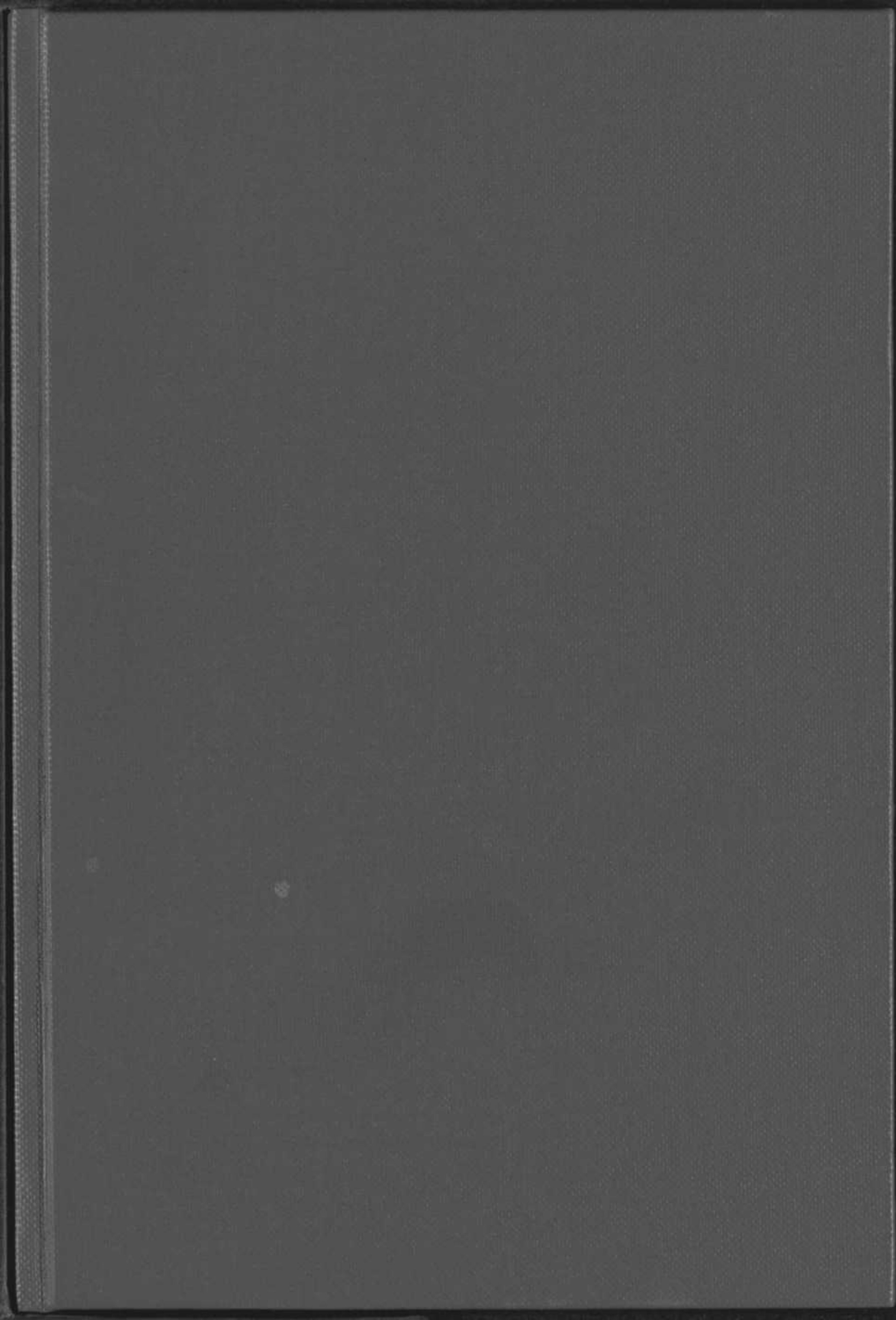

Diss. Jort.
Leiden
1917/18 N° 6

HANDBOEKBINDERIJ
ASCO OMMEN
Tel. 05291 - 1122*

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN

0613 7604

rs. jur. Leiden

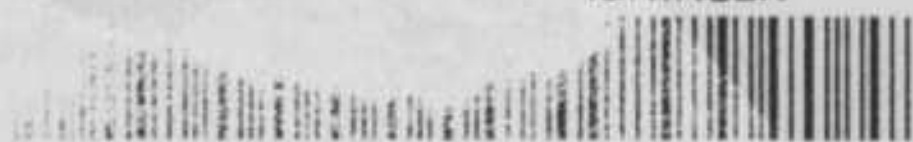
1917/18 No. 6

HINDOE-RECHT IN INDONESIË.

T. C. LEKKERKERKER.

CRONINGEN

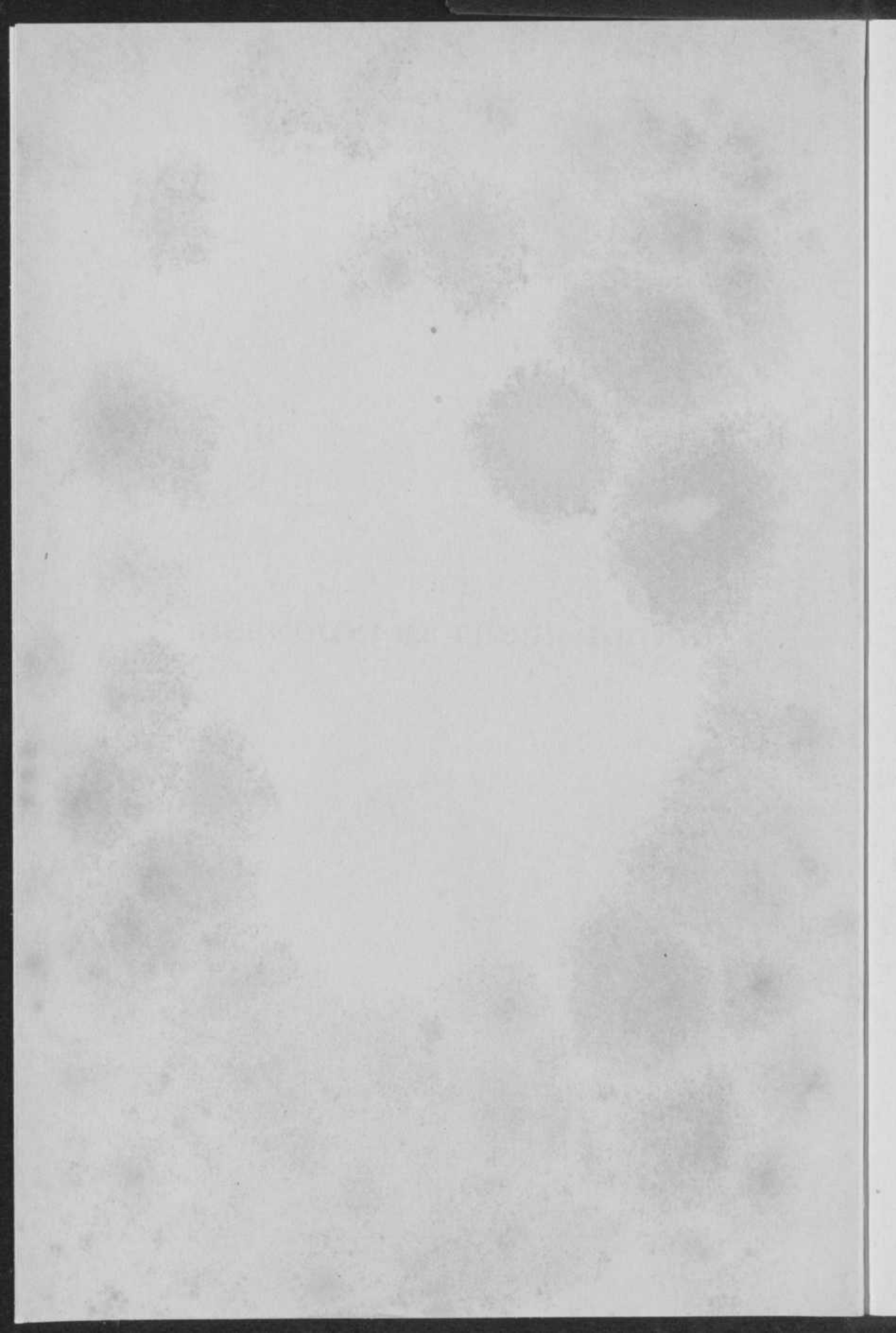
0124 7713

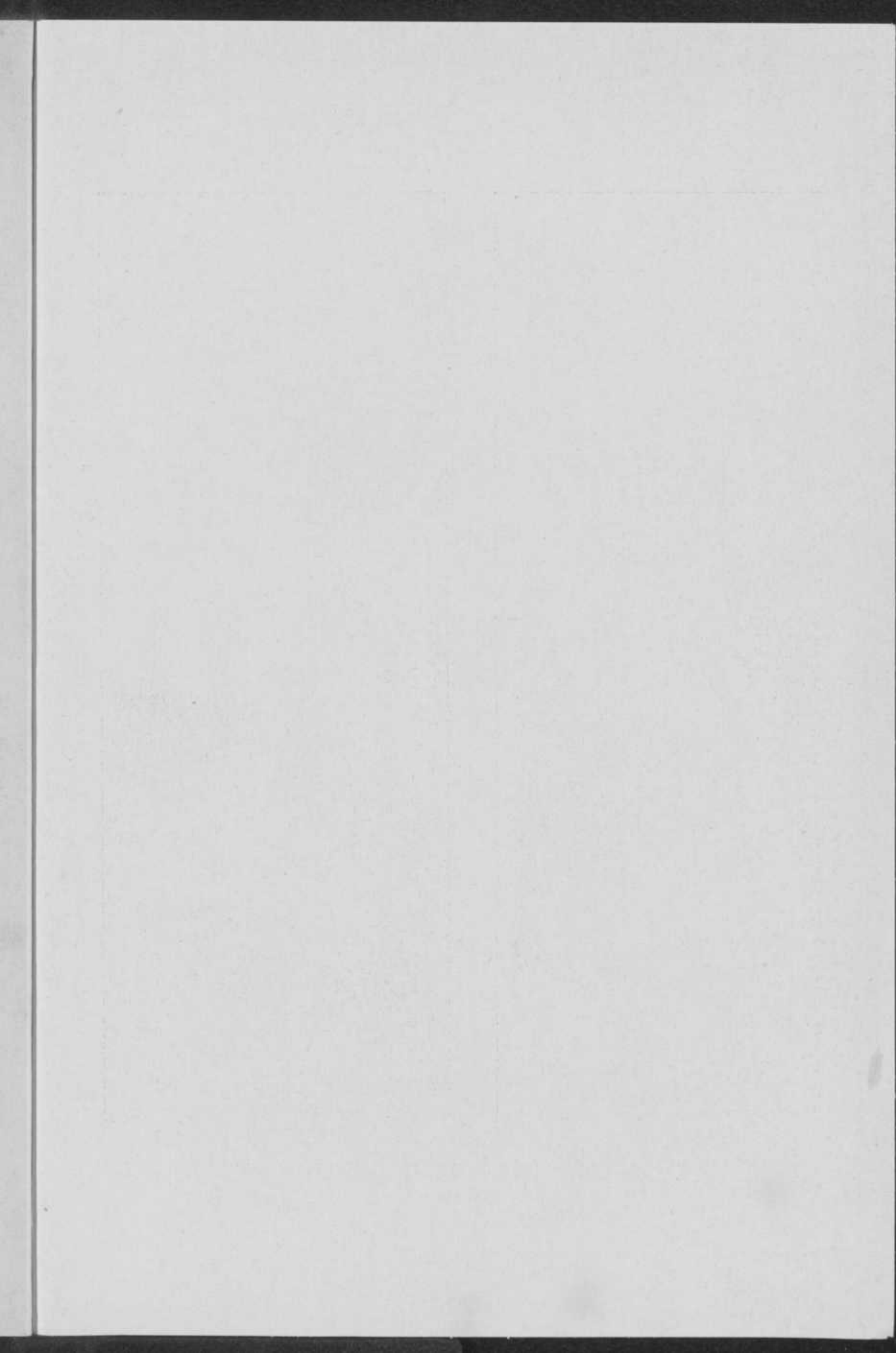
Diss jar. hender
1917/18 N° 6

(10)

HINDOE-RECHT IN INDONESIË.

PADANDA BOEDDHA EN PADANDA ÇIWA OP BALI.

HINDOE-RECHT IN INDONESIË.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN DOCTOR
IN DE RECHTSWETENSCHAP AAN DE RIJKS-
UNIVERSITEIT TE LEIDEN, OP GEZAG VAN DEN
RECTOR-MAGNIFICUS DR. G. KALFF, HOOG-
LEERAAR IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN
WIJSBEGEERTE, VOOR DE FACULTEIT DER
RECHTSGELEERDHEID TE VERDEDIGEN OP
DONDERDAG 21 MAART 1918 KLOKKE 2 UUR DOOR

TEUNIS CORNELIS LEKKERKERKER,

GEBOREN TE ROTTERDAM.

REPORT BY INDENT

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

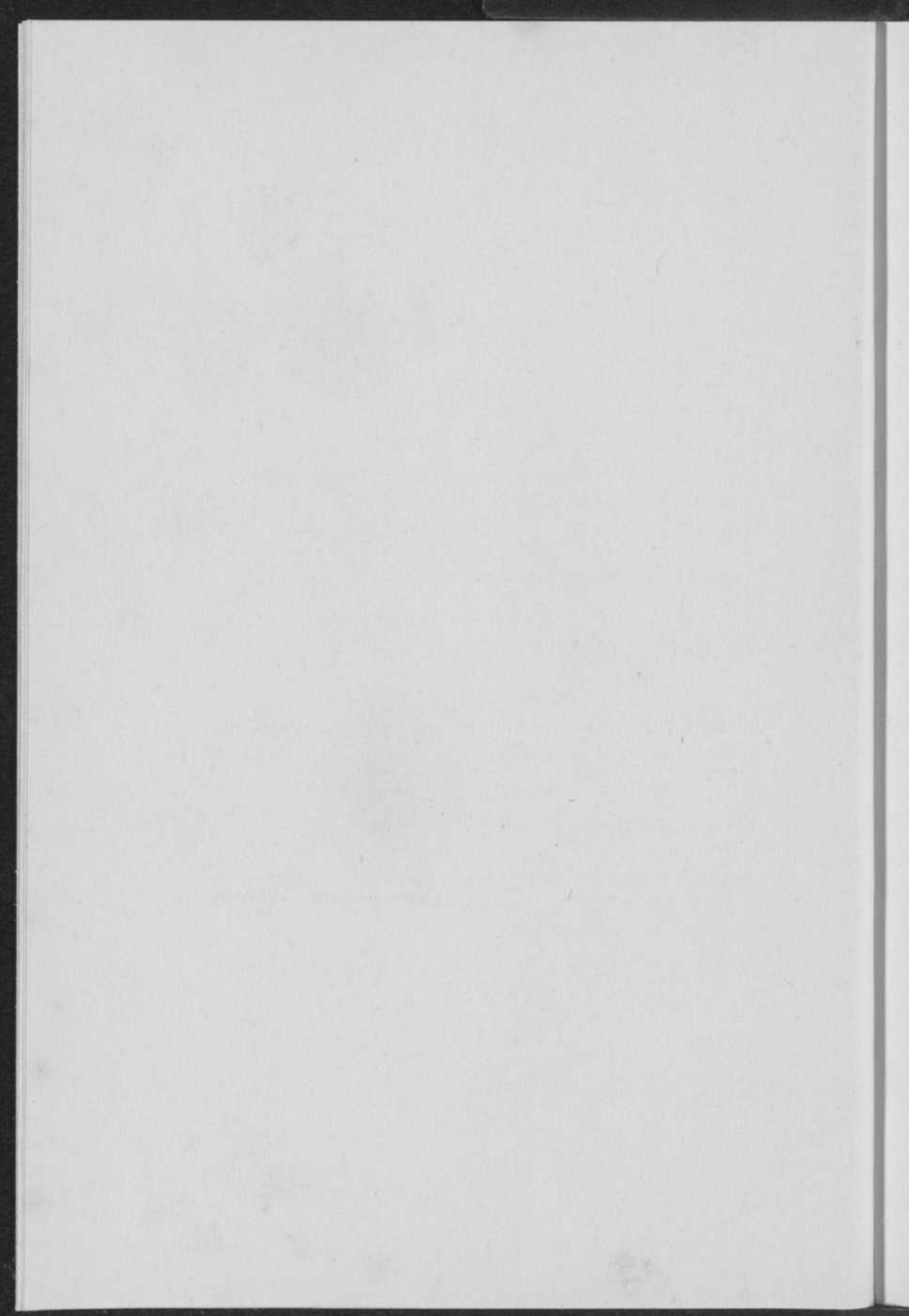
...

...

...

...

Aan mijne Ouders.

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

	Bldz.
DE VERHOUDING VAN HET HINDOERECHT TOT HET INHEEMSCHE RECHT DER HINDOES IN ENGELSCH-INDIË	I

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE KOMST VAN HET HINDOERECHT IN INDONESIË.	23
--	----

DERDE HOOFDSTUK.

DE HINDOE-JAVAANSCH WETBOEKEN OP BALI.	32
--	----

VIERDE HOOFDSTUK.

EENIGE INSTELLINGEN VAN HET HINDOERECHT VERGELEKEN MET HET ADATRECHT DER BALIËRS.	40
--	----

VIJFDE HOOFDSTUK.

SLOTBESCHOUWING	142
---------------------------	-----

EENIGE AANWIJZINGEN VOOR DE TRANSCRIPTIE VAN VOORINDISCHE NAMEN EN WOORDEN	146
---	-----

LIJST VAN AANGEHAALDE WERKEN	147
--	-----

NAAM- EN WOORDENLIJST	151
---------------------------------	-----

INTRODUCTION

GENERAL PRINCIPLES

The purpose of this study is to investigate the relationship between the variables of the system and the external environment. The study is based on the following assumptions:

THEORY OF THE SYSTEM

The system is defined as a set of interacting components that form a whole. The components are:

SCOPE OF THE STUDY

The study is limited to the following aspects of the system:

RESEARCH DESIGN

The research design is based on the following principles:

RESULTS AND DISCUSSION

The results of the study are presented in the following sections:

The first section discusses the findings of the study and their implications for the system.

The second section discusses the limitations of the study and the need for further research.

The third section discusses the conclusions of the study and the recommendations for future research.

EERSTE HOOFDSTUK.

De verhouding van het Hindoerecht tot het inheemsche recht der Hindoes in Engelsch-Indië.

Voor de bestudeering van het Hindoerecht in Indonesië is het wenschelijk met een hoofdstuk te beginnen, handelende over de vraag, hoe in het land van de Hindoes zelf, voor zoover het het rechtstreeks bestuurde Engelsch- en Fransch-Indië betreft, de verhouding van het Hindoerecht tot het inheemsche recht der Hindoes wordt beschouwd door practijk en wetenschap.

Deze vraag moeten wij op den voorgrond zetten, aangezien het Hindoerecht aldaar, en (gelijk blijken zal) ook in onzen archipel, scherp moet worden onderscheiden van het inheemsche recht der Hindoes resp. van de bevolking, die wordt geoordeeld onder Hindoeschen invloed te staan.

Onder Hindoerecht (Hindu law, le droit hindou) verstaat men dan het in de school bewerkte en gedo-
ceerde samenstel van geleerde regels, die beschrijven, aan welke voorschriften van godsdienst en recht zich de geloovige Hindoe behoort te houden; onder inheemsch recht de regels, die, los van eenig geleerd onderricht of van eenige geleerde studie, vanouds door de gewone bevolking zelf bij haar doen en laten worden toegepast.

Het merkwaardige nu in den loop van zaken is, dat

men het recht der Hindoebevolking van Engelsch-Indië en omgeving goed schijnt te hebben begrepen, zoolang men er geen aandacht aan gaf, maar terstond op een dwaalspoor is geraakt, toen men er zich wel voor ging interesseeren.

Oorspronkelijk
allechts in-
heemsch recht
in de inland-
sche staten op
Ceylon en in
Fransch-Indië.

De rechtspraak in de inlandsche vorstenrijken van het Zuiden van Indië, die werd gegeven hetzij door de hoofden van de kasten of van de „bourgade”, hetzij door de „panchayattai”¹⁾ — rechtbanken van vijf scheidsrechters —, paste geen anderen regel toe dan de onheuglijke gewoonte.²⁾

Het Hollandsche Gouvernement op Ceylon deed in 1707 de Thesawaleme, eene codificatie van de landsgebruiken, nu nog in Jafna van kracht, met kostbare aanwijzingen omtrent de Malabaarsche gewoonten, tot stand brengen.³⁾ Werken over Hindoerecht waren geheel en al onbekend aan de Tamilsche bevolking, zooals bewezen wordt door de afwezigheid van ieder beroep op deze werken en van Sanskritsche uitdrukkingen, die eerst later gangbaar werden in de rechtbanken in Indië.

Fransch-Indië, gevormd door de tegenwoordige etablissementen Pondicherry, Carical, Yanaon, Mahé en Chandernagore, sloeg denzelfden weg in. Een reglement van 1769 beschrijft de practijk voor de burgerlijke zitting van de Chaudrie (de rechtbank in Pondicherry). Als de rechtbank niet over voldoende inzicht beschikte, zond zij de partijen terug: wanneer zij tot dezelfde kaste

¹⁾ Voor de transcriptie van Voorindische termen, zie beneden, de blz. aan het slot.

²⁾ Zie LÉON SORG, Introduction à l'étude du droit hindou, 1895 bldz. 8.

³⁾ SORG bldz. 7. J. D. MAYNE, Hindu law and Usage, 1883, bldz. 37.

behoorden, naar de vergadering van hun kaste, voorgezeten door het hoofd, anders naar scheidsrechters of naar de „Chambre de la Consultation”, samengesteld uit aanzienlijke inlanders; en de rechter bepaalde zich er dan toe de beslissingen te bekrachtigen, wanneer zij hem regelmatig en billijk genomen schenen.¹⁾ Deze vonnissen nu waren bijna uitsluitend gebaseerd op de gewoonten en gebruiken van het land.

Dat daarvan geene geschreven verzameling bestond, bewijst art. 2 van het reglement van 1778, dat aan de Chambre de la Consultation en aan ieder harer leden voorschreef te arbeiden aan een werk, daaraan gewijd. De voortdurende oorlogen en de natuurlijke onverschilligheid (apathie) der inlanders veroorzaakten dat deze wijze verordening een doode letter bleef.

En bij deze reglementen van 1769 en 1778 sluit aan art. 3 van het besluit van 6 Januari 1810, dat LÉON SORG het constitutioneele recht van de inlanders in de Fransch-Indische koloniën noemt²⁾. Het art. luidt: „Les Indiens, soit chrétiens, soit maures ou gentils, seront jugés comme par le passé suivant les lois, usages et coutumes de leur caste.”

De kentering.

De kentering in deze ongeprecizeerde, doch juiste opvattingen begon, toen de Europeesche geleerden de geschiedenis en de instellingen van Indië begonnen te bestudeeren en daarvoor de Brahmanen raadpleegden, toen het meest ontwikkelde deel van de bevolking. Van hen leerden zij de indeeling in vier klassen, Brāhmana's, Ksatriya's, Waiçya's en Çūdra's, of de priesterstand, de

¹⁾ SORG, bldz. 7.

²⁾ Zie den aanhef van zijn geciteerd werk.

krijgsmansstand, de handelaars en landbouwers, en ten slotte de Soedra's, slaven van de drie hooger staande standen ¹⁾. Ook leerden zij van hen, dat hun godsdienst algemeen, zonder afwijking, beleden werd, dat zij de hoogste stand waren en dat zij de wet, die door alle Hindoes zonder onderscheid, noch van godsdienst, noch van kaste, aangenomen was, onder zich bewaarden. Deze opvatting, die eenigen schijn van waarheid voor zich had, ontwikkelde zich verder. Welk gevolg deze misvatting heeft gehad, vinden wij tot den huidigen dag geschiedkundig ontwikkeld bij ILBERT ²⁾.

Engelsche
regeling te be-
ginnen met het
ontwerp van
Warren
Hastings van
1772.

Te beginnen met WARREN HASTINGS ³⁾, die in art. 23 van zijn ontwerp van 1772 voor de regeling van de justitie in het binnenland van Bengalen ⁴⁾ voorschreef, dat „in all suits regarding marriage, inheritance and caste and other religious usages and institutions, the laws of the Koran with respect to Mahomedans, and those of the Shaster with respect to Gentus (Hindoes) shall be invariably adhered to”, is het Engelsch koloniale bestuur steeds in die zelfde richting voortgegaan. Zoo bevestigden de moederlandsche Regulating Act voor Bengalen van 1773 en de parlements wet van 1781, die de Regulating Act herzag en uitbreidde, dit beginsel. En dezelfde gedachte,

¹⁾ Men zie over deze standen-indeeling: Dr. J. S. SPEYER: De Brahmanen en hunne beteekenis voor het Indische volk. Rede 1903, bldz. 13 v. v., en beneden, Hfdst. IV.

²⁾ ILBERT: The Government of India 1915 3e. ed. Hfdst. IV.

³⁾ WARREN HASTINGS was sinds 1772 Gouverneur van Bengalen in dienst van de Eng.-Ind. Comp. en in de jaren 1774—1785 Gouverneur-Generaal.

⁴⁾ Den tekst van dit ontwerp vindt men in Adatrechtbundel VII bldz. 13 v. v.

door ILBERT in zijn „Digest of Statutory enactments” onder art. 108 overgenomen met andere terminologie — „subject to the same personal law or custom” —, heeft haar uitdrukking gevonden in het tot erfrechtzaken beperkte art. 112 en van het nieuwe regeeringsreglement van Engelsch-Indië van 1915¹⁾.

Een Indische verordening voor Bengalen van 1832 beperkte deze regeling tot hen, die „bona-fide” aanhangers van die godsdiensten zijn. Is dat niet het geval of zijn partijen van verschillende godsdienst, dan zal de zaak beslist worden „door beginselen van rechtvaardigheid, billijkheid en volgens goed geweten, en hierbij wel te verstaan dat deze regel niet zal worden beschouwd als de rechtvaardiging van het invoeren van de Engelsche of eenige andere vreemde wet of van de toepassing in zulke gevallen van eenigen regel, door deze beginselen niet erkend”. Hierbij merken wij dus op, dat aan een adatrecht, onafhankelijk van de godsdienstige regelen, niet werd gedacht. En deze gedachte werd nogmaals belichaamd in de Indische „lex loci” act van 1850. Zij drukte uit, dat alle wetten en gewoonten, van kracht zijnde in de gebieden, onderworpen aan de Eng.-Indische Compagnie, voor zoover deze wetten en gewoonten betreffen verlies van rechten wegens het uittreden of het uitgesloten worden uit eenige godsdienstige gemeenschap of kaste, haar geldigheid als wetten zullen verliezen in de hoven van de Eng.-Indische Compagnie en in de hoven, ingesteld door de Kroon in voornoemde gebieden. Deze wet wekte heftig verzet bij de orthodoxe Hindoes, die er begunstiging van ketterij in zagen.

¹⁾ Zie Ilbert bldz. 277 en Suppl. bldz. VIII; 5 en 6 Geo. 5 Ch. 61.

Verandering
van inzicht in
het inheemsche
recht.

Toen er wetgeving ingevoerd moest worden voor de streken, gevoegd bij het presidentschap Bombay, hadden Engelsch-Indische ambtenaren, vooral door hunne landrenteonderzoekingen, reeds ingezien, dat de gewijde of half gewijde boeken niet zulke vertrouwenswaardige gidsen waren, als waarvoor men ze had gehouden in den tijd van WARREN HASTINGS, en dat plaatselijke en persoonlijke gewoonten een veel belangrijker rol speelden, dan haar oorspronkelijk was toegekend.

En in overeenstemming daarmede week het reglement voor Bombay van 1827 van het Bengaalsche model af, door aan het plaatselijk gebruik voorrang te geven boven de geschreven Mohammedaansche of Hindoesche wet. En hetzelfde geschiedde voor de Pandzjaab, in het reglement van 1872.

Reeds STRANGE¹⁾ erkende in 1830, dat de *lex non scripta* vaak de *lex scripta* verdringt.

Het inheem-
sche recht in
stand gebleven
door overleve-
ring, kaste-
wezen en de
bemoeiingen
der landrente-
ambtenaren.

Maar waaraan is nu, ondanks de misvattingen, het behoud gedurende zoovele eeuwen van deze groote massa ongeschreven gewoonterecht te danken? SUMNER MAINE²⁾ antwoordt hierop: door den aard van de Indische bevolking, wier godsdienstig geloof niet door leering, maar door voortdurende recitatie van gedeelten van hunne heilige verzen in de landstaal wordt levendig gehouden, doch die het overige van hunne gedachten en gesprekken besteden aan hunne gewoonten, hun adat. Maar dat antwoord is niet voldoende. Dit adatbehoud wordt nog in de hand gewerkt door de verdeeling in

¹⁾ STRANGE, *Hindu Law*, 1830 deel I bldz. XXVII.

²⁾ S. MAINE, *Village-Communities in the East and West*, 1871 bldz. 55 v.

kasten, geen territoriale groepen, maar groepen van handelaars, nijveren enz. In dergelijke kleinere groepen worden de rechtsgewoonten hardnekkig bewaard, meer dan in de grootere eenheden, die meer en meer verspreid geraken; in de laatste dreigt het gevaar, dat men de gewoonten niet gaat onderscheiden in die, welke wel, en die, welke niet meer van kracht zijn.

De toenemende maatschappelijke bedrijvigheid vermeerderd de vragen, die rechtskundige oplossing verlangen. Dit moet nu door deskundigen geschieden. En dit dwingt somtijds tot het voortdurend boekstaven van het recht¹⁾ en het omvatten er van in passend-gemaakte algemeene begrippen.

Deze laatste opvatting heeft voortdurend vordering gemaakt, deels door het werk voor de landrente (revenue), waardoor men in aanraking kwam met al dat hoogst gewichtige agrarisch recht der bevolking, waarover de Hindoeboeken nagenoeg zwijgen²⁾, deels doordat men in aanraking kwam met streken als de Pandzjaab, waar het inheemsche recht heel wat beter bewaard is gebleven dan in de buurt van Calcutta, in beneden-Bengalen.³⁾

Zoo lezen wij ook bij S. MAINE⁴⁾, dat hij reden heeft te gelooven, dat de rechters van het vierde der High Courts (hoven ingesteld door de Engelsche kroon ter

¹⁾ Zoo iets als in onze Adatrechtbundels dus.

²⁾ S. MAINE, bldz. 36.

³⁾ In „A digest of civil law for the Punjab” 1901 zegt de schrijver W. H. RATTIGAN dat hij alleen in het geval van huwelijk en verboden graden daaromtrent verplicht is geweest te verwijzen naar de Hindoesche en Moh. wetten, bldz. XII.

⁴⁾ S. MAINE, bldz. 52.

vervanging van de hoogste Compagniesrechtbanken, ingesteld te Allahābād (Noordwesterprovincies, nu vereenigde provincies), waar het eerst „de oude gewoonte” meer zorgvuldig werd in acht genomen en geacht, van meening zijn, dat zij groot onrecht zouden doen, als zij precies en eenvormig het formeele geschreven recht toepasten. Het geschreven Hindoeerecht beschouwt den eigendom als het middel om de kosten na den dood te bestrijden. In de constructie van het recht der weduwen ten aanzien van de nagelaten goederen zijn er eenige merkwaardige verschillen tusschen het geschreven en het ongeschreven recht. Daar hebben de Hindoejuristen, deels door het in het leven roepen van eene onderscheiding tusschen gescheiden en ongedeeld eigendom, deels door de onderscheiding tusschen roerend en onroerend goed, het recht der weduwen zeer beperkt, niet alleen door daarvan grootendeels een vruchtgebruik (life-interest) te maken, maar ook door dit vruchtgebruik door allerlei beperkingen te verkleinen tot weinig meer dan de positie van een trustee. Hiervan vinden wij niets terug in de ongeschreven gewoonte, volgens welke de weduwe een zuiver eigendom gedurende haar leven verkrijgt.

Naarmate de Oostersche wetenschap vorderde, kwam men meer en meer tot het inzicht, dat de beteekenis van de wetboeken verre was overschat. En de waarde van het gewoonterecht, als het recht, dat in ieder geval geldt voor de Soedra's — de overgroote meerderheid des volks — en de bevolking van Zuid-Indië, werd naar voren gebracht.

Om deze reden komt dan ook SORG¹⁾ tot het inzicht,

¹⁾ SORG, bldz. 52,28. Zie nog MAYNE, bldz. 36.

dat de goed toegepaste gewoonte gaat *boven* de geschreven wet.

Hoe de verandering in de oude opvatting was ontstaan?

Betere kennis
brengt een
juister inzicht
in de verhouding
van het
godsdienstige
tot het inheem-
sche recht.

Door het inzicht in de verscheidenheid van rassen, talen, godsdiensten, beschaving en van de klassen waarin de Hindoesche bevolking is verdeeld.¹⁾ Daardoor zag men de onmogelijkheid in, dat er in Indië een éénvormig recht zou zijn.

Deze verscheidenheid wijst veeleer op een onbepaalde massa gewoonterecht, in evenveel deelen verdeeld als er stammen of groepen zijn. Daaroverheen is de Arische invasie gekomen, die de Brahmaansche beschaving medebracht. Maar het is er verre van, dat deze al het bestaande heeft verdrongen. Het getal der Brahmanen was daartoe veel te beperkt. Slechts zeer langzaam breidde zich hun invloed uit door de hoogere beschaving, die zij met zich voerden. Dat heeft niet plaats gehad met wapengeweld, zooals men het wel eens heeft voorgesteld. Het was meer eene geestelijke doordringing. De bekeerden werden Dwija's (dwidzja) of herborenen genoemd. De groote massa, de Soedra's, bleef buiten den Brahmaanschen invloed en werd door de Brahmanen dan ook als de vierde of laagste stand beschouwd.

In het Zuiden drong hun invloed zoo weinig door, dat er daar vorsten zijn, die, als men hen naar de Brahmaansche standenverdeeling wilde indeelen, zouden behooren tot de Soedra's. Kan men nu, bij al die ver-

¹⁾ Over deze klassen vinden wij meer bij TUPPER: Our Indian Protectorate, 1893 bldz. 394 v. Zoo zegt hij, dat er in 1881, de kleinste onderverdeelingen medegerekend, 2889 afzonderlijke groepen waren.

scheidenheid, van de fijnste tot de primitief-grofste beschaving, nog spreken van een geestelijke eenheid, die vervat zou zijn in de heilige Brahmaansche boeken?

En kan men hier eenheid van recht verwachten, als te vinden is in het wetboek van MANU en in andere Brahmaansche werken?

Ook deze zelf eischen deze functie niet voor zich op. Het *Mānawadharmasāstra*¹⁾ bevat grootendeels regels in het bijzonder voor *Dwija's*²⁾ en Brahmanen geldend en ten aanzien van de anderen regelt het de verhouding van dezen tot hen.

Het boek zelf bevat bovendien verwijzingen naar de onheuglijke gewoonten als zijnde „de voornaamste wet”, ook een regel als „een goed vorst behoort aan de wetten, geldend voor de klassen en provinciën, aan de reglementen van koopliedengilden en aan de familiegewoonten na bestudeering kracht van wet te geven”, verder over de verhouding van de levenswijze van de *Dwija's* tot de gewoonten, eene bepaling „dat deze behoort te worden ingevoerd, mits niet in strijd zijnde met de gewoonten van de provincies, kasten en families”, en ten slotte onder de plichten van den koning het gebod om „de wetten van het veroverde land te eerbiedigen, zooals die zijn afgekondigd.”³⁾ Zoo oordeelen ook de commentaren.

Het is er dus verre van af, dat het *Mānawadharmasāstra*

¹⁾ Zie hierover: JOLLY, *Recht und Sitte*, 1896 bldz. 14 v.v.

²⁾ Tweemaal geborenen, leden van den driestandenadel.

³⁾ SORG, bldz. 40 v.

çastra geldt voor hen, die niet Brahmanen zijn ¹⁾ of tot de hoogere standen behooren, noch ook voor hen, bij wie de Brahmaansche invloed weinig of niet is doorgedrongen.

Hetzelfde geldt ook weer voor de commentaren, zooals de Mitāksarā (Mitaksjaraa) bijv., waaraan in het Z. deel van Indië de eerste plaats wordt toegekend.

Ook deze zijn daarenboven verdeeld over verschillende scholen, wat de eenheid weer niet in de hand werkt. Een Engelsch schrijver heeft eens opgemerkt, dat de Mitāksarā in het Z. van Indië is, wat de Code Napoléon in Engeland zou zijn, stel dat het veroverd werd door de Franschen.

En deze opmerking zullen wij wel analoog elders in Indië kunnen toepassen, waar import-wetboeken van kracht worden geacht.

Zoo lezen wij, bijzonder scherp en goed, bij den Fransch-Indischen schrijver LÉON SORG in zijn reeds genoemde werk ²⁾ op bldz. 52: „Wij kunnen dus met BURNELL (Dāyawibhāga, Introduction XV) besluiten, dat de gewoonte altijd in Indië, en in het bijzonder in het Zuiden, in sterke mate boven de geschreven wet is gegaan. Alleen door de gewoonte kan het Dharmaçāstra hier de regel zijn voor andere standen dan die der

¹⁾ In het Z. van Indië telden de Brahmanen in 1871 3 pCt. van de bevolking.

Bij SPEYER, bldz. 24, vinden wij, zonder plaatsaanduiding, voor hetzelfde jaar het getal der Brahmanen gesteld op ruim 10 miljoen tegenover $\pm$ 140 miljoen Hindoes niet-Mohammedanen. Dus 7 %.

²⁾ Over deze kwesties schrijft hij ook in zijn „Traité théorique et pratique du droit hindou“, 1897, waarin het Hindoeerecht op zich zelf wordt behandeld.

Brahmanen, en zelfs wat deze laatsten betreft, is deze vaak door de gewoonte opzij gezet".¹⁾

Zoo zegt ook JOLLY²⁾, dat de Brahmaansche schrijvers in hunne heilige boeken, de Weda's en Smrti's, als een derde bron van het recht den levenswandel en de leer van vrome mannen beschouwen. In zake het eigenlijke recht worden de bijzondere zeden en inrichtingen van de afzonderlijke landen, kasten en geslachten als van belang op den voorgrond gezet, ten minste voor zoover zij niet met het heilige recht in strijd zijn. De belangrijke plaats, die hierdoor aan het *gewoonterecht* wordt ingeruimd, is dan ook zeer zeker in overeenstemming met de werkelijkheid en maakt het den onderzoeker naar het recht tot plicht, de sporen en overblijfselen van het Indische gewoonterecht na te gaan.

Hierdoor begrijpen wij ook de moeite, die de commentatoren van de heilige boeken zich altijd hebben gegeven om die wetboeken in overeenstemming te brengen met de practijk.³⁾

Toch zijn de auteurs over Voor-Indië van het oude denkbeeld nog lang niet los. De schuld daarvan ligt ook bijrechtsprekende inlanders zelf, waar dezen èn in Engelsch-Indië èn in Fransch-Indië en, zooals wij ook zullen zien, in Nederlandsch-Indië den schijn aannemen Hindoewetboeken toe te passen, terwijl het in waarheid om inheemsch recht gaat⁴⁾.

¹⁾ Daarmee eenigszins in overeenstemming: MAYNE, bldz. 3.

²⁾ JOLLY, bldz. 2.

³⁾ SUMNER MAINE, bldz. 47.

⁴⁾ Zoo zouden wij de tegenstrijdigheid in de adviezen van de panditas aan de Engelsche rechters kunnen verklaren. Zie: SORG,

Dat de auteurs het oude standpunt nog niet geheel kunnen verlaten, blijkt uit ILBERT, die nog vasthoudt aan de Hindoewet, zij het dan met locale afwijkingen, gewijzigd, aangevuld of vervangen door een Engelsche wet. Zoo vinden wij ook bij STRACHEY¹⁾ niets anders dan dat de Hindoesche wetten door de Engelsche hoven worden toegepast, en over de Hindoewet, dat deze voortdurend wordt gewijzigd door plaatselijke en persoonlijke gewoonten, voor zoover ze niet is vervangen door Engelsche wetten. Zoo vindt men in Adatrechtbundel V bldz. 21 een brief van Mei 1911 van den Engelschen minister van Buitenlandsche Zaken aan den Nederlandschen gezant, naar aanleiding van een verzoek om inlichting over wat er in de Engelsche koloniën gedaan was voor het adatrecht, waarin wij lezen: „with regard „to India, there is no official publication on the subject of Native Laws, but the best book is Dr. JULIUS „JOLLY's „Recht und Sitte“, which is published in BÜHLER's „Grundriss, and contains exhaustive references to the „literature of the question“. De commissie voor het adatrecht teekent met reden aan, dat wij hier met een misverstand te doen hebben, daar genoemd werk handelt over Hindoerecht, terwijl gevraagd was naar het adatrecht, d. i. een kern van inheemsch recht met bijmengsels van Hindoerecht. En zelfs MAYNE, die beter weet, ver-

Introduction bldz. 16; Traité, bldz. 18; Avis du Comité Consultatif de jurisprudence indienne, Préface. Eene verzameling van dergelijke adviezen vindt men nog bij WEST en BÜHLER: A digest of the hindu law of inheritance and partition. 1878.

¹⁾ STRACHEY: India, its administration and progress. 3e ed. 1903 bldz. 105.

duistert de zaak nog steeds, door te spreken van Hindu Law and Usage, met het woord *Law* voorop (zooals ook is geschied in ons Regeeringsreglement van N.-I. in art. 75 lid 3).

Oorsprong van
het Hindoe-
recht.

Indien dit Hindoerecht dan geen levend recht van nature is, dan rijst de vraag, waar het dan wel vandaan komt.

De gewone Brahmaansche voorstelling schijnt te zijn, dat het is afgeleid uit didactisch-theologische geschriften, als die van Manu en Yajñawalkya (JOLLY noemt de Smṛti's poëtische compendia). De jongere gezaghebbende werken over Hindoerecht, de dharmaśāstra's, zouden wortelen in wat door geleerden uit overoude tijden is bedacht of overgeleverd ¹⁾.

Een geheel andere voorstelling ontmoet men bij sommige Engelsch-Indische schrijvers. Volgens hen is het Hindoerecht een stuk van het oude inheemsche recht, maar een stuk, dat door bijmenging van godsdienstige regelen en door geleerde vervorming veranderd is tot onherkenbaar wordens toe.

Het duidelijkst is daarin MAYNE (bldz. 4. v. v.), waar hij zegt, dat de Hindoewet gebaseerd is op onheuglijke gewoonten, die al bestonden vroeger dan en onafhankelijk van het Brahmanisme. Dat de Ariërs bij hun invasie gewoonten vonden òf gelijk aan de hunne, òf niet geheel ongelijk daaraan. Dat zij deze aannamen met of zonder wijziging, terwijl zij die, welke ongeschikt waren om overgenomen te worden als bijv. de polyandrie, onzedelijke

¹⁾ Men zie hierover: JOLLY, bldz. 1 v.v.

huwelijken en dergelijke, verwierpen. Verder dat, toen de Brahmaansche schrijvers tot wetsvaststelling overgingen, zij de feiten overnamen, zooals zij die vonden, zonder daaraan godsdienstige beteekenis te hechten. De wijze van erfopvolging en de adoptie zijn van Brahmanisme doortrokken. Daartegenover heeft zich de Brahmaansche invloed er steeds op gericht de „joint family” te breken.

Zoo zegt MAYNE ook op bldz. 10, dat hij er weinig aan twijfelt, of die gewoonten zijn *grooendeels* gewijzigd en aangevuld door die wet. Als twee groepen gewoonterecht, die niet geheel met elkander in strijd zijn, naast elkander worden gevonden, dan heeft die groep, welke van goddelijken oorsprong beweert te zijn, een grooten voor- sprong in den strijd om het bestaan tegenover de andere. Ook heeft een meer ontwikkeld rechtssysteem altijd de neiging een minder ontwikkeld te overgroeien. Een weinig ontwikkelde wet bevredigt de behoeften van onbeschaafde gemeenschappen. Ontwikkelen deze zich, dan schiet de oude wet te kort en wordt de behoefte gevoeld aan nieuwe regels. Bij gebrek aan eigen regels ontleenen zij deze dan aan hunne naburen. Daarbij wordt den pandit om advies gevraagd. Deze adviezen nu doen het gewoonterecht groeien. Het geestelijk overwicht der Brahmanen werkt dit proces nog in de hand. Gedurende de laatste eeuwen heeft dit proces zich met groote snelheid ontwikkeld door de practijk bij de Engelsche hoven om de pandits als adviseurs te gebruiken.

MAYNE gaat dan zoover wet en adat van elkander onafscheidelijk te achten. Men oordeele: „without both, the usage is merely a branch severed from the trunk. The sap is wanting, which can alone produce growth.”

Een verwante opvatting heeft SUMMER MAINE (bldz. 52), waar hij zegt, dat het Hindoerecht oud gewoonterecht in zich opnam, doch dat de regels van het gewoonterecht, toen zij werden opgeschreven, door Brahmaansche uitleggers diepgaand gewijzigd zijn, zoowel in geest als in kracht. Elders erkent hij (bldz. 65), dat er in Indië buiten het in het Hindoerecht verwerkte, nog verscheidene belangrijke groepen gewoonterecht zijn ¹⁾.

Nadere bepaling van het Hindoerecht.

Hoe heeft men zich dat Hindoerecht voor te stellen? Waar onze kennis daaromtrent niet uit de bronnen zelf kon worden geput, zullen hier de gegevens slechts in het kort worden weergegeven. Voor ons onbegrijpelijke Sanskrit-termen zullen wij er niet in opnemen.

De studie van de gewijde boeken levert groote moeilijkheden op voor hen, die daarin zeker systeem willen ontdekken. Nergens vinden wij bij de bestudeering van een recht over dezelfde onderwerpen zooveel verschillende opvattingen als daar, waar het der jurisprudentie en den schrijvers er om te doen is geweest volgens de officiëel erkende wetboeken ²⁾ het recht uiteen te zetten.

Toen de Engelsche magistraten, wegens de vertaling van eenige dier in het Sanskrit gestelde wetboeken, de hulp van de z. g. „pandits” niet meer noodig hadden,

¹⁾ Men zie nog bldz. 57, 72.

²⁾ Hoewel wij hier — meer traditioneel — van wetboeken spreken, zou deze term juister weergegeven kunnen worden met het woord „rechtsboeken”, aangezien deze boeken geen eigenlijk bindende bepalingen bevatten. Dharma-boeken ware nog juister.

zagen zij zelf in, dat de tegenstrijdigheid hunner adviezen of „fatwah's" niet was ingegeven door corruptie of dwalingen, maar in den aard van de wetboeken zelf te vinden was. Zij zagen in, dat er geen kwestie in het Hindoerecht was, die men niet zus of zoo kan uitleggen. De commentaren waren zelden in harmonie met hun hoofdtekst en vaak in tegenspraak met elkander. ¹⁾

Gaan wij de schrijvers hierover na, dan vinden wij bij STRANGE, den oudste dien wij hierover onder de oogen kregen, dat het zeer moeilijk en gevaarlijk zou zijn buiten de wetboeken om naar het adatrecht te zoeken, daar dit over de verschillende provincies van Indië al te zeer uiteenloopt. ²⁾

Voor hem is dus in de Hindoewetboeken alleen het recht der Hindoes te zoeken.

COWELL ³⁾ noemt de wetboeken „the original basis" en „the starting point" van het Hindoerecht.

Maar merkwaardig is dan zijne uiting in zijn groote werk over Hindoerecht ⁴⁾, dat, wanneer een Hindoe Christen is geworden of Mohammedaan en daarbij, door zijn levensgedrag, getoond heeft welke regels en gewoonten hij heeft aangenomen, hij dan *bevrijd is van de kluisters van de Hindoewet*.

SORG vergelijkt de z.g. „Sanskritsche wetgeving" met een doolhof, waaruit men niet kan komen, dan door de *gewoonte* tot gids te nemen. De sūtra's, çāstra's en de digesten zijn werken uit verschillende tijdperken, die wij

¹⁾ Zie SORG, Introduction, bldz. 16.

²⁾ STRANGE, bldz. XXVII.

³⁾ COWELL, A short treatise of Hindu Law, 1895, bldz. 3.

⁴⁾ The Hindu Law 1870, bldz. 3.

bij benadering slechts kennen, zij geven slechts de gewoonten van ééne secte of de meeningen van éénen schrijver, en ze gelijkelijk toepassen is het zich blootstellen aan de vreemdste tegenstellingen.

SUMNER MAINE wijst er op, dat de Engelschen nog Hindoescher werden dan de Hindoes zelf.

De invloed der Sadar-hoven of Sudder-Courts ¹⁾, die waren ingesteld om „Native Law” toe te passen, veroorzaakte dat het Hindoerecht een hardheid verkreeg, die het niet zou hebben gehad, als niet door Engelschen invloed de toepassing van dit Hindoerecht was „geregeld”, en meer de loop gelaten was aan de commentaren van de Hindoesche wetboeken. Deze lieten ieder na de bewerking een grootere hoeveelheid gezond verstand en een grooter element billijkheid en redelijkheid daarin achter dan zij er in vonden toen ze van hunne voorgangers kwamen. ²⁾

De groote moeilijkheden waarin men gekomen was bij de onzekerheid ten aanzien van wat het Hindoerecht nu eigenlijk was, deden WARREN HASTINGS besluiten de standaard-tekstboeken der Hindoes te laten vertalen en verzamelen en meteen inlandsche rechterlijke ambtenaren in dienst te nemen als bijzitters in de hoven van de Compagnie.

Men weet met welk gevolg.

Hij ging dan ook van een geheel verkeerde gedachte uit. Hindoeïsme is een term van de meest onbepaalde beteekenis. Verschillende tekstboeken gelden als autori-

¹⁾ Plaatselijke rechtbanken in de steden, ingesteld door de Engelsch-Indische Compagnie. Die ten plattelande heetten *Moefassal*-hoven.

²⁾ Zie Hfdst. II t. a. p.

teit in verschillende deelen van Indië en onder verschillende klassen van Hindoes. Vaak toonen zij aan, dat de verzamelaar dacht aan wat wet *behoorde* te zijn, eerder dan aan wat zij inderdaad is of ooit was.

Plaatselijke, groeps-, kaste- en familiegewoonten spelen een veel grooter rol dan men oorspronkelijk had gedacht en dit belangrijke feit is erkend in de latere Indische wetgeving. En verder voorziet de wet niet in alle voorkomende gevallen. Deze leemten werden aangevuld door Engelsche rechters en ambtenaren met bij hen achtergebleven herinneringen van beginselen van de Engelsche wet, die werden opgevat als uitingen van rechtvaardigheid, billijkheid en goed geweten.

Ook bevatte de Hindoewet vaak regels in strijd met de overleveringen en het zedelijkheidsgevoel van het heerschende ras.

Vaak is de wenschelijkheid uitgesproken het proces van codificatie uit te strekken tot die inlandsche wet en te trachten, door middel van wetboeken, de leidende beginselen van de Hindoesche en Mohammedaansche wetten te bepalen en te vereenvoudigen. Zoo heeft Sir ROLAND WILSON gepleit voor de codificatie van een Engelsch-Mohammedaansche wet. Dit zou natuurlijk in flagranten strijd zijn met de ervaring, ten aanzien van de waarde van Hindoerecht voor het dagelijksch rechtsleven opgedaan.

Strijd tusschen
het inheemsche
recht en het
wetboeken-
recht.

Ten besluite geven wij hier nog eenige staaltjes van verschil tusschen het vanouds nageleefde inheemsche volksrecht en de in de school voltooide Brahmaansche wet.

De Brahmaansche wet bevordert de verdeeling van de

gemeenschap, omdat daardoor de godsdienstige plichten zich vermenigvuldigen, terwijl volgens het gewoonterecht juist het bijeenblijven van de familiegemeenschap de grondslag voor alle rechtsverhouding is.

Sanskritsche schrijvers beschouwen het huwelijk als het middel om een zoon te krijgen, die voor zijn vader en voorvaderen de aan de dooden gewijde plechtigheden zal vervullen. Het huwelijk wordt daar aangegaan, niet om aardsche, maar om hemelsche doeleinden. Zoo is dan ook het huwelijk tusschen personen van verschillende kasten en zelfs van verschillende klassen niet verboden.

Geheel anders het gewoonterecht, waar men slechts in zijn kaste huwen kan, om daarbij van de andere wijzen om een huwelijk aan te gaan maar niet te spreken ¹⁾. In de Brahmaansche wetten zitten ook bij de adoptie geheel andere beginselen voor dan in het gewoonterecht. Hier ook weer de hemelsche zorg tegenover de aardsche. En ook hier weer het verschil in vormen.

De regels betreffende erfopvolging ondergaan in de Sanskritsche werken eene belangrijke ontwikkeling door de aanmoediging tot verdeeling, die er in besloten is, geheel anders dan in het gewoonterecht, waar regels betreffende de verdeeling zeldzaam zijn. Al deze verschillen werden beschouwd als afwijkingen van de geschreven wet, waartoe men hoe eer hoe liever had terug te keeren. Men liet het ook daarbij niet. Door eenige gemeenschapstrekken van het Sanskrit met het Grieksch, het Latijn en de Germaansche talen meende men de lacunes in de geschreven wet te kunnen aanvullen met regels,

¹⁾ SORG Introduction 10 v.v., 17 JOLLY bldz. 49 v.v.

getrokken uit het Romeinsche recht ¹⁾). In tegenstelling met de Fransche practijk, die is voortgegaan met aandacht te schenken aan het Tamilsche gewoonterecht ²⁾), is de Engelsche jurisprudentie verder gegaan op den weg, waarop zij zich had begeven en heeft zij bijna geheel de voorschriften van de *Mitāksarā*, de *Smṛti-candrikā* en eenige andere digesten in de plaats gesteld van die oude Tamilsche gewoonten. Zoo beslist men in Madras, dat polygamie zonder beperking is toegelaten, terwijl in Pondicherry wordt beslist, dat slechts in bepaalde omstandigheden een Hindoe een tweede vrouw mag trouwen. De Engelsche jurisprudentie geeft de vrouw slechts een recht van vruchtgebruik op de goederen, die zij van haar echtgenoot erft, de Fransche geeft haar vol eigendomsrecht. Het recht van de zoons om van hun vader de verdeeling van de familiegoederen te eischen wordt door de Engelsche jurisprudentie erkend, door de Fransche ontkend. Men ziet tot wat verschillen deze tegengestelde opvattingen al niet aanleiding kunnen geven.

Wij hebben de behandeling van de door ons in den aanvang gestelde vraag voor een vreemd gebied (Voor-Indië) door vreemde schrijvers voorop doen gaan, om bij het onderzoek van dezelfde kwestie voor ons eigen

¹⁾ Introduction bldz. 20.

²⁾ Hier dient nog genoemd te worden het Comité consultatif de jurisprudence indienne, ingesteld in 1827. Dat dit lichaam met weinig succes werkte, zegt SORG (bldz. 52 Introduction), is toe te schrijven aan het verkeerde inzicht, dat men moest uitgaan van Sanskritsche werken. Voor het reglement tot instelling van dit comité zie men den tekst in Adatrechtbundel VII bldz. 23 v.v. Voor de gegeven adviezen: SORG: Avis du comité consultatif de jurisprudence indienne, 1897.

Indië als onze meening daaromtrent te kunnen geven dat het, ook daar, veiliger is als basis aan te nemen het oudste, d.i. het Indonesische volksrecht, dan het vreemde, geïmporteerde en slechts partieel werkende recht der Hindoes.

TWEEDE HOOFDSTUK.

De komst van het Hindoerecht in Indonesië.

Omtrent den tijd, waarop de Hindoes met onzen archipel voor het eerst kennis maakten, zijn ons geen juiste gegevens bekend. Wij wagen het dan ook niet daaromtrent zekere mededeelingen te doen.¹⁾ Uit het Ramāyana en uit de mededeelingen van den Griekschen geschiedschrijver CLAUDIUS PTOLEMAEUS, die spreekt van *Jabadiu*, kan men opmaken, dat er omstreeks het begin van onze jaartelling reeds een levendig verkeer tusschen Hindoestan en onzen archipel moet hebben bestaan. Het schijnt niet vast te staan of met dit *Jabadiu* (Skt: *Yawa-dwīpa*, mogelijk te vertalen met Gierst-eiland) Java dan wel Sumatra of misschien wel beide eilanden tezamen bedoeld zijn. Het is niet aan te nemen, dat in dien tijd van het begin onzer jaartelling van eene Hindoesche beschaving op Java kan worden gesproken.²⁾ Immers het oudste Sanskrit-opschrift op West-Java dateert ongeveer uit de 5^e eeuw. Zoo zijn ook op Koetei gelijk-

¹⁾ Om hierover meer te vernemen leze men *Verspreide Geschriften* van Prof. H. KERN. dl. V, 1916, bldz. 305 v.v. (bijdrage van 1869) en bldz. 315 v.v. (bijdrage van 1871).

²⁾ Zie hierover: J. BRANDES: Een Jayapattra of acte van een rechterlijke uitspraak van ÇAKA 849. Tijdschrift voor I. T. L. V dl. XXXII bldz. 98 v.v.; KERN: *Verspreide Geschriften* dl. VI bldz. 13 v.v. (bijdrage van 1883).

tijdige zuilinscripties ontdekt, zoodat er aanwijzingen zijn, dat tegen de 5^e eeuw van onze jaartelling de oostkust van Borneo en Java gehindoeiseerd waren.¹⁾ En dergelijke aanwijzingen zijn ook te vinden op Sumatra, waarlangs de Hindoes vermoedelijk hun weg naar het overige gedeelte van Indonesië hebben genomen. De stroom dezer Hindoes richtte zich voornamelijk naar Midden-Java en wel, zooals BRANDES zegt, omdat zij aldaar een *gevestigden staat* vonden. De staatsinrichting aldaar was toen door en door Javaansch, „veel meer dan zij later ooit is geweest”. Evenzoo was het met den maatschappelijken toestand gesteld. Zij bevonden zich, van Europeesch standpunt beschouwd, in een middel-eeuwsche periode, evenals de beschaving die de Hindoes met zich voerden. Daardoor kon het verhindoeschen zoo gemakkelijk gaan, waar zoovele punten van overeenstemming bestonden. Van een eigenlijk Hindoeschen invloed van beteekenis kan men dan ook pas spreken na 700 Çaka (d.i. 778 na Chr.). Dan volgt de echt-Hindoesche periode van ± 800 Çaka — ± 1400 Çaka, de tijd van Kediri en Madjapahit.²⁾ Omstreeks 1500 neemt de Hindoesche invloed weer af door den sterk voortdringenden Islam. Niet echter zóó, dat deze geheel zou verdwijnen. De vluchtelingen uit Madjapahit vestigden zich, en daarmee hunne beschaving, op het

¹⁾ De inscripties op de offerzuilen van KOETEI wijzen op een merkwaardigen graad van Hindoe-cultuur in Oost-Borneo ± 400 , blijkens de kennis van het Sanskrit en de groote technische vaardigheid der uitvoering. (Mededeeling van Prof. J. PH. VOGEL.)

²⁾ Het Hindoetijdperk valt dus ongeveer samen met onze middeleeuwen.

naburige eiland Bali, waar zij zich tot nu toe als in een Hindoesch centrum hebben kunnen handhaven. RAFFLES heeft er na zijn bezoek aan Bali in 1814 reeds op gewezen, dat men in het Bali van zijn tijd het Java van den tijd van Madjapahit terugvindt.

Overblijfselen
van Hindoe-
isme op Java.

In hoeverre hier inderdaad van zulk een centrum sprake is, hopen wij in een volgend hoofdstuk te bespreken. Met deze verdrijving van Java¹⁾ en ook van elders, waar de Hindoes zich hadden gevestigd, was het met hun invloed, zooals vanzelf spreekt, nog niet geheel en al gedaan. Van den inhoud van de door hen nage-laten wetboeken bleef wel een en ander over in de latere Javaansche wetboeken.

Zoo vinden wij bij prof. JONKER²⁾, dat de *Surya Alam* eene poging is tot verzoening van Hindoesche en Mohammedaansche rechtsbronnen. Ook zouden wij als zoodanig kunnen noemen de *Pepakem Tjerbon*, een op last van de Oost-Indische Compagnie in het jaar 1768 vastgesteld wetboek, samengesteld uit verschillende wetboeken, waaronder er zijn, die kennelijk onder Hindoeschen invloed staan³⁾. Deze *Pepakem Tjerbon* zou van dienst kunnen zijn voor de kennisneming van de Middel-Javaansche en zelfs van de latere Solosche en Jogjasche wetboeken.

¹⁾ Volledigheidshalve dient hier nog te worden opgemerkt dat in het rijkje Balambangan, op de Oostkust van Java, dit Hindoeïsme zich nog tot het laatste kwart der achttiende eeuw heeft gehandhaafd.

²⁾ J. C. G. JONKER: Een oud-Javaansch Wetboek vergeleken met Indische rechtsbronnen. Proefschrift Leiden, 1885 bldz. 2 noot 2.

³⁾ Zie hierover: J. G. A. HAZEU: Tjeribonsch Wetboek (*Pepakem Tjerbon*) van het jaar 1768. Verh. Bat. Gen. van K. en W. Dl. LV. 2e stuk 1905.

Het is hier de plaats om nog melding te maken van het voorkomen van de z. g. „vijfdeeling” in de *dēsa*-inrichting in de Vorstenlanden. De *bekel*, belastinggaarder en politiehoofd van de *dēsa*, werd daarin, nog tot 1755, bijgestaan door de *māntjāpat* („buiten-vier”), ook genoemd *māntjākaki* („buiten-ouden”) zijner eigen *dēsa*. Deze vijfdeeling, het middelpunt en de vier richtingen, Oost, West, Noord, Zuid, is volgens Rouffaer ¹⁾ in wezendeels oer-Javaansch, deels Hindoe-Javaansch, zonder een sprankje Islām. Ook zouden wij kunnen wijzen op het bestaan van de z. g. „vrije *dēsa*’s”, waaronder men er van Hindoeschen oorsprong vermoedt. ²⁾

En zoo zullen er zeer zeker nog meer eigenaardigheden in het Javaansche rechtsleven Hindoesch te noemen zijn, al is er van een Hindoerecht als zoodanig op Java geen sprake meer.

Lezen wij hierop WILKEN na, dan vinden wij op blz. 622 deel I „Van meer beteekenis dan het Hindoesche, is het Mohammedaansche recht voor de Indonesische volken. *Kan men van een receptie van het eerste recht bij deze volken moeilijk spreken* ³⁾, van een receptie van het tweede zeker wel.”

¹⁾ Zie: Encyclopaedie v. Ned.-Indië 1e druk 4e deel bldz. 624 1e kolom. Deze *māntjā-pat* komt ook voor in de Hindoe-Javaansche Agama (vertaling Prof. JONKER art. 66). VAN DEN BERG: „Het Inlandsch gemeentewezen op Java en Madoera” Bijdragen Kon. Inst. 52, 1901 bldz. 6. Zie echter van *māntjā-pat* enz. een geheel andere (on-Hindoesche) verklaring bij VAN OSSENBRUGGEN in Versl. en Meded. Kon. Ak. v. Wetensch., afd. Letterk., 1917,

²⁾ Eindrésumé van het onderzoek naar de rechten *enz.* dl. 3 bldz. 24.

³⁾ Cursiveering van ons.

Is het hier niet de plaats om over de receptie van het Mohammedaansche recht te spreken — men zie bij deze opmerking VAN OSSENBRUGGEN in de noot bij WILKEN t.a.p. en prof. VAN VOLLENHOVEN in het Adatrecht van Nederl.-Indië afl. I blz. 27 —, zeker blijkt hieruit, dat het Hindoesche recht in vergelijking met het Mohammedaansche al een zeer geringen invloed op het rechtsleven der Indonesische volken moet hebben uitgeoefend. De omstandigheid, dat de Hindoevorsten bij hun rechtspraak van Hindoe-adviseurs gebruik maakten, zou veel invloed hebben kunnen uitoefenen, als deze rechtspraak meer algemeen ware geweest en de belangrijkste, die van de *désa's*, niet zelfstandig en van Hindoe-invloeden vrij ware gebleven.

Hierop zullen wij later bij de besprekingen van de rechtspraak op Bali terugkomen.

Misvattingen
omtrent het
Hindoeïsme in
het parlement.

Het loont de moeite na te gaan, hoe men zich bij de totstandkoming van ons regeeringsreglement van 1854, van latere wijzigingen daarvan en de commentaren daarop de beteekenis van het Hindoeerecht voor N.-I. heeft gedacht.

Zoo lezen wij bij de beraadslaging in de Tweede Kamer over art. 67 (nu art. 69)¹⁾, dat de afgevaardigde ROCHUSSEN de instelling van erfelijke regenten verdedigt met een beroep op het oude Hindoeïsme. De eerbied, die de bevolking den regenten toedraagt is „indien ik mij niet bedrieg te zoeken in de overoude gesteldheid van Hindostan, die overgeplant is op Java, en in den

¹⁾ Zie: KEUCHENIUS dl. III bldz. 583 v.v.

voormaligen godsdienst der Hindoes, waarbij alle ingezetenen in kasten verdeeld zijn, waarbij erfelijke kasten werden daargesteld, de eene bestemd om te regeeren en het zwaard te voeren, de Ketsy's genaamd, de andere om handel te drijven, een derde om het land te bebouwen en dienstbaar te zijn, de Sudra's. Ik meen, dat wanneer wij de geschiedenis van die landen nagaan, wij daarin zullen vinden dat de eerste oorsprong, de eerste grondslag van dat gezag van de Oostersche volken, en dus ook die van Java, voor hun hoofden daarin gelegen is. Het verdient opmerking, dat dezelfde naam dien de Nederlandsche regeering geeft aan de regenten van de eerste klasse, die van Adhipatti, reeds in de oude tijden bestond, toen de eerste instellingen uit Hindostan zijn beschreven en wel met een zeer kleine verandering. Men noemde ze toen Adhiputti, een Sanskritsch woord. Datzelfde woord gebruikt men heden ten dage nog voor onze regenten; het heeft zich gedurende een reeks van eeuwen overgeplant en bestond reeds meerdere eeuwen vóór de Christelijke tijdsrekening. Geen wonder dus dat zulke oude instellingen in een maatschappij diep geworteld zijn."

Wij hebben deze vrij lange redeneering overgenomen om aan te toonen, hoe eenvoudig men zich dien Hindoeschen invloed voorstelde. En ook hoe onvolledig de inlichtingen waren waarover deze afgevaardigde beschikte, waar o. a. van een Brahmanen-kaste niet wordt gesproken zelfs! Om nog niet te spreken van de overdreven beteekenis, aan het woord adipati gehecht.

Niet veel beter maakte deze spreker het, toen hij bij de besprekingen naar aanleiding van art. 62 (nu 59)

opmerkte, dat het *désabestuur* en het *désa*-grondbezit op Java hun oorsprong ontleenden aan „de eerste vestiging van Indische volksplantingen van de Hindo's op Java”, en verder, sprekende over den grondslag voor de hoegrootheid van den landrenteaanslag, zeide, dat die berustte op de *adat* „en voor zoover mij is voorgekomen, blijkt het, dat op Java nog steeds de oude Hindoesche *adat* bestaat, dat de Souverein in den gewonen tijd een zesde en in tijden van oorlog een vierde van den oogst mag heffen.” Ook verklaarde hij, dat men in sommige van die dorpen wel de gezamenlijke bewaking en verdediging heeft behouden ten laste van de gemeenschap, maar dat men toch gekomen is tot verdeeling van eigendom „overeenkomstig het oude Hindoesche beginsel, dat hij die een veld ontgint voor zich en zijne nazaten altijd het vruchtgebruik daarvan bekomt en behoudt”.¹⁾

Over deze misvattingen, gevolg van de toenmalige onbekendheid met het Indonesisch *adat*recht, zullen wij elders, bij de behandeling van de *désa*-huishouding, spreken.

Verder hooren wij den afgevaardigde SLOET TOT OLDHUIS²⁾ bij de behandeling van art. 60 (thans 57) over de heerendiensten: „Raadpleegt men het oude Hindoesche regt, dan ziet men uit de instituten van *MENOU*, dat alleen den Souverein het regt toekomt om van de inlanders heerendiensten te vorderen, en, wanneer ik mij niet vergis, slechts één dag in de maand, hetwelk dan toch altijd nog een voordeelig regt blijft, wanneer men in aanmerking neemt over welk eene groote bevol-

¹⁾ KEUCHENIUS III, bldz. 509 v.

²⁾ t. z. p. bldz. 604.

king die Hindoesche vorsten het gebied voerden. Raadpleegt men daarentegen de Koran, dan is het daarin streng verboden om persoonlijke diensten van dien aard van de geloovigen te vorderen en het is dan toch de Koran, die *mede*¹⁾ het Javaansche regt beheerscht.

Nu volgt hieruit dat de regenten en andere hoofden geen regt hoegenaamd bezitten om heerendiensten van de Javanen te vorderen, een regt dat alleen aan den Souverein toekomt".

Volgens deze opvatting dus zou op Java, naast den Korān, de wet van MANU gelden!

Ook bij de behandeling van de z.g. Agrarische wet van 1870 ter aanvulling van art. 62 R. R. wordt in de Kamer gesproken van een Hindoesch recht van den Souverein op den grond, welk recht dan op het Gouvernement als opvolger van den Souverein zou zijn overgegaan. Daartegenover wordt dan opgemerkt, dat dit recht dan toch in ieder geval beperkt was²⁾. Hetzelfde was reeds gezegd in een rapport van 1822 van den Raad van Indië H. W. MUNTINGHE, naar aanleiding van de beraadslagingen afgedrukt in de Bijlagen 1869—1870 bldz. 1534, dat „het z.g. recht van eigendom der Aziatische vorsten op den grond veel te onzeker en de verschillende regten van de bevolking veel te menigvuldig zijn, dan dat een gemoedelijk en regtvaardig gouvernement zich op grond van dit beginsel, den afstand van eenige bevolkte landen althans, zou durven veroorloven". Over deze grondrechten zegt nog MARGADANT³⁾

¹⁾ Cursiveering van ons.

²⁾ Handelingen 2e Kamer. Zitting 1869/1870 bldz. 871 v.v.

³⁾ II, bldz. 323 v.v.

dat zij na diepere studie van de Mohammedaansche wetten hoe langer hoe meer blijken te berusten op de voorschriften der Mohammedaansche wet omtrent eigendom en bezit, in den loop der tijden vermengd met zuiver inheemsche begrippen; „doch slechts schaars vermits de laatsten, *geworteld in hindoesche instellingen* ¹⁾ zich meerendeels allengs vervormen naar de wetten van den nieuwen godsdienst, hetgeen des te eerder mogelijk was, omdat het karakter der grondrechten daarin niet principieel groote verschillen aantoonde”.

In hoeverre dit „geworteld zijn in hindoesche instellingen” op Bali nog geldt, hopen wij in een volgend hoofdstuk aan te toonen. Mocht het daar duidelijk worden, dat in grondzaken dit recht zich, indien al, dan toch uitsluitend in een door den vorst geusurpeerd recht over den grond openbaart, des te eerder zullen wij dan mogen aannemen, dat van een Hindoesch grondenrecht op Java, na het verdwijnen van Hindoevorsten, nog minder sprake kan zijn. Ten overvloede wijzen wij er nog op dat de Hindoes — als reeds is opgemerkt — van hun komst op Java tot ± 700 Çaka een echt-Javaanschen staat aantreffen, zoodat ook aldaar zich reeds een ontwikkeld eigen grondenrecht moet hebben gevormd ²⁾.

¹⁾ Cursiveering van ons.

²⁾ Ook in het Eindr  sum   dl. I Inleiding bldz. 1 v.v. wordt van een eigendomsrecht van de overheid uitgegaan. Voor de critiek daarop verwijzen wij naar een opstel van Mr. DE GELDER, overgenomen in Adatrechtbundel XIV bldz. 89 v.v.

DERDE HOOFDSTUK.

De Hindoe-Javaansche wetboeken op Bali.

Alvorens over te gaan tot eene bespreking van het thans nog op Bali bestaande Hindoerecht of, juister gezegd, tot eene bestudeering van de verhouding van het Hindoerecht tot het inheemsche recht der Baliërs, zal het gewenscht zijn, ter meerdere vervollediging, de nog bestaande Hindoewetboeken, voor zoover ons bekend geworden, te bezien. ¹⁾

De oudste berichten die wij over deze wetboeken hebben, zijn van RAFFLES en CRAWFURD. ²⁾ Hunne inlichtingen kregen zij tijdens hun zoo korte, maar vruchtbare

¹⁾ Waar het onderzoek daarvan meer als literair-Javaansch moet worden beschouwd en wij ons daartoe niet in staat achtten, hebben wij ons gewend tot den archivaris van het Bali-instituut, die ons welwillend de gevraagde inlichtingen heeft gegeven.

²⁾ TH. ST. RAFFLES: *The History of Java*, London 1817. 2e uitgave London 1830 bldz. 438 v.v. en Appendix K. *Account of Bali*, bldz. CXLII v.v.

J. CRAWFURD: *On the existence of the Hindu-religion in the Island of Bali*, in *Asiatick Researches or Transactions of the Society instituted in Bengal etc.* Vol. XIII. Calcutta 1820 bldz. 128—170. Dezelfde: *History of the Indian Archipelago etc.* EDINBURGH 1820. Dl. II. *Religion of Bali*, bldz. 236—258.

(In de Hollandsche vertaling Hfdstk. X in Dl. III bldz. 252—271, Eeredienst op Bali).

verblijf op Bali in 1814 en 1815 van den ouderen vorst van Boelēlēng en van intelligente Brahmanen. Aan deze laatste omstandigheid zal wel te wijten zijn, dat zij de Hindoewetboeken als van overwegende beteekenis in het Balische rechtsleven beschouwden.

In de *Oesana Bali* daarentegen, een op Bali populair werk over de geschiedenis en den godsdienst der Baliërs, een rijke bron voor de kennis van den Balischen volksaard, een werk door de geleerden niet geacht, omdat het niet van Keling¹⁾ komt, worden deze wetboeken niet genoemd en is er van een rechtspraak, berustende op deze wetboeken, geen sprake.²⁾ Elders zullen wij zien dat de vermelding van deze wetboeken wel voorkwam in de reglementen der dēsavereenigingen, waarin zij door de vorsten was gebracht.

De wetboeken zijn samengesteld op verschillende tijdstippen in de oud-Javaansche maatschappij en bij die vaststelling zijn vele bepalingen aan Hindoesche wetboeken, en in de eerste plaats aan dat van Manu, ontleend. Deze telkens gecopieerde wetboeken moeten vrij nauwkeurig overgeschreven zijn, doch de vorsten voegden nieuwe bepalingen aan de oude toe, zoowel om in gebleken leemten te voorzien, als om de geschreven voorschriften meer in overeenstemming te brengen met de practijk.

Mogen deze wetboeken onderling in sommige hoofdbeginselen overeenstemmen, in bijzonderheden, b.v. in zake strafrecht bij de strafmaat, zijn zij geenszins gelijk.

¹⁾ Met Keling bedoelt men het schiereiland Voor-Indië.

²⁾ Zie FRIEDERICH: Tijdschrift van Ned.-Indië, Jg. IX Dl. 3, 1847. bldz. 245—373.

Dit maakt hunne toepassing te eigenaardiger, waar de gestelde straffen gefixeerd zijn.

Zijn b.v. de misdrijven nauwkeurig omschreven — zoo onderscheiden zij diefstal of poging daartoe, bij dag of bij nacht, van vee, rijst of andere veldgewassen, wild, gereedschappen, huishoudelijke voorwerpen enz. —, ieder van deze wetboeken, waaruit de rechter vrij is een keuze te doen, heeft daarbij een eigen tarief voor de bedreigde straf.¹⁾ Het komt dan ook voor, dat in een vonnis een rechter datgene dier wetboeken, hetwelk met zijn uitspraak strookt aanhaalt, teneinde meer autoriteit aan zijne beslissing te kunnen hechten. Op de keuze van de wetboeken zullen wij elders bij „rechtspraak” terugkomen.

Daar deze wetboeken in de oud-Javaansche of kawitaal gesteld zijn en vele der *padanda's* — wets- en schrift-verklaarders — deze taal slechts in geringe mate machtig zijn, ligt het voor de hand dat bij de hanteering der wet nogal eens verwarring zal hebben geheerscht.

Het is om die reden dan ook, dat de resident van Bali en Lombok twee der meest geraadpleegde, de Agama en de Adigama, in 1909 van regeeringswege heeft doen uitgeven in eene hoog-Balische vertaling²⁾. En het schijnt, dat de regeering in die richting voort wil gaan, getuige een bericht, onlangs in de bladen verschenen, als zou eene Maleische vertaling van de Parwa Agama (?) en de Koetara Agama (?) van regeeringswege worden uitgegeven.

¹⁾ Zie Adatrechtbundel XIV bldz. 94.

²⁾ Voortaan aan te geven met Gouvernementsvertaling. = Gvt-vert.

Welke wetboeken daarmee bedoeld zijn, blijkt uit deze namen niet duidelijk.

Van den inhoud der wetboeken is slechts zeer weinig bekend. Van den Agama bestaat eene vertaling, gegeven in het proefschrift van Prof. JONKER. De zooeven genoemde gouvernementsuitgave bevat nog een verlengstuk, dat niet voorkwam in de hss. waarover Z.H.G. beschikte.

Van een ander, de Dēwagama, bestaat eene gedeeltelijke vertaling door BLOKZEYL. Overigens vinden wij slechts losse mededeelingen.

Vele hss. van deze wetboeken zijn geheel of gedeeltelijk te vinden in de handschriften-catalogi van de Leidsche universiteitsbibliotheek. De meeste exx. ervan zijn tot ons gekomen door het z.g. „legaat VAN DER TUUK”, beschreven door BRANDES. Achtereenvolgens noemen wij nu:

De Agama.

Dit wetboek ook wel genoemd *Kutāramānawa*, is het oudste en meest klassieke. Het bevat brokstukken uit MANU, vermengd met inlandsche rechtsbegrippen. Voor den inhoud verwijzen wij naar het werk van Prof. JONKER en naar de Gvt-vert. in het Hoog-Balisch. (Zie nog Hazeu bldz. 166). In het laatste nog niet vertaalde gedeelte van de Agama zijn ongetwijfeld zeer recente bijvoegingen en wijzigingen. Vreemd doet het aan, bij een wetboek, dat pretendeert afkomstig te zijn van BATARA MANU en BAGAWAN BREGOE, regelen aan te treffen omtrent het verkeer per rijtuig met verbasterde Hollandsche woorden als *krēta*, *koesir*, *pir*, *boem*, *lis*, *string*, met de bijvoeging: aldus de voorschriften van IDA BATARA MANU.

De Agama schijnt algemeen geraadpleegd te worden.

De Adigama.

Ook deze komt, als gezegd, in Gvtsvertaling voor en is van algemeene bekendheid op Bali.

Hoewel er — oppervlakkig beschouwd — geen scherpe grenzen kunnen getrokken worden tusschen wat in dit wetboek Hindoesch en wat inlandsch is, weerspiegelen toch vele bepalingen het volkskarakter, het maatschappelijk en het huiselijk leven der Baliërs.

Het heeft, in tegenstelling met de Agama, een meer modern karakter. Wreede straffen, voortvloeiende uit het kastenverschil en bijgeloovige begrippen, komen er veel minder in voor.

De vastgestelde straffen zijn bijna uitsluitend boeten en doodstraf, door boete te vervangen; naast de boeten komen in bepaalde gevallen schadevergoeding en wer-geld (*pangilisawa*).

Ook de weerwraak wordt aangetroffen.

De oude standaard, waarnaar in het door Prof. JONKER niet vertaalde gedeelte van de Agama het bedrag der boeten wordt uitgedrukt, — door de woorden *soe, ma, koe* en *pana* —, komt in de Adigama niet voor.

De Adigama is, volgens den aanhef, in 1323 Çaka, d.i. 1401 n. Chr., samengesteld door „den vorst van Madjapahit, die Boeddha vereerde”. Van den inhoud dient hier ééne bepaling, voorkomende op bldz. 38 van de Gvts-uitgave, in vertaling te worden weergegeven. Zij luidt: De hulpmiddelen ter beslechting van een rechtszaak zijn 1° de Adigama, afkomstig van RADJA NITI; 2° de Agama, afkomstig van Widi Manawa; 3°

de Dēwagama afkomstig van Awa-natia (?). Zoo kan de vorst een gerecht vormen, dat bekwaam is in de schriften. De Adigama doet onder voor den Agama, deze voor den Dēwagama; deze weer voor den Oebaja (afpraak of overeenkomst), de Oebaja voor den Satma (?) en de Satma voor de widi (de vorstelijke wil)¹⁾.

De Dēwagama.

Dit wetboek komt ook voor onder andere namen: *Kreta*, *Oepapati*, *Krctapapati*, *Dharma Oepapati* en *Dharmapapati*, of ook wel in Djembrana kortweg *Oepapati*.

De Dewadanda.

Dit wetboek wordt ook wel genoemd *Dharmawitjara*. Het is gedeeltelijk vertaald door BLOKZEYL²⁾. Het stuk maakt den indruk tamelijk wel aan te sluiten bij de Balische adat en lijkt niet zeer oud te zijn.

FRIEDERICH³⁾ zegt ervan, dat het wordt gebruikt „wanneer Wisjnoe zich op de aarde verligchamelijkt”. Het komt bij dezen schrijver voor onder de door RADJA KASIMAN opgegeven wetboeken. Zijn andere zegsman, de Pandita van Taman Intaran, noemt dit wetboek echter niet. Het vermoeden ligt daarom voor de hand, dat het in Zuid-Bali weinig of niet bekend was, want FRIEDERICH verzamelde zijn materiaal hoofdzakelijk in Badoeng.

¹⁾ Zie over deze bepaling eene, door een Brahmaan aan Prof. VAN EERDE gegevene, en hiervan afwijkende, verklaring in Ind. Gids 1909 II bldz. 1682—1687.

²⁾ A. H. E. BLOKZEYL: Holl. vertaling van het Kawi-wetboek Dēwadanda, T. B. G. XVIII, 1872 bldz. 295—309.

³⁾ FRIEDERICH: Voorl. Verslag van het eiland Bali. Verh. B. G. XXII, 1849, bldz. 23 en XXIII, 1850.

De Poerwadigama.

De taal van dit wetboek is betrekkelijk oud. In dit wetboek komt het eedsformulier voor, dat men ook kan aantreffen in de door KERN uitgegeven Kawi-oorkonden.¹⁾ Aan het slot wordt dit wetboek ook nog genoemd *Çiwaçâsanasâroddhrtasana*. Het is dan ook bekend onder den naam *Çiwaçâsana*. Het is een handvest der Brahmanen en inzonderheid voor diegenen onder hen, die met rechterlijke functies zijn belast (*kerta*).

De Swaradjamboe.

Volgens JUYNBOLL²⁾ is het werk grootendeels eene vertaling van het 8^e boek van het *Mānawadharmasāstra*.

De Sarasamoetjthaja.³⁾

Het wetboek bestaat volgens JUYNBOLL⁴⁾ voor een groot deel uit Sanskrit-verzen, gevolgd door eene oud-Javaansche vertaling. Volgens BRANDES is dit wetboek identiek met den *Radja Nistjaja*, waarvan groote stukken in de *Pepakem Tjerbon* zijn ingelascht (HAZEU, blz. 124, 47). Prof. JONKER (blz. 4) kreeg van den heer VAN ECK een hs. *Sarasamoedaja*, zeer waarschijnlijk hetzelfde wetboek, geschreven in zuiver oud-Javaansch en hier en daar met aanhalingen uit het Sanskrit voorzien. Vertalingen uit Indische wetboeken zouden er echter niet

¹⁾ Te vinden in de Verspreide Geschriften dl. VI (bijdrage van 1873/1874) bldz. 291 v.v.

²⁾ Letterkunde van Bali. Bijdragen I. T. L. V. LXXI, 1916, bldz. 569.

³⁾ JUYNBOLL. Suppl. Cat. Jav. en Mad. hss. II bldz. 193.

⁴⁾ Letterkunde van Bali, bldz. 569.

in voorkomen. Een afschrift van dit wetboek bezit het Bat. Gen. voor K. en W.¹⁾

De Wraṭiçāsana.

Dit is een wetboek over de plichten van den asceet (*wraṭi*).

FRIEDERICH noemt nog de *Doestakalabaja* (de vrees voor den boozen Kala) „waarin bijzonder de fouten door kinderen begaan, gestraft worden” en de *Ĵadjnjasadma* (?). Ten slotte dient niet onvermeld te blijven, dat de Bali-sche literatuur nog zedekundige geschriften kent, welker inhoud aan wetboeken grenst.

FRASER²⁾ geeft een 19-tal door hem ter plaatse vernomen namen van wetboeken. Daarbij zijn afzonderlijk genoemd verschillende namen voor een en hetzelfde wetboek, zooals schr. zelf opgeeft; andere der opgegeven namen schijnen betrekking te hebben op deze zedekundige geschriften en op moderne vorstelijke edicten.

¹⁾ Not. Bat. Gen. XXV, 1888, bldz. 140 en XXVI, 1889, bldz. 26.

²⁾ FRASER: de inheemsche rechtspraak op Bali. Ind. Gids 1910 II bldz. 873.

VIERDE HOOFDSTUK.

Eenige instellingen van het Hindoerecht, vergeleken met het adatrecht der Baliërs.

De familiege-
meenschap in
het Hindoe-
recht.

De grondslag van het Hindoesche familierecht is de *familiëgemeenschap*, de familie als rechtsgemeenschap (joint-family). Met deze typisch-Hindoesche familieorganisatie staan de regeling van het erfrecht, die van de positie der vrouwen en nog andere regelingen in nauw verband. Met de familiëgemeenschap bedoelt men een vermogensgemeenschap van familieleden, die om eenzelfde offerhaard, als *sapinda's*, aan de familie-stamvaders den aan de dooden gewijden dienst gemeenschappelijk verrichten.¹⁾ Deze groep omvat echter meer dan afstammelingen in de rechte lijn en verwanten in de zijlijn tot en met den derden graad, zij breidt zich uit tot de aangehuwden, en zelfs behoort tot haar het personeel, t. w. slaven en arbeiders.

Beheer.

Aan het hoofd van deze om het gemeenschappelijk vermogen gegroepede familie staat de stamvader of, bij diens ontbreken, zijn oudste of liever meest bekwame zoon. Deze voert het beheer alleen naar eigen inzicht, echter in het belang van zijne deelgerechtigde familie-

¹⁾ Zie JOLLY, bldz. 76 v.v.; SORG, *Traité* bldz. 165 v.v., 210; MAYNE, bldz. 230 v.v.

leden. Vrij zijnde in zijne beschikking over eigen goederen, is hij ten aanzien van het aangeërfde familie-goed aan het belang der familiegenooten gebonden.]

Behooren tot
het familiever-
mogen wordt
vooronder-
steld.

Geraakt hij buiten staat het beheer te voeren, dan kan hij daarvan worden ontzet en daarin door zijn meest bekwamen (dus niet altijd den oudsten) zoon worden opgevolgd. Allen hebben deel aan de gemeenschap; omgekeerd vervalt (behoudens enkele uitzonderingen) al wat door de individueele familiegenooten wordt verworven aan de gemeenschappelijke kas. Te sterker geldt dit nog, als de goederen verkregen zijn met behulp van middelen uit de gemeenschap. Bij uitzondering kan iets individueel worden verkregen, zoo b. v. wat door geleerde Wedastudies is verdiend, mits de studie niet door de familiegemeenschap is betaald. Ook valt daarbuiten wat van een vriend als geschenk verkregen is, of bij een huwelijk als huwelijksgift is ontvangen.¹⁾

Waar nu van goederen wordt voorondersteld, dat ze behooren tot het familievermogen, moet individueel eigendom door hem, die zulks beweert, worden bewezen. Is het niet meer samenwonen der familiegenooten daarvoor geen volledig bewijs, het vermoeden van eene verdeeling, die plaats gehad zou hebben, wordt sterker, als de zooeven genoemde eeredienst niet meer gemeenschappelijk plaats heeft. Ten aanzien der eigenverworven goederen rust de bewijslast op hem, die beweert ze voor zich zelf te hebben verkregen.

Verdeeling na
doode.

Was een vader naar het oudere Hindoerecht bij de verdeeling van goed, die hij bij zijn leven tot stand

¹⁾ Zie over deze en nog andere uitzonderingen: SORG, *Traité* bldz. 166 v.v.

bracht, geheel vrij, het naar eigen goeddunken te verdeelen, in het latere recht werd hij daarbij aan verschillende beperkingen onderworpen; ook maken enkele schrijvers melding van gevallen, waarin de zoons den vader tot verdeeling kunnen dwingen. Voorts bestaat er strijd over de vraag, of naar Hindoerecht de deeling na des vaders dood plaats hebben mag, nog vóórdat de moeder overleden is.

Rekening en
verantwoor-
ding van den
beheerder.

Bij deze verdeeling worden precies gestelde regels ten aanzien van den ouderdom van de zoons gevolgd ¹⁾. Na eene verdeeling mag rekening en verantwoording van den beheerder worden gevraagd. Uit den aard der zaak zal deze bevoegdheid bij het beheer van den vader, door zijn bijna onbeperkte macht over den persoon van zijne kinderen, voor zijne zoons geene beteekenis hebben gehad ²⁾ ³⁾.

Wij hebben reeds elders opgemerkt (bldz. 19 v.), dat de Brahmanen voortdurend hebben getracht deze familie-gemeenschap te breken, teneinde tot vermeerdering van het aantal offerhaarden te geraken.

De Hindoesche
familie verge-
leken met de
vaderrechte-
lijke op Bali.

Vergelijken wij nu deze zoo juridisch-geconstrueerde familie van het Hindoerecht met de vaderrechtelijke familie, welke wij op Bali aantreffen, dan is het ons

¹⁾ Zie hierover JOLLY, bldz. 82, en beneden bij *erfrecht*.

²⁾ Een schematisch overzicht van de bevoegdheden van den huisvader tegenover die van andere hoofden eener rechtsgemeenschap geeft SORG, bldz. 227 v.v.

³⁾ Over de joint-family zie men nog: Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre, 1906. *Die Familiengemeinschaft im gegenwärtigen Indiën*. Ein Beitrag zur beschreibenden Rechts-Ätiologie Von Dr. GIUSEPPE MAZARELLA. Übersetzung von Richard Fuchs, Rom.

onmogelijk bij deze laatste aan eene Hindoesche joint-family te denken¹⁾. Hebben wij immers in het eene geval met een vermogensrechtelijke eenheid te doen, waarbij de deelhebbers niet van elkander behoeven af te stammen en het recht der gemeenschap dat der individuen omklemt, de Balische familie is slechts een eenheid van samenwoning en godsvereering, en duurt zoolang als de ruimte op het vaderlijke erf het toelaat. Wordt dit erf te klein, dan splitst zich de familie, en als afzonderlijke families leven de groepen dan naast en niet meer met elkander voort.

De kerndor-
pers in de
ouderwetsche
dēsa's, geen
familie-
hoofden.

Aan hoofden van een familiegemeenschap zou men kunnen denken, als men het oog slaat op de „kerndorpers” in de zg. ouderwetsche dēsa's van Bali. Deze, die de dorpsvereening vormen, vertegenwoordigen daarin toch de kernfamilies van het dorp²⁾.

Afgezien nu van de omstandigheid, dat deze ouderwetsche dēsa's van Bali een algemeen-Indonesisch karakter vertoonen en wel uit vóór-Hindoeschen tijd zullen zijn, moet men bij het representeeren van de kernfamilies niet denken aan hoofden van vermogensrechtelijke eenheden, doch veeleer hieraan, dat die dorpelingen, welke van de oude dorpsstichters afstammen, niet allen gezamenlijk in den dorpsraad zitten, maar zich groeps-gewijze door één hunner vertegenwoordigd zien. Geen

¹⁾ De op Bali nog voorkomende vereering der *pitara's* of geesten der voorouders in bepaalde familietempeltjes, kaboejoetan, op de plaats van afkomst der familie, is niet meer dan eene uiterlijke overeenkomst met den gemeenschappelijken eeredienst der Hindoesche joint-family aan den offerhaard.

²⁾ Zie over deze dēsa's: F. A. LIEFRINCK, T. B. G. XXXIII, 1890, bldz. 404 v.v.

der bevoegdheden van den Hindoeschen familievader vindt men in deze Balische familierepresentanten terug.

De dorpsge-
meenschap in
het Hindoe-
recht.

Als een onderwerp van grooter belang voor het Balisch adatrecht moet nu de *dēsa*-inrichting worden behandeld. Aangezien de gezaghebbende werken over het Hindoesche recht weinig over de dorpsinrichting bevatten, staat ons geen andere weg open dan de Engelsch-Indische dorpsgemeente der werkelijkheid te bezien, voorshands in het midden latend, of zij het Hindoedorp wedergeeft. De Engelsch-Indische werkelijkheid doet al terstond twee scherp afgescheiden dorps-typen uitkomen, het eene, in de Engelsche literatuur het *non-Landlord-village*, het andere type daartegenover gewoonlijk het *joint*- of wel *Landlord-village* genaamd. Het is niet juist, wat vroeger algemeen gold, dat het Landlord-village „het” dorp van Engelsch-Indië zou wezen, integendeel is het non-Landlord-village de meest voorkomende vorm in Oost-, Middel-, West- en Zuid-(Engelsch-)Indië en wordt het klassieke type van het joint-village meer in de noordelijke gewesten gevonden.¹⁾

Non-Landlord-
villages.

Het is uit historisch oogpunt noodzakelijk te beginnen met eene omschrijving van het non-Landlord-dorp. Daarin treffen wij een bijeenwonende groep individuen aan, die, ieder voor zich, een stuk grond bebouwen. Aan het hoofd van dat dorp staat een dorps- of gemeentehoofd

¹⁾ B. H. BADEN POWELL: *The Indian Village Community*, 1896, bldz. 9; dezelfde, *Land-systems of British-India*, 1892, Vol. I, bldz. 108; JOHN MATTHAI, *Village Government in British-India*, 1915, bldz. 9; SUMNER MAINE, *Village-communities*, 1871, bldz. 12 v.v., 101 v.v.

(headman). Terwijl de dorpelingen zich ieder met hunne eigene, op hun grond geconcentreerde, belangen bezighouden, berust de dagelijksche leiding van het bestuur bij het dorpshoofd. Van een raad, die hem ter zijde staat, wordt niet gesproken.

Dit hoofd, oorspronkelijk een door de gemeenteleden aangewezen ambtenaar, wiens bezoldiging in den oorspronkelijken vorm plaats had door hem een deel toe te kennen van ieders graanopbrengst, zag in de latere periode der overheerschende radja's een tweede gemeentehoofd naast zich verschijnen.

Deze laatste, aangesteld om als vertegenwoordiger van den vorst de landrente voor dezen, *van ieder ingezetene individueel*, te innen en verder de algemeene belangen te behartigen, wist het oorspronkelijke gemeentehoofd al spoedig door zijne meerdere ontwikkeling en de grootere inkomsten, die hij zich wist te verwerven, in aanzien te overschaduwten.¹⁾ Hem werd een afzonderlijk verblijf met eigen omgeving aangewezen en bepaalde privileges werden hem toegekend. Het recht op den onbebouwden grond rondom dit soort dorp kwam oorspronkelijk den eersten ontginner toe; later werd het een privilege van den vorst ontginningsrecht toe te staan of te weigeren aan wie er om vroeg. Dat dergelijke verzoeken gereedelijk werden toegestaan, is begrijpelijk, als wij in aanmerking nemen, dat van ieder stuk bebouwden grond den vorst landrente moest worden betaald.

Kenmerkt zich dus het non-Landlord-village, dat wij

¹⁾ Indian-Village Community, bldz. 13 v.

Landlord-
villages.

voortaan het „gewone” dorp zullen noemen, door eene samenwoning van individueele grondbezitters of onderdanen, rajats — vandaar heet men deze dorpen de *rayatwārī*-dorpen —, door individueele wijze van betaling van de landrente, door eene sterke positie van het dorpshoofd en het ontbreken van een recht van het dorp als zoodanig op den onbebouwden grond, in het Landlord- of joint-village daarentegen treedt een landheer of een groep van landheeren op als eigenaar van allen grond van het dorp, het „heerlijke dorp”, de „heerlijkheid” ¹⁾, onder wie dan de eigenlijke bebouwers van den grond staan. Hier wordt het bestuur over het dorp door een raad van familiehoofden, *pañchāyat* genaamd, gevoerd ²⁾; het dorpshoofd staat op den tweeden rang.

De landrente wordt hier voor het dorp *als geheel* door den landheer of de landheersfamilie betaald; aan hem of aan zijne familie komt anderzijds de beschikking over den woesten grond toe naar evenredigheid van de deelen, waarop zij ieder in hun eigen landheerlijke familiegemeenschap recht mochten hebben.

De vroegere opvatting over de verhouding van de gewone dorpen tot de landheersdorpen was, dat de eerste, als zijnde eene dorpsformatie met individueele eigenaars, zich ontwikkeld had uit den ouden, commu-

¹⁾ Met dezen term, dien wij slechts als hulpmiddel gebruiken, bedoelen wij geene gelijkstelling met de te onzent voorkomende heerlijkheden.

²⁾ MATTHAI, bldz. 18 v.v.; Indian Vill.-Comm. bldz. 24; Land-Systems bldz. 153.

nistischen vorm van de joint-villages.¹⁾ Al zal in enkele gevallen eene dergelijke ontwikkeling niet kunnen worden ontkend²⁾, als regel zal moeten worden gesteld dat, juist omgekeerd, de laatste uit de eerste zijn ontstaan. Wij moeten nochtans in het oog houden, dat tusschen den meest consequenten vorm van de heerlijkheid — die, waar de *onverdeelde* grond aan één eigenaar of één groep eigenaars behoort — en den vorm van de gewone dorpen met individueele grondeigenaars overgangstrappen zijn; de oorspronkelijk onverdeeld bezeten dorpsgrond bevindt zich dan in min of meer verdeelden toestand. Wij denken hier aan het *zamindārī*-dorp, het zuivere type van het dorp in onverdeeld eigendom van een landheer-pachter; aan het *pattidārī*-dorp, dat zich kenmerkt als een eens door erfopvolging verdeelde heerlijkheid en aan het *bhāiāchārā*-dorp, waarbij de genoemde verdeling berustte op andere, door iedere verwantengroep zelf gestelde, regels. Deze laatste vorm sluit zich het naast aan bij het gewone dorp van bldz. 44 v.v.³⁾

Sporen van
Hindoerecht?

In hoeverre is nu in dit alles Hindoerecht te bespeuren?

Als het oudste recht op den grond mag wel het recht van den eersten ontginner en zijne familie worden genoemd⁴⁾. Naast dit recht, dat nu aan afzonderlijke, in dorpen bijeenwonende, families toekomt, zien wij ook een recht op den grond, verkregen door verovering, anders

¹⁾ JOLLY bldz. 96; KOHLER: Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft, 7, 1897, bldz. 165—180; MAYNE, bldz. 193 v.v.

²⁾ Land-systems, bldz. 110—115.

³⁾ Nader over deze onderscheidingen: Land-systems, bldz. 158 v.v.

⁴⁾ Over het recht van dezen first-clearer zie Land-systems, bldz. 113 v.v.

genoemd door „recht van geboorte” of „erfgenaamschap”. Dit komt voor in dorpen van de tweede soort, waar tusschen de heerschers van het rijk en de landbouwende families een klasse van landheeren staat.

Dit feit kan volkomen worden verklaard uit de achtereenvolgende invallen van vreemde volkeren, waarvan de Drawidische en de Arische wel den meesten invloed hebben uitgeoefend. De Drawida's stichtten groote koninkrijken in Zuid- en Middel-Indië, onder radja's en mindere hoofden; hunne voornaamste inkomsten trokken zij uit de inbezitneming van bepaalde gronden in ieder dorp; later eischten zij nog een deel van den oogst der overige gronden op; naast het oorspronkelijke dorpshoofd plaatsten zij er een van het centraal gezag en ook dit zag zich een deel van den grond toegewezen. De Ariërs, die daarna hun invallen deden, hebben dit stelsel in hoofdzaak ook gevolgd. Wat dan ook veelal als het Hindoe-systeem wordt aangeduid tegenover eene latere Mohammedaansche inrichting schijnt inderdaad niet anders dan eene vermenging van — met godsdienstig recht niet samenhangende — inzettingen.

De Ariërs kwamen stams- en groepsgewijs en verdeelden het door hen bezette land onder hunne stamhoofden, die weer ondergeschikt waren aan het voornaamste hoofd, den radja. Hoofdelooze stamgroepen verdeelden het door hen bezette land in dorpen en familie-eigendommen. Ook vereenigden zich weer stammen of dorpen onder hunne radja's tot een soort opperrijk onder een grooteren heerscher.

Door MANU, in wiens tijd reeds gevestigde koninkrijken bestonden, wordt weinig over dit alles gezegd.

De meeste aandacht wordt in dit soort werken geschonken aan den vorst met zijne omgeving van geleerde Brahmanen-adviseurs en aan eene verdeeling van het gebied voor de regeling van het bestuur en van de opperheerschappij. Dat deze opperheerschappij geen eigendom over alle gronden van den vorst als zoodanig insluit, zegt ook MAYNARD in het *Journal of the Punjab Historical Society*, Calcutta, 1913, Vol. II; dit strookt volkomen met KERN's conclusie in *Adatrechtbundel I* bldz. 197.

Zijn door deze regelingen de bestuursambten aan de Ksatrya's, de geestelijke functies aan de Brahmanen toebedeeld, de landbouw blijft overgelaten aan de Wēśya's en de Soedra's. Van een individueel recht op den grond wordt niet anders gesproken dan in den vorm van het recht van den eersten ontginner. Van een landheer, tusschen den radja en de bebouwers in staande, is nauwelijks een spoor te vinden. Het dorp, zooals het in de Hindoewerken beschreven wordt, mogen wij ons dus voorstellen als een groep bijeenwonende afzonderlijke eigenaars (ontginners) met een hoofd of een radja boven hen, niet als landheer, maar als bestuurder. Dat in dit geval de vorst recht op de onbebouwde gronden heeft, zóó dat verlof tot ontginning door hem moet worden gegeven, hebben wij reeds boven gezien. En ook over zijne andere inkomsten hebben wij daar gesproken. Dat uit deze dorpen nu de tweede soort dorpen, de „heerlijke” dorpen, zijn voortgekomen, is aan verschillende historische oorzaken toe te schrijven, die echter met Hindoerecht niets uitstaande hebben. Wellicht kan men aldus onderscheiden:

Overzicht.

Rayatwārī of „gewone”
dorpen zonder landheer.

Landheersdorpen of
„heerlijke” dorpen, die te
onderscheiden zijn in *zamindārī*, *pattidārī* en *bhāiā-
chārā*-dorpen.

Hun *ontstaan* danken zij ¹⁾:

aan eigen inheemsche ont-
wikkeling.

- a.* aan verbrokkeling van
grootere rijken.
- b.* aan uitgifte in leen.
- c.* aan het systeem van
heffing van landrente.
- a.* aan bezetting of verove-
ring (*a, b, c* door geleide-
lijken overgang, *d* ineens).

Hunne *inrichting* kenmerkt zich, doordat ²⁾:

1. de landrente *van iede-
ren landbezitter afzonderlijk*
wordt geheven;

2. er geen landheer is; ieder
huisman bezit zijn eigen deel.
Het dorps hoofd bekleedt
een belangrijke plaats;

3. de woeste grond ter be-
schikking van de overheid

1. de landrente *van het geheel*
wordt gegeven en slechts de
verdeeling van den last door
de deelhebbers zelf ge-
schiedt;

2. het dorp in het bezit is
van een landheer, die ver-
schillende personen voor de
dorpshuishouding in dienst
heeft;

3. de woeste grond bij het
dorp behoort en, bij bebou-

¹⁾ Land-systems bldz. 130.

²⁾ Aldaar bldz. 154.

(oorspronkelijk den vorst, nog vroeger den eersten ontginner) staat;

4. het ambt van het dorps-hoofd, een ambtenaar van gewicht, een integreerend deel van de dorpsinstellingen is.

wing, onder de deelhebbers wordt verdeeld in evenredige deelen;

4. het bestuur van het dorp berust bij de pancha-yat of vijf-raad van familiehoofden, en het dorps-hoofd dient voor belastinginning en administratieve doeleinden.

Beide typen van dorpen bezitten een ontvanger, politiemannen, boden, handwerkslieden en dorpsarbeiders.

Wij dienen thans na te gaan, in hoeverre de Balische *dēsa* Hindoe-invloeden heeft ondergaan. Wij zullen hierbij — in afwijking van het gestelde plan — eveneens de Javaansche *dēsa* in deze bespreking opnemen en om het belang van deze, wel eens Hindoesch genoemde, *dēsa* ¹⁾ en om den gemeenschappelijken grondslag, waarop de Balische en de Javaansche dorpsgemeenschappen zullen blijken te berusten.

Beide *dēsa*'s zijn voortgekomen uit denzelfden *Indonesischen* bodem. Zij ontstonden door vestiging van één of meer groepen van lieden die, onder het beschikkingsrecht van de gemeenschap, eerst genotrecht, later bezitrecht van de individueele leden kenden ²⁾.

¹⁾ VAN DEN BERG, Bijdragen Kon. Inst. T. L. V. N. I. 52, 1901, bldz. 3 v.v.

²⁾ Korthheidshalve laten wij hier den allerprimitiefsten vorm, met nog niet opgekomen beschikkingsrecht van de *dēsa*, als op Java en Bali niet meer voorkomend, buiten bespreking.

De Balische
dēsa in
hoeverre
Hindoesch?

De aard van
de Indone-
sische *dēsa*.

De Balische en
Javaansche
dēsa verge-
leken met de
Hindoesche.

Dit beschikkingsrecht, dat juist het eigenaardige van de Indonesische dēsa is, is weliswaar in kracht verminderd naarmate het individueele inlandsche bezitrecht zich uit de sterke beklemming van de beschikkingsgerechtigde dēsa (die van Middel-Java) wist los te maken — door meer intensieve bebouwing (West-Java en Madoera), om zelfs ten aanzien van sawahs te verdwijnen op Bali —, dit beschikkingsrecht is toch een trek, die bij gelegenheden weer naar voren komt en bijvoorbeeld ten aanzien van droge bouwvelden en tuinen op Bali nog hier en daar bestaat. Vergelijken wij dezen ontwikkelingsgang der Javaansche en Balische dēsa met dien, welke de Engelsch-Indische dorpen hebben doorlopen en zouden wij daarbij medegaan met de door BADEN-POWELL bestreden, maar door anderen o.w. KOHLER verdedigde opvatting, dat het landheersdorp in een ander stadium verkeert dan het dorp van individueele bezitters, wij zouden geneigd zijn, op deze uiterlijke gelijkenis afgaande, de Javaansche en Balische beschikkingsgerechtigde dēsa Hindoesch te noemen, als niet 1°. de hier gegeven ontwikkeling *algemeen-Indonesisch* ware ¹⁾ en zich ook daar voltrekt, waar van Hindoe-invloed geen sprake is, en als niet 2°. door niets werd bewezen of aannemelijk gemaakt, dat het Engelsch-Indische landheersdorp inderdaad eene schepping is van het recht der Hindoewetboeken. Op zijn hoogst zouden wij dus kunnen zeggen, dat op Bali en in Engelsch-Indië gelijke oorzaken gelijke gevolgen voor de ontwikkeling van het *inheemsche* recht hebben gehad; dat hier wel gelijkheid,

¹⁾ VAN VOLLENHOVEN, Het adatrecht van Ned.-Indië, afl. 7/8, 1917, bldz. 604, 677.

maar daarom nog geen identiteit bestaat. Evenwel, BADEN-POWELL heeft o. i. aangetoond, dat *het* Engelsch-Indisch „joint-village” een jonger product is, dat *over* de oude dorpen is ontstaan, als een gevolg van willekeur, bezetting en verovering door invallende stammen. En ons hierbij aansluitende, mogen wij dan toch wel vaststellen, dat de oude, Indonesische, beschikkingsgerechtigde *dēsa* *niets* heeft uit te staan met eenig Hindoesch dorpsrecht.

Recht op den
onbebouwden
grond.

In overeenstemming met de verschillende wijzen van ontstaan van de te vergelijken dorpen vertoont ook het recht op den onbebouwden grond, om en in het dorp, een verschillend karakter.

Komt dit recht in onze Balische *dēsa* aan de gemeenschap toe, zóó dat voor de ontginning somtijds *oepeti* d.i. een recognitie moet worden betaald, in de Engelsch-Indische dorpen daarentegen valt dit recht òf aan den vorst (in de *rayatwāri*-dorpen) òf aan de *leden* van de dorpsgemeenschap naar evenredigheid ten deel.

Bestuur.

Letten wij op het bestuur van beide dorpen, dan treft ons allereerst de overeenkomst tusschen den Engelsch-Indischen „headman” en het Javaansche dorpschoofd. Maar deze overeenkomst is slechts schijnbaar. Want in de monarchaal bestuurde Javaansche *dēsa* bekleedt het dorpschoofd een overheerschende positie, terwijl in het daarmee te vergelijken joint-village deze juist een ondergeschikte plaats inneemt onder de *pancha-yat*. De verkiezing van het Javaansche dorpschoofd door de dorpsgenooten is wel eens Hindoesch genoemd. Te recht heeft HASSELMAN (Tijdschrift voor het Binn. Bestuur, 5, 1891, bldz. 93) daarover twijfel uitgesproken. Met zijne meening,

dat het dorpsgenootschap in meer uitgebreiden zin van Engelsch-Indië uit naar Java is overgebracht, kunnen wij ons echter, op de besproken gronden, niet vereenigen. En vergelijken wij dan de republikeinsch geregeerde Balische *dēsa*, met hare individueele krachtigbezittende bewoners, met de Engelsch-Indische „gewone” dorpen, dan treft ons het verschil in het bestuur, eenerzijds van de dorpsvereeniging (*sekaha dēsa*), anderzijds van den onafhankelijken headman.

Invloed van het
vorstengezag.

Kunnen wij de Balische en evenzoo de Javaansche *dēsa*, noch wat haar wijze van ontstaan, noch wat hare rechten op den grond, noch wat haar bestuur betreft aan Hindoeschen invloed onderworpen achten, thans rest na te gaan, welken invloed het vorstengezag op het *dēsa*-adatrecht van Bali heeft geoefend.¹⁾

Bij eene beschouwing van de voormalige Hindoe-rijkes op Bali en Lombok moet onderscheid worden gemaakt tusschen de meer en de minder despotische. Het is begrijpelijk dat in de eerste (w. o. Lombok en Bangli) heel wat meer inbreuken op het adatrecht mogelijk zijn geworden dan in de laatste (Boelēlēng, Djembrana). Men vergunne ons eene korte herhaling van wat reeds elders dienaangaande is gezegd. Oorspronkelijk oefenden

¹⁾ Eene op overdreven waardeering van dien Hindoeinvloed op de Javaansche *dēsa* berustende meening vinden wij nog opgeteekend in MERKUS': *Blik op het bestuur van Nederlandsch Indië onder den Gouverneur-Generaal VAN DEN BOSCH*, uitgegeven door de Redactie van De Oosterling, 1835, waar de schrijver op bldz. 7 en op bldz. 26 v, spreekt van eene gelijkstelling van de maatschappelijke inrichtingen tusschen den Javaan en den Hindoe, maar daarnaast zich van de klassieke opvatting van een opper-eigendomsrecht van den soeverein op allen grond heeft losgemaakt op bldz. 14, 15 v.v.

de vorsten¹⁾, als bestendige scheidslieden tusschen twistende dēsa's geroepen, slechts beperkte rechten uit, zooals het recht op zekere domeingronden, van belastingheffing en van onteigening ten algemeenen nutte. De hun toevertrouwde behartiging van algemeene belangen rechtvaardigde hun toezicht op de watervoorziening der sawah's, welk toezicht met eene waterbelasting, *soewinih*, moest worden beloond. Het is begrijpelijk, dat, nu eenmaal het waterrecht in handen van den vorst gekomen was, de sawahbezitters zelve geheel in hun macht kwamen en naast hun *soewinih* nu ook *padjeg*, een grondbelasting, hadden te betalen.

Maar bij deze en eenige andere, geringere, lasten bleef het niet. Ten minste niet in de despotisch geregeerde rijkjes, vooral in Lombok. Daar werd noch het bezitrecht der individuen, noch het beschikkingsrecht der dorpen ontzien. Alle begeerlijke grond kwam daar als domeingrond, *droewē dalem*, aan den vorst, om door hem somtijds in groote stukken weer te worden uitgegeven aan wien hij wilde, *droewē djabā*. En de oorspronkelijke bezitters zagen zich tot bewerkers van hun eigen gronden vernederd, terwijl de *padjeg* nu als *pachtsom* verschuldigd was. Hetzelfde algemeene belang maakte het den vorst mogelijk de woeste gronden tot zich te trekken²⁾. Ten slotte ging het zoover, dat

¹⁾ LIEFRINCK, bldz. 347—361; VAN VOLLENHOVEN, Het adatrecht van Ned.-Indië, afl. 6, bldz. 470 v., 485, 491.

²⁾ In dit verband herinneren wij aan een inscriptie, door wijlen Professor KERN in Adatrechtbundel I, bldz. 198, medegedeeld, aangaande een dergelijk (vervreemdings-) recht op woeste gronden. Vertalingen van Balische akten van overdracht in leen, pand enz. vindt men in Adatrechtbundel XV bldz. 301 v.v.

onder het beschikkingsrecht der dorpen slechts die gronden bleven behooren, waar de vorst niet om gaf. En op Oost-Lombok moest *door* het Sasaksche dorp als geheel *oepeti* — oorspronkelijk de recognitie *aan* het dorp te voldoen — worden betaald.

Is de usurpatie van de rechten op den grond door de vorsten Hindoesch?

Na wat reeds is opgemerkt over een aan het Hindoe-recht ten onrechte toegeschreven eigendomsrecht van den vorst op *alle* gronden van zijn rijk, is het onnoodig op andere gronden deze usurpatie van macht als Hindoesch te bestempelen. Wij meenen hier meer met een algemeen-Oostersch en geenszins met een specifiek Hindoesch of Balisch verschijnsel te doen te hebben. Het ontbreken van samenhang tusschen de *dēsa*'s onderling, de onvolkomenheid hunner *dēsa*-reglementen, die bemiddeling zoo vaak noodig maakte, de koppigheid van den Baliër, die, liever dan toe te geven, de hem betwiste gronden aan den vorst liet vervallen, en de traditioneele eerbied en onderworpenheid, den vorst betoond, hebben al deze inbreuken mogelijk gemaakt. Dat desniettemin vooral in de minder despotische streken de *dēsa*-huishouding nog zoo intact is gelaten, danken wij waarschijnlijk èn aan de eenmaal door de vorsten aan de *dēsa*'s gewaarborgde *dēsa*-adat èn aan het belang, dat de vorst bij de goede gezindheid der *dēsa*'s had, èn misschien ook aan de aanstelling van ambtenaren, *poenggawa*'s en *kliantantja*'s, niet over *dēsa*'s in hun geheel, maar over een zeker aantal gezinnen, welke ambtenaren, verantwoordelijk voor de verrichtingen van de dienstplichtigen, *pengaijah*, zich niet rechtstreeks met de *dēsa*-huishouding hadden te bemoeien.

Hindoetermen
in de dēsa-
reglementen.

Ten slotte willen wij nog wijzen op eene — voor de hoofdzaak niet belangrijke — omstandigheid, die wèl Hindoesch kan worden genoemd. Wij bedoelen hier het voorkomen van uitdrukkingen uit Hindoe-Javaansche wetboeken en van kawi-woorden in de door Van Eck en LIEFRINCK gepubliceerde Boelēlengsche dēsa-reglementen (*awigawig dēsa*). Deze dēsa-reglementen moesten door den vorst worden goedgekeurd en deze maakte van de hem geboden gelegenheid gebruik voor het aanbrengen van vreemde invoegingen, die gretig, uit zucht naar het onbegrepene, door de bevolking werden overgenomen ¹⁾. Tot de kern der zaak dringen deze uiterlijkheden niet door.

Hindoerecht
in zake bestuur
en
rechtspraak.

Van de Hindoebepalingen omtrent het bestuur werd reeds iets gezegd op bldz. 49; die over rechtspraak en procesrecht bewaren wij liever tot het slot van dit hoofdstuk.

Hindoesch
huwelijksrecht

Het huwelijksrecht der Hindoesche werken kenmerkt zich door de hooge waarde, die aan het bezit van mannelijke nakomelingschap wordt gehecht. „Door een zoon wint de man het hemelrijk, door den zoon van een zoon verwerft hij de onsterfelijkheid, door den zoon van dezen kleinzoon verheft hij zich tot het verblijf van de zon” ²⁾. Mannelijke nakomelingschap geeft den vader zekerheid, dat, zijne nagedachtenis ter eere, ten eeuwigen dage de doodenoffers zullen worden gebracht. Het is geen vereischte, dat de zoons van hem afstammen; wie de vrouw heeft, heeft haar kinderen,

¹⁾ LIEFRINCK, bldz. 329 v.v.

²⁾ SORG, *Traité*, bldz. 25 v.v.; JOLLY, bldz. 49 v.v.

onverschillig wie deze moge hebben verwekt. De oudere schrijvers kennen dan ook twaalf verschillende zoonschappen, — in rang onderling ongelijk —, waaronder zoons zijn, die zeker niet van hun vader afstammen en die evenmin allen van de moeder zijn ¹⁾.

Het is begrijpelijk, dat de secundaire positie van de vrouw haar stempel heeft gedrukt op het Hindoesche huwelijksrecht.

Vormen van
huwelijks-
sluiting.
Leeftijd.

Naast zeer ruwe vormen van huwelijksluiting, die MAYNE euphemismen voor verleiding en roof noemt, staat eene strenge en idealistische opvatting van het huwelijk.

Van de acht geëigende vormen van huwelijksluiting gelden er vier als orthodox en voor Brahmanen geschreven. Bij deze vier mag geen koopprijs worden gegeven. Het geschenk van runderen, dat daarbij pleegt voor te komen, is meer te beschouwen als een huldegift aan de bruid. Het koop- of afkoophuwelijk daarentegen, de vijfde vorm, is slechts geoorloofd aan Soedra's en Wēsya's.

De twee laatste zijn ruwe vormen van roof, en slechts in één dier vormen wordt het huwelijk gesloten met wederzijdsche toestemming van bruid en bruidegom. Het huwelijk nu, dat door de wederzijdsche ouders wordt bedisseld, wordt reeds gesloten op zeer jeugdigen leeftijd. Naarmate de schrijvers jonger zijn, wordt de leeftijd, voor uithuwelijking bepaald, vroeger gesteld. Zoo wordt gesproken van bruiden van 4, 6 en 8 jaar. Dat ook ten huidige dage het in dit opzicht niet bij woorden blijft, bewijzen de cijfers, ten aanzien van een

²⁾ MAYNE, bldz. 61 v.v.; JOLLY, bldz. 71 v.v.

willekeurigen Hindoestam, genomen uit den *Census of India* 1911, bldz. 242. Wij vinden daar van de 7.610 gehuwde vrouwen 79 van 0—5 jaar en 492 van 5—12 jaar.

De overgang naar den echtgenoot geschiedt dan korten tijd na het intreden van de puberteit.

Deze uithuwelijking is den vader als plicht voorgescreven. Verzuim geldt als zware zonde, waarvan ontzetting uit de vaderlijke macht het gevolg kan zijn. Bij gebreke van den vader rust deze uithuwelingsplicht op de broers van het meisje en, bij gebreke van andere mannelijke bloedverwanten, op de moeder en daarna zelfs op den koning. Een meisje, dat niet is uitgehuwelijkt, mag vrijelijk worden geroofd en is zelfs bevoegd zich zelf een man te kiezen.

Een gevolg van deze kinderhuwelijken — de man is vaak aanzienlijk ouder, terwijl de schrijvers zelfs een bepaald leeftijdsverschil eischen — is, dat in Engelsch-Indië zooveel kind-weduwen voorkomen, eene omstandigheid, die des te bedenkelijker kan worden geacht, waar een tweede huwelijk van weduwen geheel tegen de Hindoesche instellingen strijdt. Bij den bovengenoemden stam vinden wij van de 13.881 vrouwen een getal van 2.780 weduwen, waaronder 3 van 0—5 j., 11 van 5—12 j., 14 van 12—15 j., 47 van 15—20 j., 732 van 20—40 jaar en de overige van een leeftijd daarboven.

Huwelijks-
beletselen.

Als huwelijksbeletselen gelden — atgescheiden van onder het volk levende bijgeloovige opvattingen — voornamelijk drie omstandigheden, waarop de aandacht moet worden gevestigd. Vooreerst het feit, dat huwelijken in de familie, als bijna overal, worden verboden, waarbij onderscheid wordt gemaakt tusschen afstamming

der echtelieden uit een gemeenschappelijken stamvader en uit eene gemeenschappelijke stammoeder. In het eerste geval mogen de sapinda's of offer- en haardgenooten elkander niet bestaan tot in den zesden graad. In het tweede geval heerscht onder de schrijvers verschil van gevoelen en wordt, ten gunste der aanstaande echtgenooten, de strijd wel eens beslist door eene beperking van de huwelijks onbevoegdheid tot den vierden graad.

Een andere, het huwelijk belemmerende, omstandigheid is de in Indië streng doorgevoerde kastenverdeeling.¹⁾ Deze laat onderlinge huwelijken niet toe.

Men vatte dit nu intusschen niet zoo op, dat tusschen de vier *hoofdgroepen* geen huwelijken mogen plaats hebben. Het tegendeel is waar, mits de vrouw niet van hooger stand zij dan haar man. Hierop komen wij nog nader terug.

Een laatste omstandigheid, waarmede bij aanstaande echtgenooten nog rekening moet worden gehouden, is het verbod van uithuwelijking van eene dochter zoolang er nog oudere zusters ongehuwd zijn, wat evenzeer geldt voor den aanstaanden man ten opzichte van zijn oudere broers. De overtreding van deze bepaling — die slechts eene religieuse beteekenis heeft — mist wettelijke sanctie, kan door boetedoening gezoend worden en na een schijn-ontbinding van het aldus gesloten huwelijk rechtsgeldig worden gemaakt. Ook wordt wel eens de oplossing

¹⁾ Waar hier van kastenverdeeling gesproken wordt, bedoelen wij niet de verdeeling in de vier hoofdgroepen der Hindoes, maar de tallooze onderverdeelingen en groepen, waarin de Hindoe-bevolking leeft; zie beneden bldz. 102 v.v.

gevonden door een schijnhuwelijk van den ouderen broeder.¹⁾

De verhouding
tusschen de
echtgenooten.

Is nu eindelijk het huwelijk tot stand gekomen, dan dienen wij de verhouding tusschen de echtgenooten na te gaan. Deze wordt beheerscht door het doel, waarvoor het huwelijk is aangegaan.

De vrouw dient haar echtgenoot zoons te verschaffen. (In dit verband herinneren wij aan het *niyoga*, d. i. de instelling, dat voor een zoonloos overleden echtgenoot bij diens weduwe door een derde een zoon wordt verwekt. Wij hebben hier niet aan een leviraatshuwelijk te denken, daar de hierbedoelde verbintenis slechts voor dat ééne doel geoorloofd is en niet blijvend mag zijn.) Kan zij dezen plicht niet vervullen, doordat zij kinderloos blijft of enkel dochters krijgt, dan moet zij dulden, dat haar echtgenoot haar eene tweede vrouw ter zijde stelt.

Zij is geheel aan haar man onderworpen en hem alle eerbewijs schuldig. Trouw aan haar man, mag de gedachte aan hem haar niet verlaten, zelfs niet na zijn dood.

Echtscheiding.
Tweede
huwelijk.

Echtscheiding te vragen wordt haar slechts bij hooge uitzondering toegestaan. Een tweede huwelijk wordt haar vrijwel onmogelijk gemaakt. Haar echtgenoot kan haar verstooten in geval van slecht gedrag en lust tot tegenspreken. Echtbreuk rechtvaardigt evenzeer verstooting. Een verscherpte doodstraf wordt zelfs hiertegen bedreigd.

Aan den anderen kant dient te worden opgemerkt, dat een man eene schuldelooze vrouw niet verstooten mag, op straffe zich schuldig te maken aan een misdrijf,

¹⁾ Zie JOLLY, bldz. 59.

aan diefstal gelijk. Ook de gevallen, dat de man zich eene tweede of volgende vrouw mag nemen, worden beperkt.

De positie van
de weduwe.

Na het overlijden van haar echtgenoot treedt de vrouw in de familie van haar man en komt onder de voogdij van haar oudsten zoon. Ingeval hare kinderen nog te jong zijn, of als er geene kinderen zijn, komt zij onder toezicht van haar overleden mans mannelijke bloedverwanten. Bij gebreke daarvan keert zij tot hare eigen familie terug en, mocht ook deze ontbreken, dan heeft zij zich onder de hoede van den koning te stellen. Men ziet, het is eene voortdurende afhankelijkheid, eene omstandigheid, die met het wezen van de voornoemde Hindoesche familiegemeenschap strookt.

Weduw-
verbranding.

Eene consequentie van deze aan de vrouwen opgelegde trouw — eene trouw, die zelfs reikt tot na den dood — is de weduwverbranding, eene instelling, wel is waar denkelijk niet van Arischen oorsprong, maar toch wel in dit systeem passend en daarin opgenomen. Deze van de vrouwen gevergte opoffering geldt niet als een plicht, maar als een goede daad, die haar groot geluk in het hiernamaals verschaft. Maar niet in alle omstandigheden is de verbranding geoorloofd, zoo bijvoorbeeld niet als de vrouw zwanger is of jonge kinderen heeft. Blijft zij leven, dan is haar positie weinig benijdenswaard door de strenge eischen, die haar worden gesteld, en welke de strekking hebben de vereering voor haar overleden echtgenoot levendig te houden. Ontrouw aan zijne gedachtenis heeft haar uitstooting uit de familie en verlies van erfrecht ten gevolge. Een tweede huwelijk stelt haar bloot aan eene even diepe verachting, als die, welke men betoont aan publieke vrouwen.

Echtelijke
trouw na den
dood.

Alles bijeengenomen kenmerkt zich dus de positie der vrouwen als zeer ongunstig, door de vreemde vermenging van de hoogste eischen, die gesteld worden aan hare trouw en zedelijkheid, met het strengst mogelijke toezicht, dat voortkomt uit eene weinig hooge waardeering van het karakter der vrouw; iets wat in de *smṛti's* tot uiting komt.¹⁾] Bij een en ander herinnere men zich de op bldz. 14 aangestipte vraag, in hoever dit Hindoerecht stukken oud-inheemsch recht der werkelijkheid in zich heeft opgenomen en als fossielen kan hebben bewaard.

Het huwelijksrecht in den Agama en in den Adigama.

Deze houden meer rekening met den wil van de vrouw.

Een milder karakter daarentegen dragen de bepalingen, die wij vinden opgeteekend in de Indonesisch-Hindoesche wetboeken Agama en Adigama.²⁾

Vooreerst blijkt uit tal van artikelen — wij noemen de no's 19, 111, 113, 126, 256 en 257 van den Agama en G. V. bldz. 54 al. 3 en 4 van den Adigama —, dat veel meer rekening gehouden wordt met den wil van de vrouw. Deze bepalingen geven haar het recht om, vóórdat het huwelijk definitief tot stand gekomen is, er van af te zien, als zij afkeer van haar aanstaanden man heeft, begeerte voelt tot een anderen man, of als haar aan-

¹⁾ Over den toestand, het karakter en de opvoeding der Hindoe-vrouwen leze men eene bijdrage in Tijdsch. v. N. I. 9e Jaarg. 2e deel, 1880, bldz. 19 v.v.

²⁾ Voor de aanduiding van de bepalingen, zooals zij voorkomen in den Agama, volgen wij de nummering, door Prof. JONKER gegeven in zijne dissertatie over een Oud-Javaansch wetboek, 1882. Voor de aanduiding van de bepalingen van den Adigama — ons door het Bali-instituut in vertaling gegeven — zullen wij de bladzijden noemen, waarop zij voorkomen in de gouvernements-vertaling van 1909, Lat. kar., aldus aan te duiden G. V. bldz. — al. —.

staande echtgenoot met gebreken en kwalen is behept ¹⁾, in welke gevallen de bruidschat al dan niet, of ook wel verdubbeld, of met boete verhoogd, moet worden teruggegeven.

Zij geven ruimere bevoegdheid voor echtscheiding en tweede huwelijk.

Vervolgens kenmerken zich de bepalingen door eene ruimere erkenning van de bevoegdheid tot echtscheiding en tweede huwelijk. Zoo handelen de artt. 5, 111, 143, 254 en 255 van den Agama en G. V. bladz. 53 al. 2, bldz. 48 al. 1 van den Adigama over de bewijzen, bij echtscheiding aan te voeren, en over de afwezigheid van den echtgenoot, die aanleiding tot echtscheiding kan geven, met het recht van de vrouw om een tweede huwelijk aan te gaan ²⁾. De termijnen, die na zijne afwezigheid moeten verlopen, zijn anders en in sommige gevallen in haar voordeel. Zoo bijvoorbeeld kan de vrouw, als het blijkt, dat haar echtgenoot in een monniksorde is getreden, terstond een tweede huwelijk aangaan; het oude Hindoerecht ontzegt haar dit recht voor altijd.

Zijne afwezigheid om de *çāstra*'s te leeren vergunt haar na zes jaar haar huwelijk als ontbonden te beschouwen, in het Hindoesche recht wacht de vrouw twaalf jaar, als haar echtgenoot vertrokken is om wedastudiën te doen ³⁾.

En zoo zouden wij over de vergelijking van de noodige termijnen verder kunnen gaan, ware het niet, dat de verscheidenheid van de Hindoesche rechtsbronnen — waartoe wij helaas niet kunnen doordringen — ons licht

¹⁾ Bij de aantekening van Prof. JONKER op art. 113 vinden wij, dat dit geval in de Indische wetboeken niet voorkomt.

²⁾ Over een en ander zie men nog: Recht van Ned.-Indië LXXXII, 1904, bldz. 100—103.

³⁾ Zie hierover JOLLY, bldz. 60.

Bruidschat-
huwelijk is
hier gewoon.

tot onjuistheden zou leiden. Opvallend is ook dat, in bijna alle gevallen, van den bruidschat wordt gesproken, als ware het koop- of afkoop-huwelijk de eenig gebruikelijke vorm. Van huwelijken zonder bruidschat leest men niet, terwijl deze dan toch — zij het in theorie — in de oude Hindoerechtsboeken voorop staan.

Dat de vrouw, evenals hare kinderen, onder toezicht van haar echtgenoot staat, vinden wij in art. 131 terug. De man heeft zelfs kastijdingsrecht, hetwelk hem wordt toegekend in de artt. 131 en 236.

Vergelijking
van beide
wetboeken
onderling.

De bepalingen nu van den Agama en den Adigama in zake huwelijksrecht onderling vergelijkende, treft het ons in de eerste plaats, dat zij bijna dezelfde normen bevatten, al moge de redactie wat verschillen. Maar ten opzichte van de sanctie kenmerkt zich de Adigama door scherpere bepalingen op de overtreding. Nemen wij bijvoorbeeld het geval van den man, die eene niet wettig gescheiden vrouw huwt. De betreffende artikelen, 5 en G. V. bldz. 53 al. 3, komen vrijwel overeen in de bewijsmiddelen, voor echtscheiding vereischt. Zonder deze is het huwelijk niet ontbonden. Bij gebreke daarvan zal de schuldige man 40.000 kepeṅgs te betalen hebben. Tot zoover zijn beide wetboeken het eens. Maar nu gaat de Adigama verder. Beide schuldigen zijn des doods schuldig, een straf door den beleedigden echtgenoot uit te voeren. Vergiffenis is mogelijk. De vrouw wordt beboet met 40.000. Wordt den man het leven gelaten, dan is de boete 20.000, en, was hij onbewust van de omstandigheid met eene niet-gescheiden vrouw te doen te hebben, dan is zijn boete 10.000. Verder merken wij op, dat in de gevallen, waarin de aanstaande vrouw den man

versmaadt, zij in den Agama van hem af kan komen door teruggave van den enkelen of den dubbelen bruid-schat, al dan niet met boete aan den vorst, terwijl volgens den Adigama, behalve deze onkosten, ook de geschenken, soms in tweevoud, moeten worden teruggegeven. Ten slotte vinden wij nog eene bepaling in de Adigama — G. V. bldz. 53 al. 2 —, die wij niet vinden in de Agama, welke bepaling de strekking zou kunnen hebben den eisch tot echtscheiding voor de vrouw te verzwaren. Aldaar wordt nl. bepaald, dat, als de echtscheiding op verlangen van den man heeft plaats gehad, hij twee derden en zij één derde van het vermogen verkrijgt, maar, indien omgekeerd zij het huwelijk moe is geworden, hem alles en haar niets wordt toebedeeld.

De vorsten-
verordeningen
in zake
huwelijk.

Alvorens tot eene beschouwing van het adathuwelijksrecht over te gaan moeten wij hier de door de vorsten op Bali en Lombok voor hunne onderhoorigen uitgevaardigde verordeningen ter sprake brengen. Wij achten dit van belang, omdat de lezing van deze verordeningen kijkjes in het adatrecht geeft en bovendien aantoot, dat de inlandsche vorsten Hindoerecht in dit adatrecht trachtten vast te leggen¹⁾. Allereerst treft daarin het krachtig ingrijpen van den vorst in zaken betreffende de verhouding der seksen. Tot in bijzonderheden worden

¹⁾ Deze verordeningen vindt men in: F. A. LIEFRINCK, De landsverordeningen der Balische vorsten van Lombok, 1915. Hier in het bijzonder deel I bldz. 162 v.v. Het werk van denzelfden schrijver over landsverordeningen van inlandsche vorsten op Bali (1917) kon, door het tijdstip der verschijning, niet meer in onzen tekst worden verwerkt.

Zij maken verschil in de rechtspositie van de triwangsā en van de Soedra's.

zedemisdrijven omschreven en strenge straffen worden ertegen bedreigd. Hindoesch zouden wij hierbij kunnen noemen het onderscheid, dat daarbij gemaakt wordt tusschen vergrijpen, gepleegd door leden van den drie-standen-adel (triwangsā), en die, gepleegd door eenvoudige Soedra's. Hindoesch lijkt ons daarom ook het huwelijks-beletsel, dat voortkomt uit geestelijke verwantschap, de verwantschap die geacht wordt te bestaan tusschen den priester-leermeester (*goeroe*) en zijne leerlingen, zelfs die, welke bestaat tusschen de leerlingen onderling.

Huwelijken tusschen geestelijk-verwanten zijn strafbaar als bloedschande.

Deze bepaling is echter voor het adatrecht van weinig belang, waar zij immers slechts een zeer kleine groep, priesters en hunne discipelen, geldt. Overtreding van deze bepaling wordt als bloedschande (*agamija gamana*) gestraft. De huwelijksband wordt voor de triwangsā-vrouw in deze verordeningen hechter aangehaald dan voor de Soedra-vrouw. Voor de vrouwen van stand gelden dezelfde regelen als in het Hindoerecht, welke regelen de vrouw trouw tot in het hiernamaals, verbod tot het aangaan van een tweede huwelijk en tot echtscheiding voorschrijven, zóó dat haar echtgenoot, zelfs als man en vrouw gescheiden leven, de maritale macht over haar blijft behouden. Voor de Soedra-vrouwen daarentegen gelden dergelijke strenge bepalingen niet. Ook bij de positie van onechte kinderen wordt onderscheid gemaakt, of de natuurlijke vader al dan niet van stand is.

Deze verordeningen oefenden weinig invloed uit op het adatrecht.

Wij zouden van alle deze Hindoesche invoegsels veel invloed op het adatrecht der Baliërs kunnen verwachten, als niet, zooals reeds elders is opgemerkt, de toepassing van deze verordeningen buiten de onmiddellijke omgeving van de vorsten veel te wenschen had overgelaten.

Het adatrecht
in zake huwe-
lijk.

Ons rest thans na te gaan, welke de regels zijn, die in het eigenlijke adatrecht der Baliërs het huwelijk beheerschen. Na wat hierover van verschillende zijden is geschreven¹⁾ is eene uitvoerige behandeling van deze stof als eene overbodige herhaling te beschouwen. Wij zullen daarom dit onderwerp behandelen voor zoover daarin sporen van Hindoeerecht te vermoeden zijn.

Vormen van
huwelijk.

Er zijn drie vormen van huwelijk. De officieele is het *mepadik*-huwelijk. Daarbij doen de ouders van den aanstaanden man formeel bij de ouders van de jonge vrouw een aanzoek. Dit aanzoek gaat gepaard met de, volgens VAN ECK in vroegere tijden ongebruikelijke, aanbieding van een bruidschat. Voor jongelieden, die tot de betaling niet in staat zijn, bestaat daarnaast de mogelijkheid hunne bruid in te verdienen door arbeid ten huize van hunne a.s. schoonouders (*metoenggoe*)²⁾.

Dit mepadik-huwelijk is echter meer en meer in onbruik geraakt³⁾ en vervangen door het *merangkat*-huwelijk, een vorm, waarbij de bruid — met hare toestemming — door schaking wordt veroverd.

De jonge echtgenooten verbergen zich dan een korten tijd voor den, vaak geveinsden, toorn harer ouders

¹⁾ VAN BLOEMEN WAANDERS, T. B. G. VIII, 1859, bldz. 155—163. VAN ECK, Het lot der vrouw op Bali. T. B. G. XVIII, 1872, bldz. 370—394. Dezelfde, Tijdschr. N. I. Nieuwe Serie 9e Jg. deel II, bldz. 1—18. Het adatrecht, van Ned. Indië, 6e afl. 1916, bldz. 481—482. LIEFRINCK, Landsverordeningen.

²⁾ Men denke aan het loon- of verdienhuwelijk, dat overal voorkomt, waar de verwantschapsinrichting vaderrechtelijk is.

³⁾ Brahmanen mogen alleen een mepadik-huwelijk sluiten, doch hiertegen wordt wel eens gezondigd.

en onderhandelen van hun schuilplaats uit over den verschuldigden afkoopprijs. Bij blijvenden onwil wordt deze door den vorst bepaald.

Naast dezen, thans algemeen geldenden, vorm komt nog voor het *ngedjoek*- of *melegandang*-huwelijk, eene gewelddadige schaking, tegen den wil van de vrouw, waarop eene zeer hooge boete staat, welker betaling den schaker het bezit der vrouw verzekert. Van dezen vorm vertelt VAN ECK, dat de hier genoemde schaking geenszins altijd een huwelijk of blijvend bezit der vrouw ten doel heeft. Hier tegen reageeren dan ook enkele bepalingen in den Agama en den Adigama, als art. 194 Agama, dat de doodstraf er tegen bedreigt, en G. V. bldz. 10 al. 7, G. V. bldz. 45 al. 6, dat eene opsomming geeft van de namen, waaronder het misdrijf kan worden gekwalificeerd. Zie verder nog bldz. 96.

Deze vormen
zijn niet Hin-
doesch.

Bij het *mepadik*-huwelijk zal wel niemand aan Hindoe-invloed denken. Deze vorm mag wel als algemeen Indonesisch worden beschouwd. De twee roofvormen daarentegen zouden toe te schrijven zijn aan de Hindoesche overlevering, ware het niet dat de gewelddadige vorm, die van het *raksasa*-huwelijk, slechts aan Ksatria's is geoorloofd en in de Hindoeliteratuur algemeene afkeuring vindt.

Alle twijfel daaromtrent wordt echter o.i. opgeheven bij de lezing van WILKEN over het ontstaan en den aard van het schakingshuwelijk.¹⁾ Wij vinden daar dezen vorm beschreven als veel voorkomend bij exogame

¹⁾ WILKEN'S *Verspreide Geschriften*, verzameld door VAN OSSENBRUGGEN, 1912, I bldz. 149—177.

primitieve volken. Wij kunnen er dus niets Hindoesch in vinden, vooral omdat dit huwelijk ook daar in Indonesië wordt aangetroffen, waar van Hindoe-invloed geen sprake kan zijn (bij de Amboineezen, de lieden van Boeroe, e.a.).

De verhouding
der echtgenooten.

De verhouding der echtgenooten in het huwelijk is, als bij de Hindoes, voor de vrouw ongunstig te noemen. De man heeft absolute macht over zijne vrouw, hij kan haar verkoopen en verpanden, zij het dan met toestemming van zijn heer. Ook polygamie vinden wij op Bali terug, al is uit den aard der zaak het hebben van meer dan ééne vrouw voor de groote massa een te groote weelde. Den Brahmaan zijn vier vrouwen geoorloofd, van elken stand ééne. Voor de overigen wordt geen maximum genoemd. De beperking ten opzichte van de Brahmanen mogen wij wel Hindoesch noemen.

Weduwverbranding.

De weduwverbranding, die op Bali aangetroffen werd, is in den vorm, waarin zij plaats vond, eene Hindoesche instelling, al valt niet te ontkennen, dat er sporen van een dergelijk offer ook elders in Indonesië worden aangetroffen.

De positie der
weduwen.

Na het intreden van het weduwschap komt eene zoonlooze weduwe (*baloe mekaboen*), eventueel met hare dochters, zoo geen ongehuwde broeder aanwezig is, onder de bescherming van den vorst. Deze regeling geldt alleen voor Soedra's. Dat hier de vrouw niet toevalt aan verdere aan- of bloedverwanten, is o. i. weer een bewijs van het ontbreken van de familiegemeenschap. Zij gaat dan over naar het vorstelijk verblijf, waar zij des vorsten bescherming geniet, maar ook daarentegenover hem tot voordeel kan zijn. Elders zullen wij zien, dat

dit gebruik tot adoptie, het aannemen van een erfge-naam, heeft geleid. In het oude Hindoerecht vinden wij dezen overgang van de weduwe naar den vorst eerst bij gebreke van aangehuwde en eigen mannelijke bloed-verwanten.¹⁾

Bij de behandeling van het erfrecht hopen wij over een en ander meer te geven.

Echtscheiding.

Echtscheiding wordt der vrouw zelden toegestaan. Zij kan deze bekomen met opoffering van hare kinderen, na betaling van het dubbele van haren bruidschat. Deze scheiding kan plaats hebben als de vrouw de echtelijke woning heeft verlaten en halsstarrig weigert daarin terug te keeren.²⁾ Deze grootere vrijheid is echter slechts soedravrouwen toegestaan.³⁾ Is de scheiding op haar verzoek uitgesproken, dan ontvangt zij niets uit het gemeenschappelijke vermogen (er worden echter gevallen genoemd, dat zij haar bruidschat terugontvangt); is het initiatief daarentegen van den man uitgegaan, dan ontvangt zij één derde en hij twee derden van dat vermogen. Hier schijnen praktijk en theorie elkander te dekken. Men vergelijke hiermede G. V., bldz. 53 al. 1, waar wij hetzelfde vinden. Ook van de vergoeding van den dubbelen afkoopprijs is iets terug te vinden in den Agama en den Adigama, waarbij echter steeds gesproken wordt van huwelijken, die door onwil van de vrouw nog niet volledig

¹⁾ Zie hierover nog: F. A. LIEFRINCK, De rijstcultuur op Bali, Ind. Gids 1887 I bldz. 367.

²⁾ Zie een vonnis in Adatrechtbundel XV, bldz. 14 no. 14. Balische verordeningen, bldz. 296 v.

³⁾ Lomboksche verordeningen, bldz. 174. Adatrechtbundel XV, bldz. 298.

tot stand gekomen zijn. Ons treft het daarin, dat de bruidschat dan eerst dubbel verschuldigd wordt, als den man geen schuld treft, en in het geval, dat het huwelijk wèl tot stand is gekomen — art. 113 Agama — is de man de aanleiding en behoeft de bruidschat niet terug betaald te worden. Van het verlies van de kinderen is niets in de voornoemde wetboeken te vinden.

Redenen die de
vrouwhetrecht
geven het
huwelijk te
doen eindigen
of er van af te
zien.

De vrouw mag de echtelijke woning verlaten in gevallen van mishandeling en grove verwaarloozing. Dit vinden wij in de oude Hindoerechtsboeken terug.¹⁾ Is daarin geestelijke minderwaardigheid geen huwelijksbeletsel, in tegenstelling met de lichamelijke onmacht, in den Agama en den Adigama vindt de vrouw in deze redenen voldoende rechtvaardiging voor het afzien van het huwelijk.

Westersche
verordeningen
in zake het
Ballsche huwe-
lijksrecht.

In het hier weergegeven, voor de vrouwen zoo ongunstige, huwelijksrecht is door landsverordeningen (*peswara's*) verzachting gebracht. Vooreerst is de boete, bij de overeengekomen schaking te betalen, tot een bedrag van 40 pekoe ($\pm f 60$) beperkt en bij blijvenden onwil van de ouders van de vrouw op hoogstens 20 pekoe gesteld. Voor nadere bijzonderheden zie men de verordening²⁾. Deze zelfde verordening opent de mogelijkheid voor de vrouw scheiding aan te vragen, zonder dat de man haar mishandeld heeft. De betaling van de enkele koopsom en een boete van 40 pekoe, subsidiair verbanning voor den tijd van een jaar naar Djembrana, ontbinden dan

¹⁾ SORG, *Traité*, bldz. 61 v.v.

²⁾ Landsverordening van 31 October 1896, voor Boelalong, te vinden in Adatrechtbundel XV, bldz. 88.

het huwelijk. Een andere verordening ¹⁾ voert als nieuwen echtscheidingsgrond voor de vrouw eene veroordeeling in van haren echtgenoot tot dwangarbeid, voor den tijd van drie jaren en langer. De vrouw is dan vrij (*merdika*) en behoeft, mits zij niet hertrouwt, den koopprijs niet terug te betalen. De kinderen komen aan de familie van den man, voorzover zij niet te jong zijn, om de moederlijke zorg te ontberen. De regelen, die het Balische huwelijk beheerschen, overziende, komen wij dus tot de conclusie, dat in deze inheemsche huwelijksregeling, met uitzondering van de gevolgen van kastevermenging, al zeer weinig Hindoerecht is opgenomen.

Adoptie bij de
Hindoes.

Hetzelfde godsdienstige motief, dat het karakter van het Hindoesche huwelijksrecht heeft bepaald, heeft ook de regelen van de adoptie beïnvloed. Oorspronkelijk had de adoptie geen ander doel dan de verrijking van de familie met eenige medearbeiders en de zekerheid voor den adoptant, dat iemand hem in zijn vermogen zou opvolgen ²⁾. Brahmaansche invloeden hebben echter aan de adoptie een geheel ander karakter gegeven. Het verlangen naar mannelijke nakomelingschap, ter instandhouding van de voorvadervereering, heeft, zooals reeds is opgemerkt, in de gewijde rechtsboeken twaalf verschillende plaatsvervangende zoonschappen doen kennen.

Van deze twaalf verschillende zoons nu, waren de

¹⁾ Verordening, vastgesteld door den resident van Bali en Lombok op de sangkepan van 17 Augustus 1901, *in overleg met de leden van den raad van kerta's* en de poenggawa's van Boelilang, Adatrechtbundel XV, bldz. 92.

²⁾ JOLLY, bldz. 71 v.v.; SORG, *Traité*, bldz. 112 v.v.; MAYNE, bldz. 88 v.v.

vijf laatste adoptiefzons en, als de laatsten in de rij, van minder beteekenis dan de zeven eerste, op andere wijze verkregen, zoons. Strengere opvattingen over het wezen van het huwelijk deden echter de voornaamste groep subsidiaire zoons verdwijnen, terwijl daartegenover de adoptiefzoon als de beste plaatsvervanger van den ontbrekenden zoon werd beschouwd.

Van de groep van vijf adoptiefzons vervielen de vier laatste, zoodat ten slotte de door zijn eigen ouders *vrijwillig* gegevene als de beste adoptiefzoon overbleef (*dattaka*).

Eischen, waar-
aan moet wor-
den voldaan.

Vereischt voor de rechtsgeldigheid is een mondelinge of schriftelijke overeenkomst, even formeel als de Romeinschrechtelijke stipulatio. Daarmee gaat een geschenk aan de dienstdoende Brahmanen gepaard. Een vuur- en waterofferande en eenige geringere ceremoniën voltooien de plechtigheid. Kennisgeving aan den vorst behoort dan plaats te hebben. De overgang in de nieuwe familie moet liefst zoo vroeg mogelijk geschieden, liefst nog vóór den tijd, dat aan den te adopteeren zoon de ritueele handelingen zijn verricht. Deze handelingen, die op 8 tot 16-jarigen leeftijd worden verricht, kunnen dan in de nieuwe familie plaats hebben en maken den overgang des te volmaakter.

Wie adoptee-
ren mogen.

Adoptie mag alleen dan plaats vinden, als de adoptant geen eigen of geadopteerde zoons heeft.

De vader kan haar verrichten met of zonder de toestemming zijner echtgenoot. De vrouw mag niet adopteeren tegen den wil van haar man, als deze in staat is zijn wil daaromtrent te uiten. Het is haar echter wel geoorloofd te adopteeren, als haar echtgenoot afwezig

Wie
adop-
ten

Ge-
de

is, in een geestelijke orde is getreden, of geestelijk tot deze handeling niet meer in staat is.

Strijd bestaat over de vraag, of de vrouw voor haar overleden echtgenoot een zoon adopteeren mag en, zoo ja, of zij daartoe al dan niet voorafgaande machtiging van haar echtgenoot noodig heeft. Zoo zij in gemeenschap met aanverwanten is blijven leven, moeten de sapinda's worden gehoord. Als een vrouw adopteert, doet zij dit in het belang van haar echtgenoot. Voor haar zelf is zulks niet noodig, waar zij immers als eene goede vrouw, ook na haar dood, in alles haar echtgenoot volgt en ook alles met hem deelt.

Wie mogen ge-
adopteerd wor-
den?

Verboden is — in de teksten ten minste — de in-adoptiegeving van een oudsten of van een eenigen zoon. Ook is het niet geoorloofd een zoon te adopteeren van eene vrouw, met wie de adoptiefvader niet zou kunnen huwen, zooals b.v. den zoon van zijne zuster of van zijne dochter. Oorspronkelijk, toen de adoptie nog een ondergeschikte plaats innam, gold de regel, dat de zoon van één van meerdere broeders beschouwd werd als de zoon van alle broeders. Later daarentegen koos men bij voorkeur zijn naasten bloedverwant als adoptiefzoon. Ook deze regel is in de practijk weer op zij gezet voor een grootere vrijheid in de keuze van voor adoptie in aanmerking komende personen.

Gevolgen van
de adoptie.

Door de adoptie treedt de aangenomen zoon geheel als zoon in de nieuwe familie. Hij geldt dan als de „schaduw van een werkelijken zoon”. De banden met zijne bloedeigen familie worden afgesneden, terwijl hij daartegenover in de adoptieffamilie de volle rechten en plichten van een zoon op zich ziet overgaan. Zoo

is hij bij vererving tot een vol zoonsdeel gerechtigd, maar is hem daartegenover een huwelijk met zijne adoptiefzuster verboden. Mocht na zijne adoptie een bloed-eigen zoon worden geboren, dan ziet hij zijn recht op de nalatenschap verminderen tot op een vierde van een zoonsdeel.

Adoptie op
Bali.

Vormverelsch-
ten.

Evenals overal elders is ook op Bali het aannemen van een adoptiefzoon het middel om zich een opvolger in het vermogen te verwerven. Der vorsten willekeur echter, die iedere heerlooze Soedraweduwe (baloe tjampoet) met hare dochters naar de poeri deed verhuizen, heeft een nieuw motief voor adoptie daarbij gevoegd. Door het aannemen van een zoon (*sentana*¹⁾) immers, in wiens macht de weduwe en hare dochters nu kwamen, waren de vrouwen niet meer heerloos en werd de gevreesde overgang naar den vorst of naar de heeren voorkomen. Van de daad der adoptie (*ngoendoei*) moest een gezegelde akte worden opgemaakt, waarvoor den vorst 250 kēpēng moest worden betaald. Daarmee ging kennisgeving aan den vorst gepaard. Wij voegen hierbij als merkwaardigheid eene dergelijke akte, te vinden bij VAN BLOEMEN WAANDERS (bldz. 260).

HERINNERINGSBRIEF.

„Namens Hi Boenoetan, woonachtig te Sambangan, behoorende tot het gebied van G'dé Bahingin, woonachtig te Panembangan, wordt deze brief verleend aan Hi Poengoet van de dēsa Kali Boentil, erkennende het gezag van Hi G'dé Poerā, die te Tjelok Hagoeng woont.

¹⁾ Dit woord „sentana”, dat op Bali de specifieke beteekenis van adoptiefzoon heeft gekregen, beteekent in het Javaansch in het algemeen familie van een aanzienlijke.

Dit geschrift wordt aan Hi Poengoet uitgereikt, als bewijs dat Hi Boenoetan zijnen zoon, genaamd Kr sēk, aan Hi Poengoet heeft afgestaan, die hem daarom gevraagd had, wenshende dezen jongeling tot zijnen zoon aan te nemen.

Deze overeenkomst is gesloten in tegenwoordigheid van bevoegde machten, die partijen hebben toegestaan dezen gezegelden brief te koopen. Deze brief is met voorkennis en goedkeuring van den vorst Goesti Hangloerah K'toet Dj'lantik geschreven door mij, Wajan Toeboeh van Boelēlēng, en kost 250 duiten.

Alle geschillen, die later ten deze mochten ontstaan, zullen afgewezen worden en men is verplicht zich aan den inhoud van dezen brief te houden. Uitgereikt aan Hi Poengoet op den dag dat deze geschreven is, zijnde Boeda Wagé van de week Wangadyan, den 12den dag der wassende maan van de maand Kasangarah 7, Tenggēk 7, van het Sakajaar 1777." [= 1855 n. Chr.]

Nadere bijzonderheden.

De adoptie gaat met eenige vormen en offers gepaard. De vrouw mag alleen bij het ontbreken van naaste mannelijke bloedverwanten adopteeren. De adoptie kan wegens wangedrag van den adoptiefzoon ongedaan worden gemaakt (zie hierover Adatrechtbundel XV bldz. 112). Merkwaardig is daarbij, dat in de daar genoemde beslissingen naast de adat gelet wordt op de Agama, terwijl wij in genoemd wetboek behalve het niet ter zake doende art. 259 *geene bepalingen omtrent adoptie hebben aangetroffen*. De keuze van een adoptiefzoon schijnt vrij te zijn, al moeten bij het aannemen van een verren bloedverwant de nadere bloedverwanten worden gehoord. De Lomboksche vorstenverordeningen hebben voor de adoptie, als adoptivus en adoptant in verschillende districten wonen, vergunning van het hoofd van het district, waar de adoptiefzoon woont, geëischt ¹⁾. Onze verordeningen hebben voor de keuze

De vorstenverordeningen en de adoptie.

Onze verordeningen.

¹⁾ Zie nog Landsverordeningen van Bali, bldz. 199 v.v., waarbij blijkt dat ook eene *dochter* kan worden aangenomen.

van een adoptiefzoon bij voorkeur de bloedverwanten aangewezen, met de boven genoemde beperking. Voor de handeling wordt nu, althans in Boelēlēng, een geschrift vereischt, op te maken ten kantore van den controleur der afdeeling (peswara van 31 October 1896). Daarbij wordt ook bepaald, dat een sentana in alle rechten en verplichtingen van een eigen kind treedt, maar daartegenover alle aanspraken op de rechten, voortspuitende uit de verwantschap met zijne bloed-eigene familie, verliest.

Wat is Hindoesch in dit adoptierecht?

In de weinige verspreide gegevens, die wij over de adoptie onder de oogen kregen, en waarvan wij er enkele hier hebben weergegeven, lijkt ons weinig of niets specifiek-Hindoesch. Noch de motieven, noch de gevolgen van de adoptie zijn dezelfde. De adoptie dient ginds voor godsdienstige doeleinden, hier is het een middel, dat hoofdzakelijk wordt toegepast om overgang van de weduwe naar de poeri van den vorst te voorkomen of ook, door de vrouwen verricht, om zich een beschermer te verschaffen¹⁾. In het Hindoerecht gaat de adoptiefzoon geheel over in de nieuwe familie, in het Balisch adatrecht schijnt dit toch niet zóó volkomen te zijn, dat, zooals in het Hindoerecht, een huwelijk tusschen adoptiefbroers en -zusters verboden is.²⁾ De kennisgeving aan den vorst kan wellicht een Hindoe-invoegsel worden genoemd.

¹⁾ Zie hierover vonnissen in Adatrechtbundel XV, blz. 112, No's. 13, 14 (aanteekening).

²⁾ Zou deze merkwaardige afwijking van het Hindoerecht niet kunnen wijzen op een anderen vorm van een vroeger bij de Baliërs bestaand hebbend inlijfhuwelijk? Zie hierover nog een vonnis opgenomen in Adatrechtbundel XV, blz. 112, no. 12.

Opmerkenswaard is nog, dat de adoptiebrief, om reden van ondankbaarheid van den adoptiefzoon, kan worden ingetrokken. In een hieropslaand vonnis ¹⁾ is gelet „op de adat”.

Hindoesch erf-
recht.

Zoolang de Hindoesche familiegemeenschap nog in haar oorspronkelijke zuiverheid voortbestond, was van erfopvolging geen sprake. Toen echter de gedachte aan een deelbaarheid van het vermogen langzamerhand was doorgedrongen, was deze deelbaarheid oorspronkelijk nog uitgesloten ten aanzien van de onroerende goederen, die in de familie mochten voorkomen. ²⁾

Met het opkomen van individueele rechten der afzonderlijke familieleden en het toenemen van de vermogensverdeelingen onder Brahmaanschen invloed ontstond en ontwikkelde zich dienovereenkomstig het erfrecht der Hindoesche rechtsboeken.

Wilde de vader oorspronkelijk invloed uitoefenen op de verdeling van zijne goederen, dan diende hij, bij het ontbreken van testamenten in het Indische recht, de verdeling tijdens zijn leven te doen plaats hebben.

Elders is reeds opgemerkt, dat de vader, oorspronkelijk in de wijze van verdeling geheel vrij, later daarin aan menige beperking werd onderworpen.

Er zijn drie
groepen van
erfgenamen.

Het Hindoesche erfrecht kent drie groepen van erfgenamen, welke groepeeringsamenhangt met, niet afhangt van, het brengen van meer of minder offers aan den overledene en zijne voorvaderen.

¹⁾ Zie de vonnissen in noot 1 van de vorige bldz..

²⁾ JOLLY, bldz. 80 v.v.; MAYNE, bldz. 474 v.v.; SORG, *Traité*, bldz. 298 v.v.

Deze samenhang is nauwer bij de Bengaalsche school met den *Dāyabhāga* als regelgevend wetboek, dan bij de school van de *Mitāksarā* en de daarvan afgeleide rechtsboeken. De eerste en de voornaamste groep vormen de *sapinda's* of offerhaardgenooten, dat zijn zij, die den erflater het naast bestaan tot en met den derden graad.

Dezen wijden den geheelen offerkoek of pinda. Na hen komen de *sakulya's*, die het genoemde offer slechts gedeeltelijk brengen. Ten slotte volgen de *samonodaka's*, dat zijn de overige verwanten, die van den zevenden tot den veertienden graad, die met plengoffers kunnen volstaan. Dit zijn allen agnaten. Naast hen komen de *bandhu's*, cognaten.

Hierin openbaart zich het verschil tusschen beide genoemde scholen. In de *Mitāksarā* komen de *bandhu's* eerst na de agnaten, in den *Dayabhāga* daarentegen, waar meer gelet wordt op de mate van offerplichtigheid, komen de *bandhu's* nog vóór de *sakulya's* en de *samonodaka's*.

De eene klasse van erfgenamen sluit de volgende uit. In iedere klasse bestaat representatie. Met de rechten gaan ook de schulden over, zoozeer zelfs, dat deze betaald moeten worden ook als zij de baten overtreffen. Aanvaarding onder het voorrecht van boedelbeschrijving bestaat niet.

Ten slotte dient hier te worden vermeld, dat, behalve door den natuurlijke dood, de nalatenschap openvalt door uitsluiting uit de kaste en door het inreden in de orde der asceten.

Erfrecht der
vrouwen.

Over het recht van erfopvolging van vrouwelijke familieleden en vooral over dat recht van de weduwe van den erflater, die zonder mannelijk oir is overleden, bestaat veel verschil van meening. Zijn er eenerzijds

Erfrecht van
den koning en
van priester-
Brahmanen.

schrijvers, die haar slechts recht op levensonderhoud geven, anderzijds wordt òf aan de ouders van den erflater, òf aan de oudste vrouw in de familie, na de broeders, de nalatenschap overgedragen. Weer anderen roepen bij het ontbreken van mannelijke nakomeling-schap de weduwe, en bij haar ontbreken de dochters, tot de nalatenschap op. Ook wordt wel eens de zuster naast den broeder genoemd, al wordt haar dan slechts een gedeelte van een zoonsdeel gegeven. Is nu de weduwe tot erfgename geroepen, dan nog is zij niet vrij in de beschikking over het aldus verkregen vermogen. Zij staat onder toezicht van de naaste agnaten van haar man, onder wier bescherming zij leeft. Bij geheel ontbreken van verwanten valt de nalatenschap aan den koning ten deel. Uitgezonderd hiervan zijn goederen van Brahmanen, die zijn „kwader dan vergif”; deze vallen toe aan hunne leerlingen, leermeesters of medeleerlingen of aan hun priestergemeenschap als geheel. De regels omtrent de erfopvolging in de verdere groepen zijn zeer vaag gesteld. De veronderstelling is geopperd, dat deze omstandigheid èn aan het genoemde erfrecht van den koning (die hiervan ruim en willekeurig gebruik maakte) èn aan de oorspronkelijke onverdeeldheid van de familie-groepen is toe te schrijven. Ook zal hiertoe hebben meegewerkt, dat oorspronkelijk, door de instelling van de plaatsvervangende zoonschappen, zoonlooze erflaters haast niet voorkwamen.

Bijzondere wij-
zen van erf-
opvolging:
1. *stridhana*.

Eene bijzondere wijze van erfopvolging bestaat ten aanzien van het *stridhana*, dat is het eigen goed van de vrouw, dat zij verkregen heeft van hare ouders, broeders of verwanten. Heeft de eigenares kinderen,

dan komen deze goederen — oorspronkelijk slechts lijfsieraden — aan haar dochters en eerst bij gebreke daarvan aan haar zoons. Is zij daarentegen kinderloos gebleven, dan vervalt het strīdhana òf aan haar echtgenoot òf aan haar vader, naarmate haar huwelijk gesloten is onder de vier hoogere, of onder de vier lagere vormen.

Volgens eene jongere opvatting wordt het goed tusschen de zoons en de dochters van de erflaatster verdeeld.

2. erf-vereeniging.

Een andere wijze van erfopvolging heeft nog plaats onder verwanten, die, nadat zij tot eene verdeeling van de oorspronkelijke gemeenschap zijn gekomen, eene erfvereeniging hebben gevormd.

De leden erven nu, bij gebreke van mannelijke nakomelingschap, van elkander, met uitsluiting van andere verwanten. Eene dergelijke regeling kan slechts ten aanzien der roerende goederen getroffen worden.

De onroerende moeten voor de sapinda's worden bewaard.

3. erfrecht van geestelijk-verwanten.

Afwijkend ook van de gewone regelen voor erfopvolging is het erfrecht van geestelijk-verwanten.

Deze betreft slechts de deelnemers aan een zelfde geestelijke orde en omvat alleen die goederen, welke kluizenaars of priester-Brahmanen mochten bezitten. De praktische beteekenis van dit erfrecht is niet groot, daar bij de intrede in een monniksorde alle wereldsche goederen moeten worden opgegeven en onder de familieleden worden verdeeld.

Het erfrecht in den Agama en den Adigama.

Eene vergelijking van de bepalingen omtrent erfrecht in den Agama en den Adigama toont ons, evenals in de

Hindoerechtsboeken, onderling tegenstrijdige bepalingen. Vooral in geval van kinderloos overlijden komt dit aan den dag. Men vergunne ons hier duidelijkheidshalve de betreffende bepalingen schematisch te ordenen.

Erfrecht:

I. bij kinder-
loosheid.

1. De *Agama* bepaalt in *art. 195* dat de overlevende man de geheele nalatenschap verwerft.

2. In *art. 201* wordt bepaald, dat bij overlijden zonder kinderen iemands goederen aan den vorst vervallen. ¹⁾

4. In de *Adigama* wordt in *G. V. bldz. 54 al. 2* onderscheiden, of de man dan wel de vrouw het eerst is overleden. In het eerste geval ontvangen de weduwe en de vorst ieder één derde deel, terwijl de rest voor de verbranding moet worden besteed. Is de vrouw het eerst overleden, dan ontvangt de man twee derden en de vorst één derde deel van de nalatenschap.

5. *G. V. bldz. 35 al. 5* zegt, dat goederen van iemand, die zonder verwanten sterft, aldus worden verdeeld, dat één derde aan den vorst en één derde aan de *dēsa* moet worden gegeven en dat het

¹⁾ In de aantekening op *art. 201* zegt Prof. JONKER, dat met „kinderen” hier erfgenamen zijn bedoeld.

overige derde deel als in de voornoemde bepaling voor de lijkplechtigheden dient.

3. Sterft iemand in den vreemde, dan vervallen zijne goederen aan den vorst ter plaatse. Dit heet „in den put geworpen goed” (*art. 202*).

Dit in geval van kinderloos overlijden. De gevallen onder 1 en 4 dekken elkander niet. Evenmin is dat het geval met de regels van 2 en 5. De Agama en de Adigama zijn daar zelfs met elkander in strijd.

II. als er een
zoon is achter-
gebleven.

Voor het geval, dat er een zoon is achtergebleven, bevat de Agama geene bepalingen, maar de Adigama onderscheidt in *G. V. bldz. 54 al. 1* ook nu weer de gevallen, dat de man dan wel de vrouw het eerst is overleden. Sterft de vrouw het eerst, dan krijgt de zoon één en de weduwnaar twee derde deelen; is daarentegen de man voorgegaan, dan ontvangt de vrouw één derde en haar zoon twee derden van de nalatenschap.

Verdere bepa-
lingen van den
Agama.

Art. 197 Agama handelt over de verdeeling onder de zoons. Den oudsten wordt daarbij, naar de grootte van de nalatenschap, een min of meer groot deel vooruit toebedeeld (*uddhāra*). Het maximum, dat hem aldus kan worden toegekend, is vier vijfden van den boedel. In de Engelsch-Indische Hindoewetboeken vinden wij eene dergelijke regeling van denzelfden naam, maar met eene andere uitwerking.¹⁾ Merkwaardig is

¹⁾ JOLLY, bldz. 82.

ook de regel van art. 196 Agama, die doet veronderstellen, dat echtgenooten ieder een eigen vermogen kunnen hebben.

Daar wordt namelijk bepaald, dat, als de echtgenooten het voornemen hebben hun boedels te vermengen, dit eerst na vijf jaar kan geschieden. Dit is in overeenstemming met art. 213, waar, zij het in ander verband, van het *strīdhana* wordt gesproken.

Eene uitzondering op den regel van art. 201, dat goederen van kinderlooze erflaters aan den vorst vervallen, vinden wij nog in art. 203 uitgesproken ten aanzien van goederen van pandita's. Deze zijn hier nu niet „kwader dan vergif”, maar deze goederen „behooren den goden”.

Ten slotte geeft art. 258 nog eene regeling voor de verdeeling, die een Brahmaan, die met vier vrouwen van verschillende kaste is gehuwd, onder de daarbij verwekte zoons tot stand moet brengen. De Engelsch-Indische rechtsboeken kennen eene dergelijke regeling, waarbij het vermogen verdeeld moet worden in de verhouding van 4 : 3 : 2 : 1. Vreemd is dan de bepaling in den Agama, dat het vermogen in elf deelen moet worden gesplitst.¹⁾

Bij eene algemeene vergelijking van de hier genoemde bepalingen met die in de Engelsch-Indische rechtsboeken vallen ons dus eenige verschilpunten op. Allereerst vinden wij nergens verband gelegd tusschen de verplichting offers te brengen en het recht om uit dien hoofde erfgenaam te zijn. De eisch, dat in enkele gevallen een deel van de nalatenschap voor de verbrandingsplechtigheden moet worden besteed, mogen wij daarmede niet

Versilpunten
met Engelsch-
Indische Hin-
doerechts-
boeken.

¹⁾ Zie hierbij de aantekening van Prof. JONKER op art. 258.

vergelijken. Het geldt hier immers een last, die door eene handeling *in ééns* is vervuld, en het is geen voortdurende band, gelijk er bestaat tusschen de sapinda's en de verdere verwanten. De onderscheiding van de erfgenamen in vier groepen wordt ook nergens genoemd. Bij het recht van de weduwen staan de Balische wetboeken op het meer gevorderde standpunt, door haar tot medeërfgenenamen te verklaren. Van de Hindoesche erfvereeniging, de erfopvolging onder geestelijk-verwanten en het bijzondere erfrecht ten aanzien van het vrouwen-goed troffen wij geene bepalingen in de Agama en de Adigama aan.

**Adaterfrecht
der Baliërs.**

Thans volge eene beschouwing over het erfrecht in het Balische adatrecht. De gegevens daaromtrent zijn al zeer schaarsch. Waar het naar ons oordeel voor ons onderwerp onnoodig is het erfrecht als geheel te behandelen, zullen wij trachten hieronder alleen die regels te vermelden, die Hindoesch zouden kunnen zijn ¹⁾.

**Onderscheid
van erfrecht
tusschen de
verschillende
standen.**

Aan Hindoe-invloed is zeer zeker het onderscheid toe te schrijven, dat tusschen het erfrecht van de verschillende standen wordt gemaakt. In de drie hoogste standen neemt de vrouw bij het overlijden van haar echtgenoot diens plaats in, hoewel haar slechts het vruchtgebruik van de nagelaten goederen wordt gelaten. Deze regeling wijkt wel eenigszins af van de oud-Indische, daar immers in de Hindoerechtsboeken aan de weduwe wel hooge eer wordt

¹⁾ Voor de literatuur verwijzen wij naar: VAN BLOEMEN WAANDERS, bldz. 164 v.v.; VAN ECK, bldz. 94 v.v.; Het adatrecht van Ned.-Indië, afl. 6, bldz. 482 v.v.

bewezen, maar bij 's vaders overlijden de oudste zoon aan het hoofd van de familie komt en aan zijne moeder recht op levensonderhoud wordt gegeven. Dat dit verschil aan het ontbreken van de familiegemeenschap op Bali zou kunnen worden toegeschreven, lijkt ons niet geheel onwaarschijnlijk. Slechts bij uitdrukkelijke wilsuiking van den erflater kan der weduwe een eigen, doch beperkt deel worden toegewezen. Ook de dochters schijnen niet uitgesloten te zijn. Of deze — later ontstane — regeling Hindoesch is, zouden wij, mede om het ontbreken van een algemeen geldenden regel daaromtrent in het oude Hindoe-recht, niet durven zeggen. Deze regelingen gelden in hoofdzaak ook voor de Soedra's. Ten aanzien van de nalatenschap van een zoonloozen erflater treedt het standsverschil weer naar voren, aangezien bij de hoogste standen de overgang naar den vorst eerst plaats heeft bij ontbreken van bloed- en aanverwanten tot en met den vierden graad, terwijl bij de Soedra's de overgang reeds plaats heeft bij ontbreken van ongehuwde broeders. De eerste regeling is dan ook meer in overeenstemming met de Agama, terwijl de uitbreiding ten aanzien van de Soedra's aan willekeur moet worden toegeschreven. Hetzelfde geldt hier ten aanzien van de weduwe; immers het klassieke Hindoe-recht kent slechts eene *voogdij* over de vrouw, die zonder verwanten is achtergebleven. De Balische grooten daarentegen hebben op haar volle rechten doen gelden. Ten aanzien van het recht van kinderen uit moeders van verschillenden stand (dus alleen mogelijk bij vaders uit de drie hogere standen) is de adat haar boekje te buiten gegaan, door alléén aan de kinderen uit de vrouw van den hoogsten stand erfrecht toe te kennen;

De zoonlooze
erflater.

Recht van kin-
deren uit moe-
ders van ver-
schillenden
stand.

men vergelijke hiermee de desbetreffende bepalingen uit de wetboeken.

Ten aanzien van de verplichting om de verbrandingsplechtigheden in de eerste plaats te bekostigen, verwijzen wij naar wat daaromtrent reeds op bldz. 83 is gezegd.

Onze verordeningen in zake het Balisch erfrecht.

In de peswara van 13 October 1900 nopens het erfrecht onder de Hindoe-Balische bevolking der afdeeling Boelēlēng wordt eene voor *alle* standen gelijk geldende regeling getroffen.

Voorop staat ook daarin de verplichting tot het bezorgen van de lijkplechtigheid, vóórdát tot verdeeling kan worden overgegaan. Verder vinden wij daar den regel vooropgesteld, dat de verdeeling *in der minne* behoort te geschieden. Van de verdeeling moet aan het sawah- of dēsabestuur mededeeling worden gedaan. Bij onmogelijkheid tot overeenstemming bij minnelijk overleg worden de goederen tusschen de zoons, de weduwe en de dochters verdeeld in de verhouding van 4:2:1. Met het beginsel van een voorrecht van den oudsten zoon is hier dus gebroken. De in het adatrecht bestaande mogelijkheid van voortzetting van de gemeenschap wordt ook hier erkend. Een tweede huwelijk van de weduwe of het huwelijk van eene dochter doet haar erfrecht teloorgaan. Bij overlijden van de weduwe deelen de zoons en dochters òf na minnelijk overleg, òf naar de verhouding van 4:1. Bij aanwezigheid van minderjarige kinderen moet de gemeenschap onder den oudsten zoon worden voortgezet. Representatie wordt erkend. Bij kinderloos overlijden van weduwnaar of weduwe vervalt de nalatenschap aan de bloedverwanten tot in den achtsten

graad. Het bestuur behoudt echter de bevoegdheid de regeling anders te treffen.

Hier is dus, als vanzelf spreekt, het recht van den vorst vervallen en vervangen door een veel meer beperkt recht van ons bestuur. Het recht over de vrouw is geheel vervallen. Bij ontbreken van eigen verwanten zullen ook de verwanten in de vrouwelijke linie met de verbranding kunnen worden belast. Het overblijvende van de nalatenschap zal hun dan worden toebedeeld.

Hindoesch schijnt de regeling, dat de vrouw, aan wie goederen zijn toebedeeld, zich die goederen kan zien afnemen bij slecht gedrag. Dit is in overeenstemming met de beginselen van het Hindoerecht, dat der weduwe alle hare rechten slechts waarborgt, als zij kuisch en ingetogen blijft. Ons lijkt deze bepaling, zoo zij door priesterlijke rechters moet worden toegepast, eenigszins bedenkelijk; de mogelijkheid is immers niet uitgesloten, dat deze, werkende met zedelijkheidsbegrippen, welke zij halen uit de hun theoretisch-vreemde boeken, deze begrippen zouden willen toepassen op de aan hun rechtspraak onderworpen justiciabelen. En deze zouden wel eens geheel andere begrippen daaromtrent kunnen hebben.¹⁾

Adatvonnissen
in zake erf-
recht.

In vele der vonnissen inzake het erfrecht zien wij weer den nauwen samenhang tusschen erfrecht en lijkverbranding. Men lette maar op de no's. 4, 5, 6, 11 en

¹⁾ Door LIEFRINCK wordt deze peswara (te vinden in Adatrechtbundel XV bldz. 89 v.v.) onder de zelfbestuursverordeningen gebracht.

Zie: Verordeningen op Bali, bldz. 162 en 191 v.v. Aldaar vinden wij ook opgeteekend, dat deze peswara om hare bevredigende werking ook op andere landschappen is toegepast.

12 van de op blz. 107 v. v. van Adatrechtbundel XV voorkomende vonnissen.

Ook van het verlies van erfrecht van uit de familie trouwende vrouwen vinden wij in enkele vonnissen iets terug. Men zie de no's. 9 en 10.

Wij willen het hierbij niet laten zonder nog uitdrukkelijk te hebben herhaald, dat de raden van kerta's maar zelden erfeniskwesties zullen hebben te beslissen. Deze worden zooveel mogelijk in der minne geregeld, terwijl in eerste instantie de dorpshoofden wel eene beslissing zullen weten te geven.

Hindoesch ver-
mogensrecht.

Over het grondenrecht is al een en ander gezegd op bldz. 49; over het recht in zake roerend goed enz. is ons niets bijzonders gebleken. Bij JOLLY (blz. 92) blijkt, dat in het Hindoerecht scherp tusschen eigendom en bezit wordt onderscheiden; op Bali vindt men van die tegenstelling bij ons weten niets.

Hindoesch
strafrecht.

In het Hindoesche strafrecht of, juister, dat betreffende onrechtmatige gedragingen kan een godsdienstig en een wereldlijk strafrecht worden onderscheiden. Aan de vergripen tegen de godsdienstige regelen zijn boetedoening en velerlei zoenmiddelen als strafbedreiging gehecht, op wereldlijke misdrijven en overtredingen zijn wereldlijke straffen gesteld. In de oude geschriften nemen de zedelijke misdrijven naast de wereldlijke een voorname plaats in. Naarmate het vergrijp zwaarder is, moet het ernstiger worden geboet. De regeling en oplegging van de boetedoening was den Brahmanen toevertrouwd. Dezen zagen daarin dan ook een goed middel tot handhaving van hun invloed en zij vonden

daarin een milde bron van inkomsten ¹⁾. Niet-nakoming van de door hen bepaalde boetedoening heeft uitstooting uit de kaste, een zeer zware straf ten gevolge. Den uitgestootene is alle omgang met kastegenooten, alle hulpverleening ontzegd; na den dood wacht hem de hel met hare verschrikkingen. Geen wonder, dat bij deze ernstige gevolgen de veroordeelde aan de hem opgelegde boetedoening maar voldoet, om daardoor weer in de kaste te worden opgenomen.

De verhouding
der godsdien-
stige tot de
wereldlijke
straffen.

Wij spraken hier van *boetedoening* in tegenstelling met of liever naast de *straf*, die door den wereldlijken rechter wordt opgelegd. Hoe moet nu de verhouding van het wereldlijke tot het godsdienstige strafrecht worden gedacht?

Men heeft wel eens gemeend het wereldlijke strafrecht voor jonger te moeten aanzien dan het godsdienstige. Juister schijnt te zijn zich voor beide eene zelfstandige ontwikkeling te denken. Reeds vanouds ging *straf* bedreiging van den koning uit. Vaak werden dan ook boetedoening en straf cumulatief uitgesproken. Zoowel bij het godsdienstig als bij het wereldlijk strafrecht geldt het standsverschil, dat in een verschillende strafmaat tot uiting komt. In beide wordt met *opzet* rekening gehouden. Zoo moet bij schulddelicten boetedoening, bij opzettelijke delicten straf worden opgelegd. Op godsdienstige gronden rust daarbij de opvatting, dat voor het ontstaan van een zonde, die gezoend moet worden, het materieele feit en niet het opzet in aanmerking komt. Bij opzet wordt de boetedoening verdubbeld: Steeds wordt tusschen opzet en schuld onderscheiden.

¹⁾ JOLLY, bldz. 117 v.v.

Noodweer heft de godsdienstige en wereldlijke strafwaardigheid op. *Deelneming* en *medeplichtigheid* worden in beide rechten in aanmerking genomen. Hetzelfde geldt voor de *herhaling*, die verscherping van boetedoening en straf tengevolge heeft. Bij diefstal worden boetedoening en straf naar de waarde van de gestolen voorwerpen bepaald.

Wereldlijke delicten.

Hieruit kan men wel vaststellen, dat het godsdienstige en het wereldlijke strafrecht vele delicten gemeen hebben. Beide bepalen daarop naast elkander de sanctie. De grens tusschen beide wordt niet scherp getrokken. De wereldlijke delicten worden in de oudere en jongere rechtsboeken zonder eenigen regel naast de straffen behandeld. MANU deelt ze in in misdrijven betreffende aanranding van goederen, belediging, diefstal, gewelddadigheid en zede-misdrijven. Elders vinden wij andere opsommingen, waaronder zeer vele misdrijven tegen de koninklijke waardigheid. De misdrijven tegen den eigendom worden het zwaarst gestraft. De oudste bronnen spreken van aansprakelijkheid van hem of hen, in wier omgeving de sporen van den dief hun uitgangspunt vinden. In laatste instantie is de koning voor onontdekte diefstal aansprakelijk. In zware gevallen wordt doodstraf, soms verscherpt, tegen diefstal bedreigd. In lichtere gevallen wordt drieërlei boete naar de waarde der gestolen voorwerpen bepaald. Verminkende straffen zijn daarnaast bekend.

Voor deze en andere misdrijven kunnen Brahmanen nooit aan het lichaam en met het leven worden gestraft. Bij de misdrijven van belediging en echtbreuk vooral treedt het standsverschil naar voren. Bij echtbreuk wordt nog onderscheid gemaakt, of de overspelige vrouw al

dan niet bewaakt was. In het laatste geval is de straf lichter dan in het eerste. Groote waarde wordt in de rechtsboeken aan de straffen toegekend. De geheele wereld wordt door straffen in zijne voegen gehouden, „want een schuldellooze man is moeilijk te vinden”. MANU onderscheidt de straffen in vermaning, berisping, geld- en lijfstraffen. Nauwkeurig wordt omschreven, aan welke lichaamsdeelen de lijfstraffen worden uitgevoerd. Naar de zwaarte worden de boeten gesteld in eene verhouding van 1 : 2 : 4, te weten een aanvangsboete, een middelboete en een hooge boete, van resp. 250, 500 en 1000 *pana*.

Inderdaad komen geldstraffen het meest voor òf naar genoemde verhouding bepaald, òf in vaste bedragen, òf zonder opgave van het bedrag, òf in bedragen die afhankelijk zijn van de waarde van de voorwerpen, die in den rechtsstrijd zijn betrokken.

Ook algeheele verbeurdverklaring is mogelijk.

Aan de verminkende straffen en de terechtstelling ligt de gedachte der talio ten grondslag. Aan het schuldige lichaamsdeel, de lasterende tong, wordt de straf dan voltrokken. Zoo hebben ook de eerestraffen een dergelijk symbolisch karakter. Geeselstraffen worden in het bijzonder op vrouwen en kinderen en personen van lageren stand toegepast. Dwangarbeid komt voor als publieke straf, of als middel ter inning van achterstallige schulden. Gevangenisstraf wordt zelden voorgeschreven. Deze moet in het openbaar, ter afschrikking, worden ondergaan. Verbanning wordt meestal — doch nooit voor Brahmanen — met algeheele verbeurdverklaring der goederen uitgesproken.

Van een wergeld, de voldoening van de straf aan

de beleedigde familie, worden in de rechtsboeken sporen gevonden ¹⁾).

Van eene onderscheiding tusschen een wereldlijk en een godsdienstig strafrecht in de Balische streken blijkt uit de ons bekende gegevens zeer weinig.

Op zijn hoogst vinden wij in enkele der door LIEFRINCK medegedeelde vorstenpeswara's van Lombok, dat voor sommige delinquenten de *goeroe* van den strafschuldige de boetedoening moet bepalen, alvorens van eene openbare vervolging sprake kan zijn (Verordeningen op Lombok I, bldz. 253, 423). Met den *goeroe* bedoelt men hier iemands geestelijken vader, die, eens met zijne opleiding, tot *dwija* belast, later diens geestelijke raadsman blijft. Dit zal wel te verklaren zijn uit den geheel anderen aard van de Balische wetboeken en vorstenpeswara's, vergeleken met de Hindoebronnen, waaruit zij gedeeltelijk zijn ontstaan. De laatste stammen uit veel ouderen tijd, zij zijn eene mengeling van wereldlijke en godsdienstige voorschriften, meer theologische werken, terwijl onze wetboeken rechtsboeken zonder meer zijn. De Balische wetboeken en verordeningen zijn vastgesteld op last van vorsten. Geen wonder, dat daarin de wereldlijke rechtsregelen alleen tot uiting werden gebracht.

Toch meene men niet, dat het Balische wetboekenstrafrecht daarom in het geheel geen godsdienstige elementen bevat. Eene oppervlakkige lezing reeds van de Agama en de Adigama en vooral van de Lomboksche vorstenverordeningen toont ons het tegendeel.

¹⁾ JOLLY, bldz. 131.

Waar het te pas komt, wordt het opsporen, vervolgen en straffen van misdadigers der vorsten voornaamste en hoogste plicht genoemd; daardoor alleen zal het verval van de wereld kunnen worden voorkomen. De handhaving van het strafrecht geschiedt niet in naam van eene menschelijke, maar van eene goddelijke ordening. Deze ordening geeft aan vele misdrijven hunne bijzondere kwalificatie (Brahmanenmoord of -belediging, kasteschending, ritueele vergripen). Het is hier dus een strafrecht, zooals men dat in eene theocratische ordening kan verwachten.

Het Balische strafrecht moet vnl. in de wetboeken en in de vorstenverordeningen worden gezocht.

Waar moet nu het Balische strafrecht worden gezocht? Wij meenen, dat de Balische rechtsboeken en verordeningen wel is waar de voornaamste, maar daarom nog niet de eenige rechtsbron voor het Balische strafrecht zijn.

De voornaamste bron, omdat, voor zoover de vorsten rechtspraak van de dēsa hebben overgenomen, dit dan toch wel het meest het geval geweest zal zijn met de strafrechtspraak.¹⁾ Een overheerschend gezag tracht o. i. juist die regelingen het eerst en het krachtigst tot zich te trekken, welke het meest rechtstreeks de openbare orde en rust betreffen. En hierdoor zal de strafrechtspraak, naast de intercommunale rechtspraak, wel het eerst aan het vorstelijk gezag zijn gekomen. Wij zullen het strafrecht dus het eerst in de Hindoe-Javaansche wetboeken en in de Balische en Lomboksche vorstenverordeningen hebben te zoeken. Vergelijken wij deze

¹⁾ Over de verhouding van de dēsa-rechtspraak tot de vorsten- of priesterrechtspraak zullen wij elders handelen.

Vergelijking
van het Hindoe-
sche met het
Balische straf-
recht. Overeen-
stemming.
Strafbare fei-
ten.

echter met de Hindoesche rechtsbronnen ¹⁾, dan vinden wij verschillen, waarbij aan inheemsche elementen te denken is. Aan beide is eigen de onderscheiding in strafbaarheid naar den stand, waartoe de overtreder behoort. Zoo worden vooral bij zede- en beledigingsmisdrijven de straffen zwaarder, naarmate de delinquent van lageren en de beledigde van hooger stand is. Omgekeerd vermindert de verantwoordelijkheid in gevallen van diefstal. Hier wordt bij hooger stand hooger inzicht verwacht. ²⁾

Een groote plaats nemen in het Hindoesche en in het Balische recht de misdrijven tegen de openbare orde in. Naast een opmerkelijk aantal zedemisdrijven noemen wij hier de misdrijven tegen de koninklijke waardigheid als de meest voorkomende daaronder. Hier zijn de rechtsboeken dus volkomen met elkaar in harmonie. Ook de misdrijven tegen den eigendom worden zwaar gestraft. Hindoesch is ook hier de klassieke in-deeling van die misdrijven in grootere, middelsoortige en lichte, naar de waarde der gestolen voorwerpen. De boeten zijn daarmee in overeenstemming. Op de zwaarste gevallen is ook hier de doodstraf gesteld; als de veroordeelde „het leven vraagt”, te vervangen door boete.

Bepalingen tegen zaakbeschadiging, als de verwoesting van dammen en heggen, vinden wij in beide terug. Ook in de Balische wetboeken wordt rekening

¹⁾ Bij deze vergelijking kunnen wij slechts zeer globaal te werk gaan, omdat òn van de Hindoesche òn van de Balische bronnen de gegevens ons maar voor een klein gedeelte ter beschikking staan.

²⁾ JOLLY, bldz. 126. Gvt. AGAMA bldz. 99, 1e en volgende al., in de verhouding 1 : 2 : 4 : 8.

gehouden met opzet, schuld en medeplichtigheid. Deelneming en uitlokking zijn ook hier bekend.

De verantwoordelijkheid van de gemeenschap voor vergrijpen, waaronder vooral diefstal, op haar territorium gepleegd, kennen zoowel het Hindoesche als het Balische recht¹⁾. Men mag hieruit echter niet besluiten dat deze echt-Indonesische vorm van collectieve verantwoordelijkheid Hindoesch is.

Verschillen
tusschen het
Hindoesche en
het Balische
strafrecht.

In de aantekeningen in het werk van Prof. JONKER vinden wij eenige aanwijzing van regelen, die *niet* in de Hindoesche rechtsboeken voorkomen. Zoo lezen wij op bldz. 22, dat in het oude Hindoerecht de berechting van moord uitsluitend aan den vorst toekomt, publieke zaak is, zoodat hij alleen de straf bepaalt, en dat van schadevergoeding aan de beleedigde partij geen sprake is. In de Balische wetboeken daarentegen wordt van een bloedprijs (*pangilisan*) naast de hoofdstraf gesproken. Wij merken hierbij op, dat JOLLY ook in het Hindoerecht sporen van een wergeld heeft gevonden. Een zelfde beginsel zit ook bij de berechting van diefstallen voor, waar, naast de boete aan den vorst, aan den misdadiger de vergoeding van de dubbele waarde der gestolen voorwerpen aan den benadeelde wordt opgelegd (JONKER, bldz. 23, art. 238 v.v. Agama). Zoo draagt ook in het klassieke recht het misdrijf van overspel een publiekrechtelijk karakter, terwijl in de Agama (artt. 134, 136, 137, 138, 142) ook aan den beleedigden

¹⁾ Teneinde onze studie niet te uitvoerig te maken zijn wij genoodzaakt de opsomming der bepalingen achterwege te laten. Wij verwijzen daarvoor naar de genoemde wetboeken en de vorstenverordeningen.

echtgenoot de vergelding toekomt. Ook worden hier het recht van zelfverdediging, het recht van afkoop van de straf (art. 25 Agama) en het straffen van onschuldige bloedverwanten (art. 173 Agama) wel, doch in de Hindoesche rechtsboeken niet aangetroffen (bldz. 24). De vermin-kende straffen daarentegen, die in het klassieke recht zoo veel voorkomen, worden in die bepalingen van de Agama, welke niet uit de Hindoesche rechtsbronnen zijn overgenomen, niet gevonden.

De regel, dat de vorst den ter dood veroordeelde kan begenadigen door zijn straf in geldboete om te zetten, is niet Hindoesch te noemen (bldz. 164). Ook wordt de bepaling van art. 71, dat het dooden van iemand in een nachtelijken twist niet strafbaar is, strijdig met Hindoesche beginselen genoemd. Wij kunnen echter geen aanleiding vinden deze bepaling als eene echt-Indonesische voor te stellen. Ten slotte worden nog de bepalingen van art. 179 v. (valsche beschuldigingen), 189 (het dooden van een razend rund), 237 (diefstal van visch uit vijvers of verboden plaatsen), 252 (ontvluchting van eene vrouw, aanzetten tot, deelneming of medeplichtigheid aan dat misdrijf) als niet-Hindoesch aangeduid.

**Eigenlijke adat-
vergrijpen.**

De eigenlijke adatvergrijpen zal men kunnen vinden in de *dēsa*- en de soebakreglementen, vooral ten aanzien van bepalingen, die de regeling van het dorpsbestuur en de waterpolitie betreffen. Deze misdrijven werden steeds berecht door de *dēsa*- en de soebakbesturen. Daar zal het inheemsche strafrecht het zuiverst zijn bewaard.¹⁾

¹⁾ Voor deze reglementen zie men: Kertā Simā of Gemeente- en Waterschapswetten op Bali door R. VAN ECK en F. A. LIEFRINCK, T. B. G., XVIII, 1875.

Van MANU's indeeling van de straffen in vermaning, berisping, geld- en lijfstraffen vinden wij in de Balische rechtsbronnen slechts de twee laatste terug. De grootste plaats nemen ook hier de boeten in. Elders wezen wij er reeds op, dat deze voor de bepaalde misdrijven gefixeerd zijn en naar de verschillende vergrijpen telkens in drie soorten zijn vastgesteld. Ook hier komt het standsverschil naar voren, waar wij lezen, dat voor de Brahmanen bij wanbetaling der boete gunstiger bepalingen gelden dan voor anderen.

In de vorstenpeswara's wordt verordend, dat wanbetaling van de boete tenarbeidstelling of gevangenisstraf voor den gemeenen man, verbanning voor lieden van stand ten gevolge heeft.¹⁾

De boeten worden vastgesteld in zóó en zóóveel honderd of duizend *kēpēng*, terwijl in het onvertaald gebleven gedeelte van de Agama naast deze waardebepaling, steeds die in de oud-Hindoesche van *soe*, *ma*, *koe* en *pana* te vinden is. In de vorstenverordeningen wordt de boete gesplitst in twee deelen, nl. in eene hoofdboete en in eene additioneele boete, *sarma* geheeten.²⁾ In de Agama hebben wij deze verdeeling niet aangetroffen.

Van deze verdeeling moeten wij eene andere onderscheiden, die daarmede niets gemeen heeft. Wij meenen hier het geval, dat heel vaak naast de boete aan den

¹⁾ Lomboksche verordeningen I, bldz. 377. Anders de Balische verordeningen, waarbij verkoop en overgave aan den vorst wordt bedreigd. Zie aldaar bldz. 151 v.v.

²⁾ Over deze en nog andere verdeelingen van de boete zie men: Lomboksche verordeningen I, bldz. 374. Balische verordeningen, bldz. 69 v. 133.

veroordeelde schadevergoeding van het dubbele (*niKel*) of zelfs van meer dan het dubbele van de waarde van het getroffen voorwerp wordt opgelegd. Hiermede zou men eveneens de *patiba djampi* kunnen vergelijken, de schadevergoeding voor geneeskundige behandeling, die aan den verwonde moet worden uitgekeerd (Lomboksche verord. 1, blz. 375). Wij hebben hier met een verschijnsel te doen, dat niet Hindoesch, maar Indonesisch is en dat voortkomt uit een strafrecht in een stadium van ontwikkeling, waaraan het Hindoerecht reeds was ontgroeid¹⁾. Hindoesch daarentegen is weer de regeling dat de boeten, ten minste die, welke in hoogste instantie worden opgelegd, geheel of grootendeels aan den vorst vervallen. Ten slotte vermelden wij nog, dat de hoogste boete, die de Agama vermeldt, 160000 (*kēpēng*) is.

Behalve aan de boeten, wordt ook in het Balische wetboekenrecht aan de lijfstraffen een groote plaats ingeruimd. Ook hier mogen deze op Brahmanen niet worden toegepast (Gvt. Agama bldz. 87 al. 2 en 3)²⁾. De schrijvers vermelden echter, dat hieraan de vorsten niet altijd de hand hielden. Bovendien vermeldt art. 245 Agama het geval, waarin een Brahmaan straffeloos ter dood gebracht mag worden. In de Lomboksche verordeningen (dl. I bldz. 389) lezen wij, dat bij Brahmanen eerst door hun goeroe vervallenverklaring van hun stand moest worden uitgesproken, alvorens de doodstraf op hen mocht worden toegepast.

¹⁾ Zie over de ontwikkeling van het strafrecht bij het Maleische ras: WILKEN, Verspreide Geschriften II bldz. 449 v.v.

²⁾ Zie nog: Balische verord. bldz. 151.

De meest voorkomende wijze van terdoodbrenging is de echt-Indonesische met de kris en die door verdrinking. De weerwraakstraffen treden in het Balische recht minder op den voorgrond dan in het Hindoesche. Het schijnt ons niet gewaagd, dit met het meer voorkomen van het wergeld in het Balische recht in verband te brengen. In het Indonesische recht wordt meer het individu, in het Hindoesche daarentegen de publieke orde door het misdrijf getroffen. Aangezien nu weerwraakstraffen ook in het Hindoerecht voorkomen, is het dan ook o.i. ten onrechte, dat LIEFRINCK in de Lomboksche verordeningen (bldz. 373) de handafkapping eene concessie aan de Mohammedaansche instellingen noemt. De gevangenisstraf vinden wij in de Balische wetboeken niet terug. Wel vermelden de Balische gegevens de *pangkēng*-straf, een soort blokarrest, die door de vorsten werd toegepast. De Lomboksche verordeningen bevatten daarentegen een geheel gevangenis-reglement, iets wat wij wel aan Westersch-Europeesche invloeden zullen moeten toeschrijven.

Veranderingen
door ons gezag
in dit straf-
recht
gebracht.

Ons gezag heeft in sommige der hier vermelde straffen wijziging gebracht. In de allereerste plaats vermelden wij hier, dat voor Boelēlēng en Djembrana in art. 13 van Stbl. 1882, No. 143, de oplegging van verminkende en folterende straffen is verboden. Zoo deelt FRASER ¹⁾ mede, dat de zware straffen op kasteschending thans naar den stand van de schuldige vrouw met levenslange of tijdelijke verbanning of zelfs met boete, subsidiair tenarbeidstelling, worden gestraft. De doodstraf, in de

¹⁾ FRASER, bldz. 882.

wetboeken soms daartegen bedreigd, is daarmee vervallen. De degradatie van de schuldige vrouw is daarentegen blijven bestaan. Verder is bij residentspeswara van 28 April 1906 bepaald, dat de in de wetboeken als fixa gestelde boeten voortaan als maxima zullen worden beschouwd.¹⁾ Zoo zullen zeer zeker door meer intensieve aanraking met ons bestuur ook andere strafbepalingen hare toepassing niet meer vinden en plaats moeten maken voor mildere bepalingen. En hiertegen is o. i. des te minder bezwaar, waar vele dier strafnormen, vooral die, waarop wreede en verminkende straffen zijn gesteld, niet op Indonesischen, maar op Hindoeschen, dus op vreemden, bodem zijn gegroeid. Vele dier straffen zijn gesteld op vergrijpen, welke aan Hindoesch-godsdienselijke regelen ontleend zijn, en dat de Balische gemeene man, ja zelfs de padanda's, die ternauwernood begrijpen, is door geleerde schrijvers duidelijk uiteengezet.

Het kastowezen in Engelsch-Indië.

In tegenstelling met de ontwikkeling overal elders, van volksgenootschappen die van kleinere groepen van families zich uitbreiden tot grootere gemeenschappen, een staat (van naast elkaar levende gentes tot de urbs), toont de samenleving in Voor-Indië eene tegenovergestelde neiging tot steeds toenemende versnippering in kleinere, van elkander afgescheiden groepen.

De inrichting van de kasten.

Alvorens over te gaan tot het nagaan van de motieven, die tot eene dergelijke versnippering hebben geleid, zullen wij de inrichting van de kasten in het kort uiteenzetten. De kasten kenmerken zich als

¹⁾ Adatrechtbundel XV, bldz. 94.

streng afgesloten groepen. In deze gemeenschappen wordt de samenhang tusschen de leden tegenover de buitenwereld strikt bewaard. Zóó strikt, dat iedere aanraking met de buitenwereld als onrein wordt gebrandmerkt. Bevoegdheid om onderling te huwen en commensaliteit worden niet, of onder zeer beperkende voorwaarden, toegestaan. De naam, het aantal, het karakter en de functies van deze kasten zijn zoo onbepaald mogelijk ¹⁾. Hun regeling kenmerkt zich door de aanwezigheid van een hoofd, die zijn functies uitoefent onder toezicht en met medewerking van een raad van kaste-vertegenwoordigers. Aan dezen raad wordt de geheele regeling van kaste-aangelegenheden, zooals het handhaven van de kastenzeden en gebruiken, zaken van huwelijk en adoptie, toevertrouwd. Deze raad beslist over rechtsgeschillen, die onder de leden mochten opkomen; zijn bevoegdheid strekt zich te dien aanzien niet alleen uit tot wat wij zouden noemen civiele zaken, maar ook tot strafzaken, tot halszaken toe. Op overtreding van de kastezeden kan deze raad, *pancha-yat* genaamd, de zware straf van uitstooting uit de kaste uitspreken. Hij beslist ook over de voorwaarden, waarop de uitgestootene weer in de kastegemeenschap kan worden toegelaten.

Waaraan is nu deze staat van zaken toe te schrijven? Wat was het motief, dat tot dezen engen samenhang der leden, deze pretentieuze afzondering tegenover de buitenwereld, heeft geleid? Op verschillende wijzen is daarop geantwoord. Eene vroeger gangbare meening

¹⁾ EMILE SENART, *Les Castes dans l'Inde*, 1896, bldz. 11.

Theorieën over
het ontstaan
der kasten.

1. Zij zijn ont-
leend aan de
Arische
standsindee-
ling.

2. Kasten zijn
eene sociale
instelling.

daaromtrent schijnt te zijn dat het Indische kastewezen een uitvloeisel is van den Hindoeschen godsdienst en zijn uitgangspunt heeft in de vierledige standsindeeling in Brahmanen, Ksatria's, Wēśya's en Soedra's.

Hiertegen wordt dan opgemerkt, dat deze indeeling in vieren slechts theoretische beteekenis heeft en dat de ware verhouding der kasten geheel buiten deze officiële deeling in vieren omgaat.

Anderen zien in de kaste niet anders dan eene maatschappelijke instelling, eene beroepsvereeniging, een gilde dus. Behalve de door SPEYER ¹⁾ genoemde omstandigheid dat de landbouwers, die toch één beroep uitoefenen, in ontelbare kasten zijn verdeeld, geldt tegen deze opvatting, dat dan toch de beroepskasten niet de neiging zouden hebben zich meer en meer te verdeelen en te verspreiden; dit motief immers zou integendeel tot meerdere instandhouding der kasten moeten leiden.

En de ondervinding leert, dat de vooroordeelen der kasten vakgenooten op een afstand trachten te houden. Het blijkt, dat allerlei beroepen in ééne kaste kunnen worden uitgeoefend. Degradatie heeft dan ook niet plaats door de uitoefening van een lager staand beroep, doch wel door eene andere — of in het geheel geene — uitvoering der ritueele voorschriften. Veeleer moet men aannemen, dat het niet is de gemeenschappelijke uitoefening van een beroep, die op eene groepeerings is uitgelopen, dan wel, dat wij hier te doen hebben met eene oudere groepeerings, die uitloopt op eene beroepsgemeenschap.

¹⁾ SPEYER, Vers. Ind. Gen., 1912, bldz. 90.

Ook zouden wij met SPEYER kunnen zeggen, dat het door de Brahmanen begunstigde en aangekweekte kaste-type reeds vroeg op den geest van de vakorganisatie heeft ingewerkt.

3. Kasten zijn
rasgemeen-
schappen.

Eene derde meening omtrent het wezen der kasten ziet daarin niet anders dan gemeenschappen van afstammings- en rasgenooten, die door het Brahmaansche voorbeeld den eigenaardigen vorm van kasten hebben gekregen. Het uitgangspunt zou dan te vinden zijn in de oude tegenstelling van de oorspronkelijke Arische invallers met hunne driestandenindeeling in Brahmanen, Ksatria's en Wesya's tegenover de Soedra's, de groote massa der onderworpen volken.

De klassieke
standsindee-
ling.

Ter betere beoordeeling van deze opvatting moet hier deze klassieke indeeling nader worden gezien. De ideale Brahmaansche samenleving verdeelt de bevolking in vier standen, die wij in twee groepen kunnen splitsen. Bovenaan staan de hoogste drie standen van de in de offerplechtigheden ingewijde Ariërs, *dwija* genaamd. Zij heeten aldus als tweemaal geborenen, nl. ten tweeden male geboren door de wijding die zij hebben erlangd. Voor hen allen staat Wedastudie open. Aan de Brahmanen werd het Wedaonderricht toevertrouwd.¹⁾ Aan deze drie standen worden in de latere overlevering meer scherp afgepaalde werkzaamheden toebedeeld. De Brahmanen zijn de geleerden, de Ksatria's vormen den strijdbaren adel, de Wēsyā's zijn de ambachtslieden en landbouwers. Tegenover deze drie groepen staat de vierde groep, die der Soedra's, de door de Ariërs overwonnen volken, die geen andere functie hebben dan dienstbaar te zijn aan

¹⁾ KERN: Rede 1867. Verspreide geschriften I bldz. 60.

de hoogere standen en daarvan in het bijzonder aan de Brahmanen.

Een dergelijke verhouding dus als die in de Romeinsche samenleving bestond tusschen de aloude patriciërs en de plebejers. De vergelijking treft te meer, als wij zien dat dezelfde oude regelen, die het huwelijk tusschen beide groepen beheerschen, van een zelfden strijd om het jus connubii getuigen.

Naast deze in de Brahmaansche ideale samenleving officieel erkende groepen staan de *mleccha's* (mleetsjtsjha), vreemdelingen, peregrini. Zij staan nog beneden den minsten Soedra.

De praktijk
ten aanzien
van die indee-
ling.

Hoe verhoudt zich nu de praktijk ten aanzien dier standsindeeling? Er zal wel niemand zijn, die zou willen beweren, dat de hier geschetste ideale maatschappelijke rangorde in werkelijkheid nog bestaat, zoo ze ooit heeft bestaan. KERN zegt dan ook, dat er geen sprake van is, dat een Brahmaan als zoodanig op een Soedra neer zal zien. Neen, om deze *standsverschillen* zal de eene Hindoe zich niet boven den anderen verheven achten. De mate van onderlinge waardeering ligt elders. Zij wordt bepaald naar de *kaste*, waartoe men behoort. Hier raken wij nu de kwestie in het hart. Bij de traditioneele indeeling in Brahmanen, Ksatria's, Wēśya's en Soedra's gaat het niet om kasten, maar om standen. Wij hebben met soortnamen te doen. De Brahmanen vormen geen afgesloten kaste. Hun stand is verdeeld in een onnoemelijk aantal kasten, die zelfs onderling op elkander neerzien. Ksatria's en Wēśya's bestaan er niet meer. De als Ksatria's aangeduide Rājputs (Raadzj-poet) zijn adellijke geslachten, maar geen Ariërs. En de

De v
den
mode
kaste

benaming Soedra heeft hare oorspronkelijke beteekenis verloren, nu de, naar de theoretische indeeling zoo laag geschatte, Soedra het soms tot het hooge vorstengezag heeft gebracht en anderzijds Soedra een scheldnaam is geworden voor allen, die tot een lagere kaste behooren.

Deze klassieke vierledige indeeling heeft dus wel afgedaan. Hoe moeten wij ons nu echter de verhouding van het theoretische tot het levende kastewezen denken? Want ongetwijfeld hebben de Hindoesche theorieën op deze kasteorganisatie ingewerkt.

De vier standen zijn het model voor de kasten.

Wij meenen deze vraag niet beter te kunnen beantwoorden dan door te zeggen, dat de klassieke standen voor de Indische kasten het *model* zijn geweest. Evenals alle maatschappijen, moeten wij ons de Indische samenleving o.i. denken als een geheel van vele afzonderlijke stam- en familiegroepen. Te midden van de inheemsche bevolking vestigden zich nu de Ariërs, die eene hoogere beschaving met zich voerden. Met deze beschaving brachten zij een hooger ontwikkelden godsdienst en een daarmee samenhangend standsverschil mede. De Brahmanen onder hen, die door diepere kennis van de Weda's voor vele ingewikkelde offerplechtigheden onmisbaar waren geworden, waren het des te meer voor de onkundige niet-Arische bevolking, die het door haar hoog geschatte Brahmaansche ritueel wilde toepassen. En de Brahmanen, wier streven op een theocratischen staat was gericht, waren dan ook zeer geneigd de hun hierdoor geboden gelegenheid aan te grijpen om hunne suprematie te vestigen. Zij verwrongen de gemeenschappen naar hunne denkbeelden. Zij pasten de strenge afscheidingen, de ongelijkheid der standen, de ritueele reinheid,

hun huwelijksregelen op de inheemsche gemeenschap toe. En van haar kant toonde de bevolking zich begerig de hooge gebruiken aan te nemen. Nog steeds staat de Brahmaan in hooge vereering, welk beroep hij ook moge uitoefenen. Het is dan ook niet zonder grond, dat wel eens is gezegd, dat door het wegnemen van den Brahmaanschen invloed, den hoeksteen van het kastewezen, de kasten zelf wel zouden verdwijnen. Uit het voorafgaande kunnen wij dus wel besluiten, dat het niet aangaat de Engelsch-Indische kasten te beschouwen als stam- of raseenheden, als beroepsvereenigingen of als godsdienstige instellingen, voortzetting van de Brahmaansche indeeling, alleen. Neen, zij hebben van alle wat, en het godsdienstig element is daarin het sterkst. Dat heeft ze bepaald, het houdt ze bijeen. Het is het godsdienstig sectarisme, dat de Hindoesche samenleving beheerscht. ¹⁾

Het kastewezen op Java.

Men mag wel aannemen, dat op Java de immigrerende Hindoes het begrip van het kastewezen met zich hebben gebracht. Dat ook daar het kastebegrip aan de door hen vertegenwoordigde standen is gehecht, mag daarbij ook wel als vaststaand worden aangenomen. Deze Hindoes vormden den vorsten- en adelstand; onder hen kwamen priesters voor. Geen wonder, dat zij spraken van Wēśya's, Ksatria's en Brahmanen, al waren zij zelve misschien geen Ariërs van afkomst. Hiermede zou dan in overeenstemming zijn de algemeene opvatting, dat de tegenwoordige Javaansche vorsten en

¹⁾ Uitgebreide gegevens over het Engelsch-Indische kastewezen vinden wij nog in Adatrechtbundel XV bldz. 378 v.v.

adellijken afstammelingen van ingedrongen Hindoes zijn en zouden de somatische verschillen, die onder de Middel-Javanen onderling, doch niet onder de Soendanezen en Madoerezen, bestaan, kunnen worden verklaard. Men onderscheidt nl. onder de Javanen duidelijk een Indonesisch type met kort hoofd, platte neus en uitstekende jukbeenderen naast een langhoofdig type met rechten Arischen neus en minder uitstekende jukbeenderen. Men denkt dan aan de wajang-figures, die in het overdrevene, bij de voorstelling van de nationale helden, Hindoesche trekken vertoonen. De vraag, hoe na zooveel eeuwen dit type bewaard kon blijven, als men het geringe aantal Hindoes, dat zich met de bevolking heeft vermengd, in aanmerking neemt, zou beantwoord kunnen worden met een beroep op het kastebegrip zelve, dat zich steeds op instandhouding van kastezuiverheid heeft gericht. De tegenwoordige Javaansche standen zouden dus als eene voortzetting van Hindoesche kasten kunnen worden beschouwd. Het bestaan van dezen vorm van indeeling in kasten wordt nog bevestigd door FRIEDERICH¹⁾, die èn in de Balische èn in de Javaansche overlevering en literatuur de bewijzen daarvoor vindt. De groote afstand, die op Java tusschen den adel eenerzijds en het gemeene volk anderzijds bestaat, vindt zoo hare verklaring in het Engelsch-Indische standenbegrip. Uit den aard der zaak is de priesterstand uit dit kader verdwenen.

Van Java zou dan dit kastewezen naar Bali zijn overgegaan.²⁾ Daar leeft — althans in theorie — de Hin-

¹⁾ Voorloopig Verslag bldz. 48.

²⁾ Anders VAN HOËVELL, T. N. I., 7e jaarg., 2e deel, 1845, bldz. 160.

doesche kastenindeeling in volle kracht. Men kent daar de *triwangsā* (de drie geslachten) tegenover de *kaoelā* (de dienstbaren) of *wong djabā* (de buitenstaanders; te zamen vormen zij de *tjatjoer djalmā* (de vierderlei menschen). Tusschen de drie hooge standen en de Soedra's staan nog de *Prabali*, vertegenwoordigers van den vóór-Hindoeschen adel¹⁾; deze worden in de theorie tot de Soedra's gerekend. Men kent dus de vier van elkander onderscheiden standen, die ieder hunne eigen functies vervullen.

De practijk toont het echter anders.

De Brahmanen zouden met priesterlijke werkzaamheden zijn belast. LIEFRINCK²⁾ wijst ons er op, dat op Lombok alle leden van den driestandenadel het priester-schap kunnen verwerven. Verder lezen wij daar, dat bij verordening allen Soedra's inzage in de Weda's ten strengste is verboden; daartegenover valt op te merken, dat de *senggoehoe's* op Bali Soedra's zijn, die de Weda's kennen, een soort lagere priesters dus uit de volksklasse.

Ook zijn de Brahmanen niet tot geestelijke werkzaamheden beperkt. VAN ECK³⁾ meldt ons ten minste, dat in enkele rijkjes op Bali Brahmanen tot poenggawa, dus tot eene bestuursfunctie, zijn benoemd.⁴⁾

¹⁾ Anders: FRASER, bldz. 881. Schr. ziet in hen gedegradeerde Ksatria's en W'sya's.

²⁾ Lomboksche verord. I bldz. 17.

³⁾ T. N. I., 1879, bldz. 104—134.

⁴⁾ VAN BLOEMEN WAANDERS, bldz. 125, zegt, dat de Balische wetten hun macht beperken tot het bestuur over tweehonderd schat-en dienstplichtigen (*pengajahs*), maar dat de practijk hen wel grootere macht toekent. De expeditie tegen Bandjar (1868) was tegen den poenggawa *Ida Madé Rahi* gericht; Ida is praedicaat der Brahmanen.

De theorie doet op de Brahmanen de Ksatrya's volgen. Zij zouden de vorsten zijn. De geschiedenis leert ons daarentegen, dat, behalve de voormalige *dēwa-agoeng* van Kloengkoeng, de meeste vorsten op Bali Wēsya's waren, dus uit den zg. handeldrijvenden en landbouwendenden stand. Zelfs worden gevallen genoemd, dat Soedra's het tot hooge bestuursambten hebben gebracht.

Het is er dus verre van af van eene zuivere standsindeeling te kunnen spreken. Dit heeft het Balische kastewezen met het Engelsch-Indische gemeen. Op Bali vinden wij ook dezelfde regelen voor de verhouding dier vier standen en het huwelijksrecht dier standen. Doodzonde is ook hier de onwettige standsvermenging. Wij vinden hier echter dit verschil, dat, terwijl in het Voorindische kastewezen (althans in de theorie) door mishuwelijking lagere kasten ontstaan, op Bali het huwelijk van een man van hooger stand met eene lagere vrouw dit gevolg voor de kinderen niet heeft, daar deze in den stand van hun vader blijven. Ook op Bali staat het den adellijke vrij zich meerdere vrouwen te nemen, met dezelfde beperking ten aanzien der Brahmanen.

Standsvoor-
rechten.

Waarop nu in de practijk deze standenindeeling neerkomt? Uiterlijk in de eerste plaats op de titulatuur. De Brahmanen heeten *Ida* (*Ida padanda* als zij priester zijn en den staf¹⁾ dragen). De Ksatrya's noemen zich *Dēwa*, terwijl de Wēsya's *Goesti* worden genoemd. Ook uit de taal, waarmee de Baliër wordt aangesproken, kan men zijn stand herkennen; het gebruik nl. van de eer-

¹⁾ CRAWFURD merkte reeds op, dat de Balische Brahmanen geen snoer dragen als hun ranggenooten in Voor-Indië, bldz. 134.

biedige en. van de volkstaal heeft hier betrekking op de onderlinge verhoudingen met betrekking tot het kastewezen.

Verder zal men, uiterlijk ten minste, geen verschil tusschen Brahmanen, Ksatria's, Wēśya's of Soedra's bemerken. Allen verrichten met en voor elkander den arbeid in de dēsa en op het veld.

Van eene standsindeeling is zoo weinig merkbaar, dat een Javaansch onderzoeker SOSROWIDJOJO, die onbekend was met het kastewezen, in zijne beschrijving niet anders zegt, dan dat hij aanzienlijken en priesters heeft aange troffen ¹⁾. BRUMUND ²⁾ heeft zelfs het bestaan van een kaste wezen op Bali ontkend. Toch zouden wij te ver gaan door hieruit te besluiten, dat het kastewezen voor Bali van geen belang is. Zijne beteekenis moet hoofdzakelijk worden ge in het verschil in de rechtsbedeeling, de regels van het zocht huwelijks- en erfrecht en de verschillende bestuursbe voegdheden, die aan deze *stands*indeeling worden gehecht. Over de ongelijke rechtsbedeeling spraken wij op bldz. 96 v.

Kasteschen-
ding.

In zake het huwelijksrecht treft ons de zware sanctie, die op onwettige standsvermenging, den omgang tusschen vrouwen van hooger en mannen van lageren stand, is gesteld. De doodstraf wordt daartegen bedreigd. Art. 242 Agama ten minste bepaalt, dat, als iemand aan eene vrouw van hooger rang het hof maakt, de vorst hem dooden moet. Minder streng daarentegen is art. 251, hetwelk bepaalt, dat, ingeval iemand van lageren stand door een meisje van aanzienlijke geboorte tot man wordt genomen, de vorst,

¹⁾ Serat poerwatjarita Bali, Batavia, Landsdrukkerij, 1875, Javaansche tekst. Mededeeling van het Bali-instituut.

²⁾ Notulen Bat. Gen., Dl. I, 1864, bldz. 91—98.

Kaste
keur.

na beiden van elkander te hebben gescheiden, moet beslissen, of de man gedood zal worden, dan of hij aan den vader van het meisje den bruidschat moet betalen, welke beslissing dan weer afhangt van de vraag, of de vader met den laaggeboren schoonzoon al dan niet genoeg neemt. Hoos¹⁾ vermeldt de practijk van ons gezag ten aanzien der te dezer zake opgelegde doodstraffen. De landvoogd sprak tegelijkertijd verbanning buiten Bali en gratie van de doodstraf uit. Thans wordt daartegen verbanning uit het gewest of geldboete met degradatie van de schuldige vrouw bedreigd²⁾. Ten aanzien van het erfrecht openbaart zich het standsverschil in eene ongelijke erfopvolging van den vorst in boedels van zoonlooze erflaters. De regels hieromtrent hebben wij op bldz. 87 medegedeeld. Wat de bestuursbevoegdheden betreft dient hier nog te worden opgemerkt dat, teneinde te voorkomen dat Brahmanen in zaken van bestuur onder Soedra's zouden komen te staan — waartoe de mogelijkheid immers bestaat —, de Brahmanen eigen poenggawa's over afzonderlijke Brahmanengezinnen boven zich krijgen.

Dan moet hier nog worden vermeld, dat ook thans nog leden van de triwangsä van heerendienst zijn vrijgesteld, eene voortzetting dus van de oude practijk, die de Soedra's als dienstbaren van den driestandenadel kende.

Oudere gegevens spreken nog van groote willekeur, waaraan de Soedra's van de zijde van de Ksatrija's

¹⁾ Ind. Gids, 1896, I, bldz. 73.

²⁾ FRASER, bldz. 882. Zie nog een vonnis in Adatrechtbundel XV, bldz. 376.

en Wēsyā'sonderworpen waren. Zoo vermeldt FRIEDERICH¹⁾, dat zij het volk uitermate knevelde en afpersten. Bij LIEFRINCK²⁾ lezen wij dat in Bangli de welvaart tegengehouden werd door het groote aantal parasiteerende Ksatria's, door wier optreden het gevaarlijk was rijk te zijn, welke omstandigheid veroorzaakte dat toen (in 1877) ± 2000 personen verhuisden naar het naburige Boelēlēng. Aan dezen wantoestand, waarbij ongetwijfeld rekening moet worden gehouden met het voormalige min of meer despotische bestuur in de rijkjes, is nu zeer zeker een einde gekomen.

Waaraan is de instandhouding van het kaste-wezen op Bali toe te schrijven?

Hoe is nu te verklaren, dat in het Balische volk deze vierledige indeeling zoo in stand is gebleven? Wij meenen dit te kunnen toeschrijven aan dezelfde redenen, die ook in Engelsch-Indië op het aldaar bestaande bestaande kastewezen haar stempel hebben gedrukt. Ook hier is het de Brahmaansche invloed, die met zijne godsdienstige instellingen het kastebegrip met zich bracht. Het overwicht van de invallende Hindoe-Javanen heeft daartoe medegewerkt.

Trotsch rekent zich nog drie vierden van de Baliërs tot de *wong Madjapahit*.³⁾ Deze allen trachten hunne afstamming van Hindoe-Javanen af te leiden. Zoo beweert de smedengilde van Bēng (Gianjar) tot de Ksatria's te behooren⁴⁾. De neiging zich *wong Madjapahit*

¹⁾ FRIEDERICH, bldz. 43.

²⁾ LIEFRINCK, Nota betreffende den economischen toestand van het rijk Bangli, eiland Bali. T. B. G. XXIV, 1877, bldz. 180—200.

³⁾ VAN ECK, Een en ander over Bali. I. G., 1880, II, bldz. 554.

⁴⁾ Kol. Verslag 1912. Het was hier om van heerendienst vrij te komen.

te noemen is zelfs zoo sterk, dat thans haast geen *Bali-aga* (oer- of berg-Baliërs) meer bestaan.

De Balische kasten vergeleken met de Hindoesche.

Thans dienen wij de Balische kasten, zooals die zich aan ons hebben voorgedaan, te vergelijken met de Hindoesche. Dadelijk valt ons het groote onderscheid op. De *theorie* in Voor-Indië is op Bali *practijk* geworden. De kasten aldaar, volksgroepen bijeengehouden door godsdienstige banden, komen als zoodanig op Bali niet voor. Het godsdienstige voorbeeld in Voor-Indië, de vierledige standsindeeling, is op Bali werkelijkheid geworden. En nu moge men de Engelsch-Indische kasten van thans als eene voortzetting of eene nadere ontwikkeling beschouwen van de oude indeeling in Brahmanen, Ksatria's, Wēśya's en Soedra's, deze groepen zelf komen als afgesloten groepen aldaar *niet* meer voor. De Brahmanen zijn een stand; Ksatria's en Wēśya's schijnen niet meer te bestaan. Op Bali daarentegen heeft deze indeeling vaste vormen gekregen. Daar zijn *afgesloten* groepen Brahmanen, Ksatria's, Wēśya's. Wel komen zij niet veel voor (VAN ECK noemt cijfers schommelend tusschen $2\frac{1}{2}$ en $8\frac{0}{10}$ voor de verschillende rijkjes), maar zij bestaan dan toch. Men mag dus niet onvoorwaardelijk zeggen, dat op Bali *de* Indische kasten worden gevonden. Juister is het, het Hindoesche standsbegrip, zooals dit zich ginds openbaart in een theoretische vierledige standsindeeling, op Bali tot werkelijkheid geworden te zien. Of, zooals wij het zouden kunnen uitdrukken: de standen zijn op Bali gestabiliseerd.

Hindoesche rechtspraak.

De uitoefening van een goede rechtspraak is een van 's vorsten voornaamste plichten, zeggen reeds de

De vorst als
rechter.

oude Hindoesche overleveringen. Om een rechtvaardig oordeel te vellen, zal hij daarbij door een raad van geleerde Brahmanen worden bijgestaan. Het gerechtshof wordt vergeleken met het menschelijk lichaam, waarbij de koning het hoofd, de opperrechter de mond, de bijzitters de armen zijn enz.¹⁾ Eene andere verdeeling van de functies lezen wij elders, aldus uitgedrukt: de opperrechter velt het vonnis, de koning legt de straf op, de bijzitters of rechters onderzoeken de zaak, het vonnis wordt door het wetboek gegeven, goud en vuur dienen voor de godsoordeelen, het water is er ter vertrissching, de rekenaar berekent de waarde van de zaak in geding, de griffier maakt het proces-verbaal van de zitting op, de gerechtsboden moeten den aangeklaagde, de bijzitters en de getuigen ter terechtzitting noodigen en beide partijen, als zij geen borgen hebben gesteld, onder toezicht houden. Andere bronnen noemen nog den bewaarder der betwiste voorwerpen, den beul en een moraalprediker. Verder worden nog eenige aanzienlijke kooplieden aan het gerecht verbonden, om het volk te winnen. Aan de inrichting van de rechtszaal, den tijd voor de rechtszittingen worden nog regelen gewijd.

Andere rech-
ters van
staatswege.

Behalve aan den vorst wordt de rechtspraak ook wel aan een geleerden Brahmaan, als diens plaatsvervanger, opgedragen. Ook de andere leden van den driestandenadel kunnen deze functie van opperrechter uitoefenen. Soedra's zijn daarvan uitgesloten. Als des vorsten plaatsvervanger draagt hij diens zegelring, vooral noodig voor de dagvaarding „in naam des konings”. Onder

¹⁾ Zie JOLLY, bldz. 132 v.v., dien wij verder in zijne uiteenzetting zullen volgen.

dezen opperrechter staan de bijzitters, gewone rechters. Ook deze kunnen onder bepaalde omstandigheden als een zelfstandig college optreden. Zoo bestaat er een rechtsgang in drie instanties; nl. van dit rechterlijk college naar den opperrechter en van dezen naar den koning. Elders zijn er drie instanties van het dorpsgerecht naar het stadsgerecht en vandaar naar den koning. De oudere bronnen kennen daarentegen slechts de twee instanties van den koninklijken rechter naar den koning. Eene andere indeeling der rechterlijke colleges is die in staande en omgaande rechtbanken, met welke laatste wellicht bijzondere scheidsrechtbanken bedoeld zijn.

Als dorpsrechters fungeeren door den koning aangestelde erfelijke dorpschoude. De competentie van den lageren rechter beperkt zich tot de kleinere zaken; geld- en lijfstraffen worden door den koning opgelegd.

Bijzondere
rechtspraak.

Naast de rechters van staatswege zijn bijzondere scheidsrechtbanken bekend. In de oudste rechtsbronnen wordt eigen rechtspraak van corporaties van iedere soort erkend. Iedere groep mag hare eigen rechtsregelen vaststellen en de beslissing van geschillen, die daaruit mochten voortvloeien, aan zich behouden. Naar hunne inwendige organisatie wordt die rechtspraak door de groepshoude, bijgestaan door groepsgenooten, of door een atzonderlijk scheidsrechtbanken uitgeoefend. Verder wordt nog gesproken van Brahmanencolleges ter oplegging van godsdienstige boetedoeningen. Bij niet-voldoening kan de executie aan den koning worden overgelaten, alles onverminderd de straf, door de kaste opgelegd. Behalve de boeten vallen den koning en den koninklijken rechter procenten van de in rechte gevraagde geldsommen toe. Andere inkomsten

Gerechtskosten.

zijn de gerechtskosten, die voorkomen bij valsche eedzwering, ontkenning van een schuld en andere gerechtelijke handelingen.

Onverschelding van burgerlijke en strafprocessen.

Tusschen de burgerlijke en de strafprocessen wordt op voornamen punten onderscheid gemaakt. In strafzaken mag een ieder getuigenis afleggen, terwijl daarentegen in burgerlijke zaken strenge eischen aan getuigen worden gesteld. In het strafproces moet het antwoord van den beklaagde dadelijk volgen. In burgerlijke zaken daarentegen wordt geruimen tijd voor het antwoord toegestaan. Vertegenwoordiging is in strafzaken niet geoorloofd. Bij de hoofdmisdrijven treedt bij gebreke van een aanklager de koning zelf op, terwijl anders het proces accusatoir wordt gevoerd. Alleen in strafzaken zijn vermoedens toegelaten (een fakkel gevonden bij den brandstichter, een bijl bij den woudschender). De gang van het proces is in burgerlijke en in strafzaken over het algemeen gelijk. De klacht wordt aan een voorloopig onderzoek onderworpen. Bij onvoldoendheid kan zij terstond worden afgewezen. Is de klacht geldig verklaard, dan wordt de beklaagde bij gezegeld schrijven of door een gerechtsbode ter terechtzitting geroepen. Voorloopige hechtenis kan door den aanklager persoonlijk worden uitgevoerd. Eerst als beide partijen voor de rechtbank staan, kan de eigenlijke zaak beginnen. Men onderscheidt daarbij de klacht, het antwoord, het onderzoek en het vonnis. De klacht moet op straffe van nietigheid, precies en duidelijk zijn omschreven en aan alle wettelijke vereischen voldoen. Het schriftelijke antwoord kan dadelijk of na bepaalde termijnen worden gegeven; het moet de klacht rechtstreeks en duidelijk, zonder omwegen, volgen.

Men kan daarbij onderscheiden: ontkenning, bekentenis, tegenspraak door beroep op eene bijzondere omstandigheid (onze gekwalificeerde bekentenis) en beroep op gewijsde zaak.

Na eisch en antwoord komt de bewijsvoering.

Hierbij zal de rechter eerst onderzoeken, op wien de bewijslast rust. Zulks wordt naar de omstandigheden beslist, waarbij in het algemeen hij, die iets beweert, dat bewijzen moet. Bij erkenning heeft geen verdere bewijsvoering plaats.

Bewijsmidde-
len.

De bewijsmiddelen worden onderscheiden in mensche-lijke en in die, welke aan den godsdienst zijn ontleend. De laatste mogen pas na onvoldoendheid der mensche-lijke bewijsmiddelen worden aangewend.

De gewone bewijsmiddelen zijn getuigenbewijs, schriftelijk bewijs en bewijs op vermoedens. Het goddelijk bewijs bestaat uit eeden en godsoordeelen.

Het voornaamste schijnt, vooral in de oudere bronnen, het getuigenbewijs te zijn. Men onderscheidt daarbij toeschouwers, aanwezigen of wetenschapsgetuigen, voornamelijk dus oog- en oorgetuigen, terwijl ook de getuige van hooren-zeggen wordt erkend. Tot de indirecte getuigen worden daarbij nog gerekend de solemniteitsgetuigen, die in de akten optreden, stille getuigen, en getuigen, wien men het gebeurde uit de vergetelheid weer in de herinnering doet opkomen. Het vereischte aantal getuigen is naar omstandigheden verschillend. Eén enkele getuige geldt in het algemeen niet. Aan bekwaamheid en bevoegdheid der getuigen worden hooge eischen gesteld. Vrienden of vijanden, verwanten of bedienden, belanghebbenden, te slechter naam en faam bekend

staande personen, beoefenaars van verachte beroepen, paria's, personen die het leven niet kennen w. o. vrouwen en zij, die de Weda's bestudeeren, worden niet toegelaten. De wraking van de getuigen moet door de tegenpartij geschieden. Toch heeft ook de rechter op hunne houding ter terechtzitting te letten. De rechter moet de getuigen vermanen „de waarheid en niets dan de waarheid te zeggen”. Soms wordt hun den eed opgelegd, welke eed verschilt naar den stand der te beëedigen personen.

Ritueele voorschriften zijn bij het afleggen van de getuigenis in acht te nemen. Tegen meineed vonden wij geen aardsche straffen, doch alleen hellestraffen bedreigd. Zelfs wordt meineed geoorloofd verklaard als een menschenleven, en in het bijzonder dat van een Brahmaan, op het spel staat. Deze zonde moet echter door een offer worden gezoend.

Schriftelijke stukken, mits in den vorm opgemaakt, vormen volledig bewijs.¹⁾ Bij de beoordeeling ervan moet zoowel op den inhoud als op den vorm worden gelet. Daarnaast wordt onderzoek gedaan naar de handelingsbekwaamheid en het karakter van den opsteller. De getuigen en de verhoudingen in het algemeen worden daarbij in aanmerking genomen. Om den inhoud der akte niet in den loop der jaren te doen vergeten, moet zij bij voorkomende gelegenheden worden getoond. Bij nalatigheid vervalt de bewijskracht na dertig jaren.

Bij te niet gaan moet een nieuw bewijs worden gegeven. Bezit gedurende een of meer generaties geldt als rechtmatige titel²⁾. Het samengestelde bewijs door vermoedens

¹⁾ JOLLY, bldz. 113 v.v.

²⁾ JOLLY, bldz. 92.

wordt verkregen door zorgvuldige overweging en samenvatting van alle opvallende en verdachte omstandigheden. Wij noemden hier reeds het gerechtelijk vermoeden, dat kan ontstaan uit het vinden van een fakkel of een bijl bij den verdachte (bldz. 118).

De keuze der bewijsmiddelen is niet geheel vrij. Zoo zal bij contractbreuk, vernietiging van eene schenking, koop en verkoop, bij eigendomsgeschillen en bij geschillen, die voortkomen uit spel en weddenschap, alleen getuigenbewijs toegelaten worden.

Bij twistgedingen over poorten, wegen en kanalen beslist het bezit. De bijzondere scheidsrechtbanken zullen slechts op stukken mogen beslissen. Alleen in zware strafzaken of wanneer het gaat om opsporing van verborgenmisdrijven, om ontkenning van bewaargeving of om de geldigheid van een akte of om de juistheid van eene getuigeverklaring, mogen eeden en godsoordeelen worden opgelegd. Bij schuldzaken zullen alle bewijsmiddelen toegelaten zijn. In twistgedingen betreffende onroerend goed mogen geen godsoordeelen plaats vinden. Deze regels zijn echter niet bindend, zij dienen den rechter slechts tot handleiding.

Eeden en gods-
oordeelen.

Het verschil tusschen eeden en godsoordeelen is gradueel, in zooverre dat in minder ernstige zaken de eed, in zwaardere gevallen een godsoordeel wordt opgelegd. Het godsoordeel houdt tevens in, dat de andere partij de boete of de straf kan krijgen, die op het feit is gesteld. In het algemeen ondergaat de beklaagde het godsoordeel; na afspraak kan ook de klager zich daaraan onderwerpen. Oorspronkelijk noemde MANU tweëerlei godsoordeel, nl. dat door water en door vuur. Later ontwikkelden zich

daaruit meerdere soorten godsoordeelen, bij de keuze waaruit rekening wordt gehouden met de betrekking tusschen den aard van het misdrijf, en kaste, beroep en sekse van den bedrijver.

Wij noemen hier o. a. naast elkander het godsoordeel door het innemen van vergif en door een weegproef als het meest en het minst gevaarlijke. De eerste wijze mag, wegens het daaraan verbonden gevaar, bij Brahmanen en bij minder sterke personen niet worden toegepast; voor hen wordt in het bijzonder de weegproef voorbehouden. Zoo geldt ook de regel, dat menschen, die door hun beroep tegen bepaalde invloeden onontvankelijk zijn geworden, ook niet aan godsoordeelen worden onderworpen, waaraan zij krachtens hunne eigenschappen gemakkelijk zouden kunnen ontsnappen.

Het vonnis.

Het vonnis wordt schriftelijk opgesteld en aan de overwinnende partij overhandigd. Daarin zijn vraag en antwoord benevens de hoofdpunten omschreven. Het is van de handteekening van den koning of van den hem vervangenden rechter en daarbij van het koninklijk zegel voorzien. Ook de in beslag genomen voorwerpen worden teruggegeven. Om verschillende redenen van formeelen en materieelen aard kan het vonnis nietig worden verklaard. Nieuwe bewijzen kunnen in het algemeen geen heropening van het proces ten gevolge hebben, „zooals de regen te vergeefs valt, als de oogst rijp is”.

De executie.

De executie van het vonnis wordt overgelaten aan lagere gerechtsdienaren en, voor zoover het lijfstraffen betreft, aan leden van de verachte *Candāla*- (Tsjandaala) kaste. In civiele zaken wordt — na verkrijging van het vonnis — eigenrichting in ruime mate toegelaten. Naast

reële executie is daarbij zelfs een lichamelijk ingrijpen geoorloofd. Tot delging van onvoldane schulden kan dwangarbeid worden gevorderd. Indirecte dwangmiddelen, zooals het vasten aan de deur van den schuldenaar, zijn bekend. Mocht bij dit „posten” een Brahmaansch schuld-eischer omkomen, dan maakt de schuldenaar zich aan Brahmanenmoord schuldig.

De recht-
spraak op Bali
en Lombok
voor onze rege-
ling.
Personeel.

Van de rechtspraak van dēsa- en soebakvereeniging moet die van 's vorstenwege onderscheiden worden. ¹⁾ Een omgrenzing van de bevoegdheid van beide soorten rechtspraak — de volks- en de vorstenrechtspraak — schijnt nooit te hebben bestaan, want ook de zwaarste misdrijven werden door de volksrechters berecht. Veeleer moet de bevoegdheid van de dēsa- en de soebakrecht-spraak algemeen zijn geweest, voor zoover niet door hooger beroep of onmacht tot executie de hulp van den hoogerem rechter werd ingeroepen. Elders is reeds opgemerkt, dat door den volksrechter naar de adat, door den hoogerem rechter meer naar de wetboeken recht gesproken werd. ²⁾

De vorstenrechtspraak moet weer worden onderscheiden in rechtspraak door vorstelijke ambtenaren (*poenggawa's*, *djaksa's*, *djedjenangs* op Lombok) en rechtspraak door den vorst zelf in hoogste instantie. Ten onrechte nemen sommige schrijvers aan, wellicht uitgaande van de onjuiste meening, dat het Hindoerecht een onderscheiding van de rechterlijke en de bestuursfuncties kent, dat de rechtspraak oorspronkelijk aan

¹⁾ Het adatrecht van Ned. Indië, bldz. 473 v.v.

²⁾ Men zie hier nog: Balische verordeningen, bldz. 56 v.

priesterrechtbanken, de *raaen van kerta's* zou zijn toe-
vertrouwd en daaraan door vorstelijke willekeur zou zijn
ontnomen. Veeleer hebben wij hier te denken aan een
rechtspraak, uitgaande van een vorst, die zich bij deze
rechtspraak door geleerde Hindoe priesters (*padanda*) als
adviseurs-schriftverklaarders (*kerta*) liet bijstaan.¹⁾

In de Balische verordeningen (bldz. 58) wordt nog
gezegd, dat een der kerta's een zwijgende rol vervult
om ten slotte als de volmaakt onpartijdige na de beraad-
slaging al dan niet aan de gevallen uitspraak zijne goed-
keuring te hechten. Deze is de *batoe toempeng* (d.i.
ijzerharde steen; volgens VAN DER TUUK, Kaw. Bal.
Wdbk. II, bldz. 772 op „toempeng” ook: scheidsrechter
bij hanengevechten. Deze is met den Hindoeschen op-
perrechter te vergelijken. De competentie van den lageren
vorstelijken rechter schijnt van diens bekwaamheid en
vertrouwen bij den vorst te hebben afgehangen. Door
hem opgelegde doodstraffen behoeften echter bekrach-
tiging door den vorst. Naast de vorstelijke rechtspraak
staat nog die van de *sedahan's*, door den vorst aan-
gestelde ambtenaren, belast met het toezicht op de water-
schapswerken en de berechting der daaruit voortkomende
(agrarische) geschillen. Tot zoover dus hebben wij,
afgezien van de sedahans, met een rechtspraak te doen,
die wij aan Hindoesche rechtsboeken ontleend zouden
kunnen noemen. De ontwikkeling van de Balische rech-
terlijke inrichting wijst echter meer op eene verschuiving

¹⁾ Spraken wij hier van meerdere adviseurs, die een raad vormden,
in Z.-Bali schijnt één adviseur voldoende te zijn geweest. Zie: SCHWARTZ,
Tijdschrift Binn. Bestuur, 19, 1900, bldz. 166 v.v. „Aanteekeningen
omtrent het landschap Gianjar”.

van de rechtspraak van de dēsa- of soebakvereeniging naar den vorst, dan wel op eene van stonde af aan op de wetboeken steunende regeling.

Evenals in het Hindoerecht behooren ook op Bali de adviseurs-schriftverklaarders liefst Brahmanen, in ieder geval lieden van stand, te zijn. Vele gegevens melden echter, dat ook Soedra's in de rechterlijke raden werden benoemd.

De kantja's.

Onder het rechterlijk personeel treden vooral de *kantja's* op den voorgrond. Deze vervullen gelijktijdig de functies van procureur (bij het opmaken van den oproepingsbrief en den eisch, resp. *soerat sengker pawitjara* en *soerat sengker tetagihan*), van griffier, die een proces-verbaal van eisch opmaakt (*soerat kanda*) en het vonnis uitgeeft (*soerat papegatan*), en van rechter-commissaris, met het vooronderzoek belast. In Noord-Bali traden bij iedere rechtbank twee kantja's op, voor elke partij één. In Z.-Bali was er slechts één kantja, die voor beide partijen fungeerde. Van het instituut der kantja's hebben wij in het Hindoerecht niets gevonden. Wel is daar een griffier, maar dat deze tegelijkertijd als procureur en rechter-commissaris optreedt is ons niet gebleken. Zou hier verwantschap met andere Indonesische gerechtshelpers, zooals de Minangkabausche *manti's* en *doebalangs*, de Borneosche *mantri's* en de *pabitjara's* van Zuid-Celebes bestaan? ¹⁾

Gang van het proces.

In den gang van het proces is er veel, dat aan het Hindoerecht herinnert. De zaak — onverschillig of het

¹⁾ Zie over deze gerechtshelpers: B. TER HAAR Bzn., Het adat-proces der inlanders. Prft. Leiden, 1915, bldz. 40 v.v.

een civiele dan wel een strafzaak is — begint met een klacht, die bij den *pambekel* of *poenggawa* van den klager moet worden aangebracht. Brengt deze de zaak niet ten einde, dan doet hij daarvan mededeeling aan een der kantja's. Deze stelt een voorloopig onderzoek in en maakt van zijne bevinding een proces-verbaal op, dat ter terechtzitting als grondslag voor den eisch of van de aanklacht zal dienen¹⁾. In civiele zaken is daaraan een soort deurwaardersexploit aan den gedaagde voorafgegaan. Evenals onze conclusie van eisch moet ook deze dagvaarding aan streng formeele eischen voldoen. Een fout in de stukken zou den eisch doen verliezen of de klacht ongegrond doen verklaren. Voor het antwoord of de verdediging zorgt de andere kantja, die zijne stukken naar dezelfde strenge eischen moet opmaken. Ook hier kan de geringste fout de zaak van zijn partij doen verliezen. Ter terechtzitting dragen beide kantja's hun stukken voor. Tot zoover is de procesgang — voor zooverre die op de stukken wordt gevoerd — Hindoesch. Hetzelfde formalisme is aan het Hindoerecht eigen.

Bewijsmidde-
len.

In de bewijsleer zullen wij daarentegen eenige afwijkingen kunnen vaststellen. Deugdelijke bewijsmiddelen (*tjinā wijakti*) zijn: saksi, lekita en boekti²⁾. FRASER's omschrijving, dat saksi zijn „allen die klaarblijkelijk van de zaak afweten”, wordt door het Hindoerecht bevestigd. Ook daar immers behooren tot hen niet

¹⁾ Zie nog eene mededeeling van Hoos bij VAN DISSEL, Eenige Balineesche brieven, processtukken enz. (Aanhangsel, 1886, bldz. 10 v.).

²⁾ Over deze bewijsleer: FRASER, bldz. 891 v.v.

alleen de directe, maar ook de indirecte getuigen, de wetenschapsgetuigen en de getuigen van hooren-zeggen. Hetzelfde is het geval met zijne ruime omschrijving van de boekti, de aanwijzingen, die voortkomen uit het gedrag en de houding van den beschuldigde.

Zijne omschrijving van de lekita, als het bewijs dat voortkomt uit mededeelingen, gezegden, uitingen, afkomstig van den beschuldigde, vindt daarentegen daarin geen steun, waar in het Hindoerecht, naast het getuigenbewijs en het bewijs uit vermoedens slechts gesproken wordt van bewijs uit schriftelijke akten, voor welke opmaking wij elders ¹⁾ strenge eischen vinden gesteld.

Ook de rangorde naar de waarde der bewijsmiddelen is niet aan de Hindoesche rangorde gelijk. Het Balische recht noemt de vermoedens, het voornaamste bewijs; dan volgen de mededeelingen, gezegden en uitingen van den beschuldigde; onderaan staan de getuigen. In het Hindoerecht daarentegen staan de schriftelijke bewijsakten bovenaan, dan volgen de getuigen en ten slotte komen de vermoedens. Zou hieraan niet eene andere waardeering van het bewijsmateriaal ten grondslag liggen?

Wij hopen dit nader te kunnen toelichten.

Eeden.

In het Balische proces is de eed het voornaamste bewijsmiddel. Deze wordt niet alleen opgelegd, als de menschelijke bewijsmiddelen falen, maar zelfs als een der partijen door zijn *grooter aantal* getuigen de zaak reeds heeft gewonnen.

Wij hebben dus met een beslissenden eed zoowel als met een zuiveringseed te doen. Aan een van beide of aan

¹⁾ JOLLY, bldz. 113 v.

beide partijen, naar verkiezing van den rechter, kan de eed worden opgelegd. De eedsopdracht is afhankelijk van het aantal der getuigen. Ook aan deze getuigen kan de eed, naar verkiezing van den rechter, worden opgelegd. Iedere eedsaflegger moet *petabehs*, eedshelpers, ter bevestiging van zijn eed en tot een getal, dat van het belang der zaak afhankelijk is, medenemen. Bij de getuigen wordt dus niet op de waarde van de getuigeverklaringen, maar veeleer op hun aantal gelet. In het Hindoerecht daarentegen wordt aan de verklaring der getuigen hooge waarde toegekend. Daar komt de eed slechts bij het ontbreken van menschelijke bewijsmiddelen in aanmerking. Dit wijst o.i. op een hooger ontwikkelde bewijsleer.

De Balische bewijsleer staat op een lager, in Indonesië meer voorkomend, plan. Daar wordt meer op de vrees voor de straffende geesten dan wel op de waarheidsliefde van de getuigen gebouwd. Het Indonesisch adat-recht kent niet zoo'n strenge bewijsleer ten aanzien der getuigen. De regelen, die in het Balische recht daaromtrent voorkomen¹⁾, zijn dan ook uit het Hindoerecht voortgekomen. Zoo treft men ze in de Agama aan. (Merkwaardig is daarbij, dat onder de onbekwamen de vrouwen niet zijn opgenomen.). Het instituut van de eedshelpers hebben wij in het Hindoerecht niet gevonden. Evenmin is daarin sprake van den eed, die na het winnen van het proces aan de winnende partij nog wordt opgelegd, alvorens deze tot executie mag overgaan.

Het zwaartepunt van de Balische bewijsleer ligt dus

¹⁾ FRASER, bldz. 895.

in den eed. De getuigenverklaringen treden daarbij op den achtergrond. Is het dan niet aan te nemen, dat om die reden in het Balische procesrecht de getuigen achteraan zijn geplaatst?

Ter staving van onze bewering, dat in het Balische bewijsrecht de Indonesische elementen nog sterk naar voren komen, verwijzen wij naar FRASER, die het bewijs door *boekti*, dat is dus door vermoedens, die de schuldige zelf heeft opgewekt, wil vergelijken met de *tanda beti* van de Minangkabausche Maleiers.¹⁾

Dat de gerechtelijke akten in het Balische recht niet zoo vooraan staan kan zijne verklaring daarin vinden, dat in een minder ontwikkeld rechtssysteem wel minder plaats zal zijn voor formeel-schriftelijke bewijsmiddelen, dan voor de meer algemeene, die bestaan in uiterlijke teekens, welke aan de voorwerpen worden gehecht, of bij de rechtshandelingen worden overgereikt.

Walik danda.

Van het *walik danda*, d.i. het terugvallen van de boete op de eischende partij, die in de bewijsvoering niet is geslaagd, hebben wij een equivalent in het Hindoerecht gevonden, t.w. het terugvallen van de straf op hem, die het godsoordeel heeft opgelegd, waarvan wij op bldz. 121 hebben melding gemaakt. In het Indonesisch adatrecht hebben wij daarentegen nog een soort walik danda aangetroffen op Zuid-Celebes (TER HAAR, bldz. 90).

Wijze van eeds-aflegging.

Bij de wijzen, waarop de eed wordt opgelegd, treedt het verschil tusschen de vier standen naar voren.

De gewone Soedra legt den eed — zonder petabehs —

¹⁾ FRASER, bldz. 892. Over deze tanda-beti leze men: WILKEN, Verspreide geschriften, II, bldz. 492.

af door eedswater te drinken, waarin te voren een op lontarblad gegrift eedsformulier is geworpen. De eed met petabehs wordt met ettelijke plechtigheden op een kruispunt van wegen afgelegd.¹⁾ Deze eed heet *najoeb tjor* (Bal.) of *minoem soempah* (Mal.). Lieden van stand leggen dezen eed in den tempel af. Voor Ksatrya's en Wēsyā's is besprenkeling met eedswater voldoende. Brahmanen kunnen met het hooren voorlezen van het eedsformulier volstaan. Deze eed in den tempel wordt *madēwa-saksi* genoemd. Aan beide partijen opgelegd wordt deze *madēwagama* geheeten; aan een der partijen *tjor anèh*. De verschrikkingen, die in het eedsformulier over den meinedige worden opgeroepen, zijn aan alle Indonesische eeden gemeen.²⁾

Ook de vorm van den eed voor Soedra's herinnert aan den Indonesischen vorm van eedszwering door het drinken van water, waarin onheil verbeeldende voorwerpen zijn geworpen. Vermelding verdient nog, dat vrouwen, die in het Hindoerecht van getuigenis zijn uitgesloten, in het Balische recht als getuige zijn toegelaten en met de helft van het getal eedshelpers kunnen volstaan. Een vreemde consequentie van de gedachte van de minderwaardigheid der vrouw, die ook in het strafrecht tot uiting komt, waar voor haar de straffen op de helft van het fixum zijn gesteld. Naast deze gerechtelijke „groote” eeden kent men nog de zuiver-

¹⁾ Voor meerdere bijzonderheden: FRASER, bldz. 895; over het kruispunt VAN OSSENBRUGGEN in Versl. en Meded. Kon. Ak. v. Wet 1917.

²⁾ Zie voor zulke formulieren: Adatrechtbundel XV, bldz. 85; KRUSEMAN, in Recht v. N. I., 86, 1906, bldz. 7. VAN ECK, bldz. 382 v. en verdere literatuur bij WILKEN, II, bldz. 499.

Indonesische *bakang-bakang* of den kleinen dorpseed, die voor *désa*-geschillen in den dorpstempel wordt afgelegd.¹⁾

Het vonnis.

Nadat de getuigeverklaringen zijn afgelegd en de rechter daardoor tot de — zij het dan niet altijd materiele — waarheid is gekomen, wordt door een der kantja's het vonnis, *soerat papëgatan* opgemaakt. Dit wordt den vorst ter bekrachtiging aangeboden. Hier treft ons het Hindoesch-formeele in de uitgifte van dit vonnis en de bekrachtiging door den vorst.²⁾

Gerechtskosten.

Aan het Hindoerecht doen ook de gerechtskosten denken, die door één of door beide partijen moeten worden voldaan. Het proces begon met de *wang toh* of *byagadē*, een door beide partijen te betalen inzet. Deze werd tusschen de kerta's en de kantja's of de djedjenangs (op Lombok) verdeeld.³⁾ De gerechtskosten bestonden bovendien nog uit opcenten op de gerechtsstukken, loon voor het eedsformulier en het eedswater (resp. 500 en 1000 *képēng*)⁴⁾. Bij onmacht tot voldoening moest een pand worden gegeven. Stukken van overtuiging moesten tegen de dubbele waarde worden ingelost.

Hooger beroep.

De vorstelijke rechtspraak — wij merkten het reeds vroeger op — was oorspronkelijk rechtspraak in hooger beroep. Van het dorpsbestuur ging de zaak naar het

¹⁾ Behalve deze algemeen bekende Balische vormen van eedszwering troffen wij nog een zweren bij de aarde aan. Zie: VAN DER HART in de Gids, 1854, II, bldz. 642—652.

²⁾ Zie voor een Oud-Javaansch afschrift van een vonnis: Brandes, Een Jayapattra enz. T. B. G. XXXII, 1889, bldz. 98—149.

³⁾ Verordeningen Lombok, I, bldz. 372 v.; Verord. Bali, bldz. 67 v.v., 125 v.v.; FRASER, bldz. 878.

⁴⁾ VAN ECK, T. N. I., 1879, I, bldz. 381. Volgens VAN BLOEMEN WAANDERS, bldz. 211, werd voor het water 250 *képēng* gerekend.

districtshoofd en van dezen naar den vorst, die zich liet voorlichten door zijn kerta's. Van de uitspraak van kerta's scheen men oorspronkelijk weer in hooger beroep te kunnen komen bij de Brahmanen van *Sindoe* (in Karang-*asem*), door VAN ECK het Balisch Athene genoemd ¹⁾. Verder wordt nog een hooger beroep van den uitspraak van *Çiwa*-priesters (*padanda Çiwa*) op Boeddha-priesters (*padanda Bodha*) vermeld ²⁾.

De uitgifte van
het vonnis.

De uitgifte van het vonnis bij een door den kantja opgemaakt geschrift is Hindoesch. ³⁾ Bij de Hindoes dient het afschrift om als bewijs voor gewijsde zaak te dienen. Hindoesch zijn ook de registers, waarin de processen-verbaal worden opgenomen.

Na de bekrachtiging van het vonnis door den vorst stond executie open.

De executie.

De executie van lijfstraffen had van overheidswege plaats. Dit was een noodzakelijk gevolg van den overgang van de rechtspleging van een private in een publieke zaak.

Evenzeer werden vermogensstraffen — voor zooverre niet, wat hoogst zeldzaam voorkwam, vrijwillig aan de veroordeeling voldaan werd — door den kantja ten uitvoer gelegd. Bij gebreke van betaling had openbare verkoop van de goederen van den schuldenaar plaats

¹⁾ VAN ECK, bldz. 367.

²⁾ VAN ECK, bldz. 36 v.v. In de Balische verordeningen (bldz. 69, 87 v. v.) wordt nog gesproken van een herbehandeling van de zaak, *ngeloeved* of *ngaleled*, en van revisie bij andere rechters.

³⁾ In de Balische verordeningen (bldz. 58) vinden wij nog opgeteekend, dat de mededeeling van de gevallen uitspraak wel eens geschiedde door den op bldz. 124 genoemden batoe toempeng.

en bij diens onvermogen werd deze zelfs als pandeling verkocht. Ook deze openbare vervolging voor schulden vinden wij in het Hindoerecht terug, al is daarnaast de eigenrichting — ook op het Indonesische Bali — niet onbekend.

Regeling van
deze Hindoe-
rechtspraak in
1882 en vol-
gende jaren.

Sedert onze meer rechtstreeksche bemoeiingen met de Balische zaken na 1882 zijn door ordonnanties voor bovengenoemde Hindoerechtspraak algemeene regels gesteld. Als grondslag voor deze ordonnanties geldt de regeling, gegeven in 1882, *Stbl. 143*. Hierbij werden voor Boeléleng en Djembrana de raden van kerta's en de rechtsprekende districtshoofden gehandhaafd *en de desa-rechtspraak* — wel is waar niet met zooveel woorden — officieel *afgeschaft*. Eveneens werd daarbij, in afwijking van het oude recht, de competentie van de districtshoofden en van de raden van kerta's omgrensd in art. 10, waarbij tevens het hooger beroep van de uitspraak van districtshoofden op de priesterrechtbank geregeld werd. Als voorzitter of leider van den raad van kerta's fungeert een Europeesch bestuursambtenaar, die daarbij slechts raadgevende stem heeft. De vonnissen der districtshoofden staan onder toezicht, die der kerta's behoeven bekrachtiging van het gewestelijk bestuurshoofd. In de afdeelingen Z.-Bali en Lombok is dit toezicht thans opgedragen aan de hoofden dier afdeelingen. Wat den vorm van de procedure aangaat, bepaalt de ordonnantie in art. 12, dat daarbij *zooveel mogelijk* de procedure van de bij *Stbl. 1882 no. 142*, voor het geheele gewest geregelde, gouvernements-rechtspraak zal worden gevolgd; het magistraatsgerecht

en de landraad zullen daarbij dus tot voorbeeld moeten dienen. Deze regeling geeft dus de gelegenheid, met weglating van voor de inlanders onbegrijpelijke westerse procesregelen, tevens het Hindoesch formalisme overboord te gooien en daardoor tot eene bevredigende rechtspraak te komen. Op welke wijze deze procedure door gewestelijke verordeningen geregeld is, leert ons FRASER, bldz. 889 v. v. Van de twee kantja's fungeert er thans één als griffier en de andere als tolk.

Tevens fungeert een der kantja's als rechter-commisaris, met het vooronderzoek belast. Wij meenen, dat de kantja in deze betrekking — waar bij hem kennis van het adatrecht kan worden verondersteld — goede diensten zal kunnen verrichten.¹⁾ Met VAN GENNEP's meening, dat de kantja's, die ter vervanging van de inlandsche zaakwaarnemers zouden kunnen optreden, hunne opleiding aan de school voor inlandsche rechtskundigen zouden moeten ontvangen, kunnen wij ons echter op de door prof. CARPENTIER ALTING (Versl. I. G. 1908/1909, bldz. 181) genoemde gronden niet vereenigen. Afwijkend van de oude regeling is het onderscheid, dat nu wordt gemaakt tusschen burgerlijke en strafzaken, waarvan thans afzonderlijke registers worden gehouden (zie, voor een model, Adatrechtbundel XV, bldz. 98 v.).

In de bewijsleer is de oplegging van eeden beperkt door de bepaling, dat eerst bij gebreke van eene overtuiging van schuld de eed wordt opgelegd, en dat, evenals vroeger, *na* het afleggen van de getuigenverklaringen. De eisch om eedshelpers mee te nemen

¹⁾ Zie over den kantja als zaakwaarnemer: Mr. VAN GENNEP, Versl. Ind. Gen., 1910—1911 bldz. 96 v. v.

geldt nu nog slechts in zware strafzaken en groote burgerlijke zaken. In de opsomming van de onbekwame getuigen is eveneens eenige wijziging gebracht. Aandeafwijkenderegeling voor de getuigenis en de eedsaflegging van vrouwen schijnt een eind te zijn gemaakt. Godsoordeelen zijn in art. 13 van de algemeene verordening verboden. In de executie is deze wijziging gebracht dat verkoop als pandeling door den kantja is verboden (art. 13). Aan de verdeeling der boeten tusschen de gerechtelijke ambtenaren is een eind gemaakt door art. 15, waarbij bepaald wordt, dat alle opgelegde boeten aan den Staat vervallen, met deze gelukkige uitzondering, dat aan de winnende partij het haar volgens de Balische rechtsinstellingen toekomende deel blijft gewaarborgd.

Bij Stbl. 1883 n°. 43 en Stbl. 1906 n°. 74 zijn hierin nog eenige, voor ons weinig ter zake doende, wijzigingen gebracht (uitbreiding der strafsoorten door den poenggawa op te leggen, bepalingen omtrent registers, goedkeuring en bekrachtiging door het gewestelijk bestuurshoofd); zie voorts Stbl. 1916 n°. 164. Deze hier in hoofdzaken medegedeelde regeling is bij volgende ordonnantie¹⁾ bij het toenemen onzer rechtstreeksche bemoeiingen ook voor de andere deelen van het gewest als basis genomen. Zoo vermelden wij:

I. *Stbl. 1895 n°. 186*, dat de regeling van de Hindoe-rechtspraak op Lombok geeft. In plaats van kantja's wordt aldaar van djedjenangs gesproken. De verdeeling van de boeten tusschen de padanda's en de djedjenangs bleef daarbij gehandhaafd voor de helft van de opgelegde boeten. Bij *Stbl. 1898 n°. 251* is aan

¹⁾ Zie Adatrechtbundel XII bldz. 324.

deze regeling een einde gemaakt door de bepaling, dat voortaan alle boeten aan den Staat zullen vervallen. Bij Stbl. 1903 n°. 430 werd de rechtspraak, aan het sawah-bestuur vanouds toekomende, gehandhaafd.

II. Stbld. 1908 n°. 90 regelt de Hindoerechtspraak voor Badoeng en Tabanan. Met de bevolking van deze streken wordt gelijkgesteld die van Bangli, Kloengkoeng, Gianjar en Karangasem, voor zoover zij rechtstreeksche onderhoorigen zijn, en in die gevallen, dat zij aan de rechters van die landschappen onttrokken zijn.

Belangrijk is in deze ordonnantie art. 5, waarbij de in de ordonnatie van 1882 voorkomende padanda's daaruit verdwenen zijn en in plaats daarvan gewoon van *rechters* gesproken wordt. Hierdoor is de mogelijkheid geschapen voortaan ook buiten de priesterrechters betere adatkenners met rechterlijke betrekkingen te belasten. Bij Stbld. 1910 n°. 226 werden nog eenige het toezicht van het Europeesche bestuur betreffende regelingen als wijziging in de Balische en Lomboksche ordonnantiën gebracht.

III. Stbld. 1910 n°. 640 regelt de Hindoerechtspraak voor Kloengkoeng, benevens die van de districten Pajangan en Tampaksiring.

IV. Voor Karangasem, Gianjar en Bangli waren bij peswara's van de respectieve inheemsche bestuurders regelingen vastgesteld op den voet van de verordening van 1882. Door de inlijving van de gouvernementslandschappen Gianjar en Bangli bij het rechtstreeksche gebied in 1916 (Stbld. 162), welke twee landschappen nu twee regentschappen zijn, is in hetzelfde jaar bij Stbld. 1916 n°. 164 de rechtspraak voor de Hindoebevolking van deze streken geregeld. Tevens werden daarbij de rege-

lingen voor Boelēlēng en Djembrana herzien. In de regeling voor Bangli (dat onder de onderafdeeling Kloengkoeng was gebracht) en Gianjar worden nu ook begrepen de den Hindoegodsdienst belijdende inlanders in het landschap Karangasem, voor zoover zij rechtstreeksche onderhoorigen van het gouvernement zijn, en voorts in die gevallen, waarin zij om andere redenen zijn onttrokken aan de rechtspraak van de rechters van dat landschap. De inheemsche rechtspraak in Karangasem berust dus nog op een peswara van den landschapsbestuurder.

Bij besluit van den G.G. Stbld. 1914 n°. 193 zijn nog de bezoldigingen van de kantja's (in Djembrana djaksa, op Lombok djedjenangs) geregeld.

Aan het slot van deze beschouwing zouden wij nog gaarne eene kenschetsing van de aan deze Hindoerechtbanken verbonden priesterrechters, padanda's, willen vastknoopen. In de literatuur wordt meermalen van hun onkunde tenaanzien van de wetboeken melding gemaakt. In algemeene ontwikkeling schijnen zij niet boven hun justiciabelen te staan. Wij laten hier ter kennismaking een man van de practijk aan het woord:

„Ik wil daaraan nog toevoegen, dat dan zoo'n padanda het door hem meegebrachte wetboek, een bundel aan touwtjes geregen, en door twee bamboelatjes bijeen gehouden lontarbladen, loswikkelde uit een grijsgrauw katoenen doekje en na eenig bladeren en daarna turen op één der bladen, waarop dan waarschijnlijk stond wat hij zocht (of misschien ook niet?) den voorzitter het antwoord gaf.

„Vaak, als men den padanda's vroeg, wat de wetboeken zeiden omtrent een bepaald onderwerp, gingen

ze zoeken en zoeken, maar vonden het niet; zij zouden het dan thuis wel uitvisschen. Was het soms, dat ze zich moesten prepareeren op een antwoord, dat feitelijk niet strookte met dat, wat de wetboeken gaven, of wel, hadden ze tijd noodig om uit de vele met elkaar strijdige bepalingen die te kiezen, welke het meest in hun kraam te pas kwam?

„Mijne opinie was steeds en is nog, dat de padanda's over het algemeen te goeder trouw waren, maar een middel om dat te controleeren ontbrak mij toch.”¹⁾

Gunstiger over den padanda, die hem inlichtte, oordeelt LIEFRINCK²⁾, die dezen roemde om zijne helderdenkendheid en bereidwiligheid. Over hunne kennis van de wetboeken daarentegen oordeelt VAN ECK, dat bijna niemand onder hen in staat is de wetboeken in alle deelen te verstaan „zoodat deze schrifturen dan ook maar al te vaak aan de meest uiteenloopende interpretaties blootstaan en op *hunne rekening niet zelden vonnissen worden geveld, die meer op het subjectief oordeel der rechters, dan op de letter der wet berusten*” (cursiveering van ons).³⁾ Zoo vertelt ons VAN BLOEMEN WAANDERS, dat bij de zitting der rechters niet zeer aandachtig luisteren en dat van beraadslaging en overweging nimmer sprake is.⁴⁾ Met de keuze van de toe te passen wetboeken zal ook vrij willekeurig zijn omgesprongen, als men in aanmerking neemt, dat met de autoriteit van het toegepaste wetboek ook die van het vonnis rijst. Daartegenover moeten wij melding

¹⁾ FRASER, bldz. 908.

²⁾ Lomboksche verord., bldz. 8.

³⁾ VAN ECK, T. N. I., 1879, I, bldz. 367; ten overvloede wijzen wij hier op de in Fransch-Indië (zie bldz. 12) en in Nederlandsch-Indië (zie bldz. 34, 77) door ons reeds vermelde practijk.

⁴⁾ VAN BLOEMEN WAANDERS, bldz. 206 v.

maken van eene andere keuzebepaling, door VAN BLOEMEN WAANDERS gegeven, waarbij de keuze van de wetboeken af zou hangen van het al dan niet aanwezig zijn van verzachtende omstandigheden. Bij meer verschoonbare vergrijpen zouden dan de wetboeken, waarin lichtere straffen zijn gesteld, worden toegepast. Hier is zeer zeker eene eervolle onderscheiding aan de Brahmanen-priesterrechters gegeven! Met in het geheel geen wetboeken, of in ieder geval met eene zeer willekeurige toepassing ervan, hielden zich de padanda's en djaksa's in Gianjar bezig.¹⁾ Van zwakheid tegenover het binnenlandsch bestuur vinden wij een staaltje in een rechts-geding tusschen den Europeeschen eigenaar van het landgoed Tjandi Koesoema, Jhr. DE MEY VAN GERWEN, en eenige inlanders, die op zijn goed hout hadden gekapt.²⁾ Hier wist de resident van Banjoewangi, tot 1882 hoofd van gewestelijk bestuur ook over Bali, TAUNAY, in het belang van de inlanders tusschenbeide te komen en — onwettig — de kerta's te overrompelen. Er waren hier nl. in 1860 eigendomsrechten op 22000 bahoe woesten grond door den toenmaligen radja van Djembrana aan genoemden Europeaan afgestaan. Eenige dēsalieden, die een dergelijken overdracht waarschijnlijk niet begrepen hadden of erkenden, hadden inbreuk op zijn recht gemaakt door hout op het landgoed te kappen. Na een conflict met de bevolking, in 1870, werd door den resident van Banjoewangi een plaatselijk onderzoek ingesteld, dat zoo weinig licht bracht, dat de bevolking vrij gelaten werd het hout uit de bosschen te blijven

¹⁾ SCHWARTZ, bldz. 175.

²⁾ Tjandi Koesoema ligt in de afdeeling Djembrana.

halen. Door bemiddeling van den in 1872 nieuw opgetreden resident van Banjoewangi TAUNAY werden toen onderhandelingen gevoerd over den afstand van deze bijzondere (en volgens zijn oordeel met het belang van de bevolking onvereenigbare) rechten aan het gouvernement in ruil voor de uitgifte van 500 bahoe van het reeds ontgonnen land in huur tegen een huursom van f 1000 's jaars. Inmiddels werden door den landeigenaar eenige inlanders voor ongeoorloofde houtkapping voor den raad van kerta's te Negara gedaagd. Op deze zitting, waarop de resident verscheen, werd door diens invloed de klacht tegen de inlanders gemaakt tot een onderzoek omtrent de rechten van den landeigenaar DE MEY; geheel ten onrechte, waar een Europeaan van rechtspraak van de raden van kerta's uitdrukkelijk was uitgesloten en hij van getuige tot beklaagde was gemaakt.

Door pressie van den resident luidde het vonnis, dat de heer DE MEY het landgoed onrechtmatig bezat; hem werd een geldboete opgelegd en aan de bevolking werd het land, met al wat er op geplant was, teruggegeven. Een nader onderzoek, door de Indische regeering ingesteld had ten gevolge de vernietiging van het vonnis en het ontslag van dezen doortastenden resident.

Aan den ambtenaar VAN BLOEMEN WAANDERS, die in deze zaak met het onderzoek belast was geweest, werd op de vraag aan de kerta's, hoe zij aan dit vonnis gekomen waren, de goedmoedige erkentenis, „dat zij domme lieden waren”, ten antwoord gegeven. ¹⁾

¹⁾ Mededeeling van het Bali-instituut. Verder zie men hierop na:
§ 3 Mem. v. antw. Ind. Begrooting 1874. Kol. Verslag 1874.

Ook de controleur VAN LIER was over de padanda's van Djembrana niet goed te spreken, toen hij hen — tegenover de padanda's te Boelēlēng, die hij verre in kennis boven hen stelt — achterlijk en vasthoudend noemde. Bovendien zegt hij, dat zij „de bevolking steeds trachten bezig te houden, behalve met het hanenvechten, met allerhande feesten, die hoofdzakelijk moeten dienen om het land van alle mogelijke onheilen te bevrijden”. 1)

Zoo zouden er in de practijk wel meer voorbeelden van goed en kwaad dier priesterrechters te vinden zijn, ware het niet dat het hier gegevene al voldoende is om aan te toonen, dat men zich die padanda's niet heeft te denken als hoogstaande, verheven wetskenners, maar meer als gewone Baliërs met hunne deugden en gebreken en daarbij zeer onkundig van het door hen toe te passen wetboekenrecht.

1) VAN LIER, Aanteekeningen omtrent het rijk Djembrana, T. B. G., XV, 1866, bldz. 285.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Slotbeschouwing.

Aan het eind van onze doorlopende vergelijking van het Hindoerecht met het Balische adatrecht moeten wij nu, teneinde de vraag te kunnen beantwoorden, in hoeverre het Hindoerecht het Balische adatrecht heeft beïnvloed, nog eens kort nagaan, welke Hindoesche bestanddeelen in het Balische adatrecht zijn opgenomen.

Wij zagen reeds, dat de Hindoesche familiegemeenschap, waarmee de regelingen van het Hindoesche familie- en vermogensrecht ten nauwste samenhangen, in het Balische adatrecht niet wordt aangetroffen. Het is niet moeilijk in te zien, dat daardoor ook het Balische familie- en vermogensrecht in wezen van het Hindoesche zal verschillen.

In de regeling van de dorpsuishouding, die in het Balische adatrecht van zooveel beteekenis is voor de rechten en verplichtingen der dorpsgenooten — men denke aan de rechten op den grond, het bestuur, dēsa-diensten, dēsarechtspraak, regelingen in dēsareglementen in zake huwelijks- en erfrecht, gronden- en schuldenrecht, strafrecht —, zijn slechts eenige Hindoesche uiterlijkheden in de door ons op bldz. 57 genoemde dēsareglementen ingeslopen. De willekeurige inbreuk op het grondenrecht

immers is niet Hindoesch te noemen, al werd deze gepleegd door Hindoevorsten. Ook in het adathuwelijksrecht hebben de Hindoewetboeken weinig verandering gebracht.

Aan den Hindoeschen geest zullen wij daarentegen wel moeten toeschrijven, dat de oude vaderrechtelijke positie van de Balische vrouw niet verbeterd, doch ongunstig gebleven is, zelfs indien men die vergelijkt met die harer Indonesische zusters in andere vaderrechtelijke streken. Men denke hier aan de ruwe schakingspraktijken, of aan de baloe tjampoet (zie bldz. 70) en in verband daarmee aan het ontbreken van het leviraatshuwelijk.

Wij vonden voor de adoptie geheel andere motieven aanwezig dan daaromtrent in de Hindoetheorie bestaan. Evenzeer hing het erfrecht niet, zooals in het Hindoe-recht, ten nauwste met den verplichten eeredienst der voorvaderen samen, maar werd dit hier bepaald door de afstamming en na regeling door minnelijk overleg. De verplichting immers, aan de Balische erfgenamen opgelegd, om in de eerste plaats de lijkverbranding te doen plaats hebben alvorens tot verdeeling van den boedel over te gaan, kan met dezen voortdurenden Hindoeschen familieëeredienst niet worden gelijkgesteld.

Van veel belang weder voor het Balische rechtsleven daarentegen noemden wij de invoering van het Hindoesche kastebegrip. Dit ontwikkelde zich zelfstandig tot eene standsindeeling, die weliswaar in het dagelijksche leven zich slechts openbaart in zekere vormelijkheden, maar toch op de Balische staatsinrichting het Hindoesche stempel van een absoluut geregeerden staat heeft ge-

drukt, geheel in afwijking van de Indonesische samenleving elders, die meer op republikeinsche leest is geschoeid.

Over den invloed van het Hindoesche standenwezen in zake het ongelijke erfrecht, de strafbaarstelling van onwettige standsvermenging, en de ongelijke rechtspraak spraken wij in Hoofdstuk IV reeds uitvoeriger. Deze ongelijkheden zijn echter van minder belang, als men het geringe getal leden van de triwangsā tegenover de groote massa Soedra's in aanmerking neemt.

Onze proeve gaf objectieve feiten weer. Het zij ons vergund ten slotte eenige wenschen in zake de Balische rechtsbedeeling te uiten.

In de eerste plaats moet een eind worden gemaakt aan de ongelijkheid voor de wet, die onder de Baliërs bestaat. Waar deze ongelijkheid echter in de Balische samenleving zoo diep is ingedrongen, dat zij in de adat is overgegaan, kan dat niet zoo maar in eens geschieden. Met deze ongelijkheid moet dus voorloopig nog rekening worden gehouden. Men moet dan voortgaan op den reeds gevolgden weg tot vermindering van de zware straffen op onwettige standsvermenging gesteld, en daarna overgaan tot het wegwerken van de andere, minder ernstige, gevolgen, die voortkomen uit de hier genoemde standsindeeling. Wij achten eene dergelijke politiek niet onmogelijk, als gevolg van de toenemende aanraking met andere Indonesische en met Westersche elementen.

Ten aanzien van de rechtspraak hebben wij een keuze te doen tusschen de in de grondregeling van 1882 voor

de Hindoesche Baliërs gehandhaafde rechtspraak van de raden van kerta's en een eventueel in te voeren gouvernementsrechtspraak zooals reeds voor de niet-Hindoesche bevolking (uitgenomen de Sasaks van Lombok) bestaat. Onze keuze zou dan op de inheemsche rechtspraak gevestigd zijn. De vraag rijst dan, welk recht door deze raden van kerta's behoort te worden toegepast. Ons antwoord is, dat het niet onmogelijk schijnt, onder leiding van goede bestuursambtenaren, *die de adat kennen*, de raden van kerta's op den door ons gewenschten weg verder te brengen. Op bldz. 77 en 138 wezen wij er reeds op, *dat nu al door die priesterrechtbanken adatrecht wordt toegepast onder de vlag van het theoretische wetboekenrecht*.

Of derhalve de van gouvernementswege ondernomen vertaling van de Hindoewetboeken behoort te worden gestaakt? Wij meenen deze vraag bevestigend te moeten beantwoorden, voor zoover deze vertaling van gouvernementswege geschiedt. Daardoor immers zouden deze wetboeken in veler oog geldigheid krijgen, geheel in strijd met de ontwikkeling, die het adatrecht behoort te doorloopen. De bestudeering van deze Hindoesche wetboeken behoort van het practische naar het wetenschappelijke terrein te worden verlegd. Door wetenschappelijk onderzoek zal het mogelijk zijn het echte van het onechte te onderscheiden. Het kan ten dienste worden gesteld van eene afbakening van het Balische adatrecht.

Eenige aanwijzingen voor de transcriptie van Voorindische woorden.

Bij de transcriptie van Voorindische namen en woorden is getracht het navolgende in acht te nemen:

a. Sanskritsche namen en woorden weer te geven in de gebruikelijke transcriptie, waarbij een enkele maal (zooals op bldz. 9 of 11) de Hollandsche uitspraak daarachter is gevoegd. In Sanskritsche woorden geldt de e (b.v. in weda) altijd als een ee (é);

b. woorden, die in het Engelsch-Indische gebruik een vaste transcriptie met het oog op Engelsche lezers hebben gekregen, ook aldus te spellen; zoo b.v. pancha-yat op bldz. 2;

c. namen en woorden, die ook aan Nederlandsche of Nederlandsch-Indische lezers gemeenzaam zijn, weer te geven naar Nederlandsche uitspraak; zoo b.v. radja, Pandzjaab, Soedra, enz.

Lijst van aangehaalde werken:

- Adatrechtbundels, no's I, V, VII, XII, XIV, XV ¹⁾.
- BADEN POWELL. B. H., The Indian Village Community, 1896.
- dezelfde*, Landsystems of British India, 1892.
- Begrooting van Nederlandsch-Indië, 1874. Memorie van antwoord.
- BERG. Mr. L. W. C. van den, Het Inlandsch gemeentewezen op Java en Madura. Bijdr. Kon. Inst. 52, 1901, blz. 1 v.v.
- BLOEMEN WAANDERS. P. L. van, Aanteekeningen omtrent de zeden en gebruiken der Balinezen, inzonderheid die van Baléleng. Tijdschr. Bat. Gen. VIII, 1859, bldz. 105—279.
- BLOKZEYL. A. H. E., Hollandsche vertaling van het Kawi-wetboek Dēwa-adanda, Tijdschr. Bat. Gen. XVIII, 1872, bldz. 295—309.
- BRANDES. Dr. J., Een Jayapattra of acte van eene rechterlijke uitspraak van Çaka 849. Tijdschr. Bat. Gen. XXXII, 1889, blz. 98—149.
- dezelfde*, zie: TUUK, Dr. H. N. VAN DER.
- BRUMUND. F. F. G., in Not. Bat. Gen., I, 1864, bldz. 91—98.
- BÜHLER. Zie: West.
- CARPENTIER ALTING. Mr. J. N., Versl. Ind. Gen., 1908—1909, bldz. 181.
- CENSUS OF INDIA, 1911, bldz. 242.
- COWELL. The Hindu Law, 1871.
- dezelfde*, A short treatise of Hindu Law etc., 1895.
- CRAWFURD. J., On the existence of the Hindu-religion in the Island of Bali, in Asiatick Researches or Transactions of the Society instituted in Bengal etc. Vol. XIII. Calcutta 1820, bldz. 128—170.
- dezelfde*, History of the Indian Archipelago etc. Edinburgh 1820. Dl. II, Religion of Bali, bldz. 236—258. In de Holl. vert. Hfd. X. in Dl. III, bldz. 252—271. Eeredienst op Bali.
- DISSEL. J. S. A. VAN, Eenige Balineesche brieven, processtukken enz. (Aanhangsel), 1886.
- ECK. R. VAN, Schetsen van het eiland Bali, Tijdschr. v. N. I., Jg. 1878, 1879 en 1880.

¹⁾ Wij waren in de gelegenheid eenige reeds afgedrukte vellen van den in bewerking zijnden Adatrechtbundel XV te raadplegen.

- dezelfde*, Het lot der vrouw op Bali, Tijdschr. Bat. Gen. XVIII, 1872, bldz. 370-394.
- dezelfde* en F. A. LIEFRINCK, Kertå Simå of gemeente- en waterschaps-wetten op Bali, Tijdschr. Bat. Gen. XVIII, 1875.
- EERDE. J. C. VAN, Boekbespreking in Ind. Gids, 1909, II bldz. 1682-1687.
- Eindr  sum   van het onderzoek naar de rechten van den Inlander enz. dln. I, III, 1876, 1896.
- FRIEDERICH. Dr. R., Voorloopig verslag van het eiland Bali, Verh. Bat. Gen. XXII, 1849 en XXIII, 1850.
- dezelfde*, De Oesana Bali. Tijdschr. v. N. I., Jg. IX, 1847, bldz. 245-373.
- FRASER. J. J., De inheemsche rechtspraak op Bali, Ind. Gids 1910, II, bldz. 865-910.
- GENNEP. Mr. A. VAN, Verplichte rechtsbijstand enz. Versl. Ind. Gen. 1910-1911. bldz. 59 v.v.
- HAAR. Mr. B. TER, Het adatproces der inlanders, Acad. Pr. Leiden, 1915.
- HART. C. VAN DER, Herinneringen van Bali in 1849. Gids, 1854, II, bldz. 642-656.
- HASSELMAN. C. J., De vrije keuze der dessahoofden. Tijdschr. Binn. Best. V, bldz. 89 v.v.
- HAZEU. Dr. J. G. A., Tjeribonsch wetboek (Pepakem Tjerbon) van het jaar 1768. Verh. Bat. Gen. Dl. LV, 2e stuk, 1905.
- Hindoe-adat*. Bijdrage tot de kennis van de Hindoe-adat op Bali. Het Recht in Nederl. Ind. LXXXII, 1904, bldz. 100-103.
- HOOS. A. A., Hindoe-strafrecht op Lombok, Tijdschr. v. N.-I., 1896, I, bldz. 165-168.
- ILBERT. C., The Government of India, 1915.
- JOLLY. J., Recht und Sitte, 1896. (B  hler, Grundriss, II, 8).
- JONKER. Dr. J. C. G., Een oud-Javaansch wetboek vergeleken met Indische rechtsbronnen, Acad. Pr. Leiden, 1885.
- JUYNBOLL. Dr. H. H., De letterkunde van Bali, Bijdr. Kon. Inst. LXXI, 1916, bldz. 556-578.
- dezelfde*, Supplement op den Catalogus van de Javaansche en Madoe-reesche handschriften der Leidsche Universiteits-bibliotheek. II. 1911.
- KERN, Dr. H., Verspreide geschriften, I, 1916, bldz. 60 v. v. (bijdrage van 1867); V, 1916, bldz. 305 v. v. (bijdr. van 1869) en bldz. 315 v. v. (bijdr. van 1871); VI, 1916, bldz. 13 v. v. (bijdr. van 1883).

- KEUCHENIUS. Mr. L. W. C., Handelingen der Regeering en der Staten-Generaal betreffende het Reglement op het beleid der regeering van Nederlandsch-Indië, III, 1857.
- KOHLER. Dr. J., Die Gewohnheitsrechte des Pendschabs. Zeitschr. für vergleichende Rechtswissenschaft, VII, 1887. (Ook afzonderlijk gedrukt).
- KRUSEMAN. Mr. J. W. G., Balineesche adat. Recht in Ned.-Indië, 86, 1906, bldz. 7 v. v.
- LIEFRINCK. F. A., Bijdrage tot de kennis van het eiland Bali. Tijdschr. Bat. Gen. XXXIII, 1889, blz. 229—472.
- dezelfde*, De rijstcultuur op Bali. Ind. Gids, 1886, II en 1887, I.
- dezelfde*, Nota betreffende den economischen toestand van het rijk Bangli, eiland Bali. Tijdschr. Bat. Gen. XXIV, 1887, bldz. 180—200.
- dezelfde*, Landsverordeningen van inlandsche vorsten op Lombok. 2 dln. 1915.
- dezelfde*, Landsverordeningen van inlandsche vorsten op Bali. 1917.
zie ook: ECK, R. VAN. Zie den noot op bldz. 66.
- LIER. H. F. VAN, Aanteekeningen omtrent het rijk Djembrana. Tijdschr. Bat. Gen. XV, 1886, bldz. 273—285.
- MAINE. HENRI SUMNER, Village-communities in the East and West. 1871.
- MARGADANT. Mr. C. W., Het Regeeringsreglement van Nederlandsch-Indië toegelicht. 3 dln. 1894, 1895, 1897.
- MATTHAI. JOHN, Village government in British India. 1915.
- MAYNARD. Boekbespreking in Journal of the Punjab Historical Society, Calcutta, 1913. Vol. II.
- MAYNE. J. D., Hindu Law and Usage, 1883.
- MAZARELLA. Dr. G., Die Familiengemeinschaft im gegenwärtigen Indien. Ein Beitrag zur beschreibenden Rechts-Ätiologie. Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre, 1906.
- (MERKUS. Mr. P.) Blik op het bestuur van Nederlandsch-Indië onder den Gouverneur-Generaal J. VAN DEN BOSCH. Naamloos uitgegeven door de redactie van de Oosterling, 1835.
- OSSENBRUGGEN. Mr. F. D. E. VAN, in Verslagen en meded. Kon. Ak. van Wetenschappen, afd. Letterkunde, 1917.
- dezelfde*, zie: WILKEN.
- RAFFLES. TH. ST., The History of Java, London 1817. 2e uitgave London 1830, bldz. 438 v. v. en Appendix K. Account of Bali, bldz. CXLII v. v.
- RATTIGAN. W. H., A digest of law for the Punjab, 1901.

- ROUFFAER. G. P. in: Encyclopaedie van Ned.-Indië, 1e druk, 4e deel, bldz. 624, op Vorstenlanden.
- SCHWARTZ. H. J. E. F., Aanteekeningen omtrent het landschap Gianjar. Tijdschr. Binn. Best., 19, 1900, bldz. 166 v. v.
- SENART. EMILE, Les castes dans l'Inde, 1896.
- SHOSHEE CHUNDER DUT, rai bahadoor. De Hindoevrouwen, haar toestand, karakter en opvoeding. (Vertaald uit India, past and present). Tijdschr. v. N. I., N. S., 9e jaarg. II, 1880, bldz. 19—59.
- SORG. LÉON, Introduction à l'étude du droit hindou, 1895.
- dezelfde*, Traité théorique et pratique du droit hindou, 1897.
- dezelfde*, Avis du Comité Consultatif de jurisprudence indienne.
- SOSROWIDJOJO, Serat poerwâtjaritâ Bali. Bat. Landsdrukkerij, 1875. Jav. text.
- SPEYER. Dr. J. S., De Brahmanen en hunne beteekenis voor het Indische Volk. Rede 1903.
- dezelfde*, De kasten van Britsch-Indië. Versl. Ind. Gen. 1912—1913, bldz. 73—96.
- STRACHEY. J., India, its administration and progress. 3d edition. 1903.
- STRANGE. Hindu Law, 2 dln., 1830.
- SUMNER, zie MAINE.
- TUUK, *Legaat van der*; zie: Beschrijving der Javaansche, Balineesche en Sasaksche handschriften, aangetroffen in de nalatenschap van Dr. H. N. VAN DER TUUK. Vervaardigd door Dr. J. BRANDES, 1e stuk 1901, 2e stuk 1903, 3e stuk 1915.
- TUUK. Dr. H. N. VAN DER, c. s. Kawi-Balineesch-Nederlandsch Woordenboek, 4 dln., 1897, 1899, 1901, 1912.
- Verslag. Koloniaal, 1874 en 1912.
- VOLLENHOVEN. Mr. C. VAN, Het adatrecht van Ned.-Indië, afl. I, 1906, VI, 1916, VII/VIII, 1917.
- WEST. R. and BÜHLER, J. G., A digest of the Hindu Law of inheritance and partition. 2e ed. 1878.
- WILKEN. Dr. G. A., Verspreide geschriften, verzameld door Mr. F. D. E. VAN OSSENBRUGGEN, dl. I, bldz. 445 v. v. (bijdr. van 1886—'89); bldz. 613 v. v. (bijdr. van 1891) en II, bldz. 447 v. v. (bijdr. van 1883).

De afbeelding van de padanda-beelden tegenover het titelblad is ontleend aan het weekblad „Indië”, 1918, no. 46; de (levensgrootte) beelden bevinden zich in het Kol. Inst. te Amsterdam.

Naam- en Woordenlijst.

<p>Adigama 36 en verder verspreid.
 adipati 28.
 Agama 35 en verder verspreid.
 agamya gamana 67.
 Ariërs 9, 14. .
 Awa-natia 37.
 awig-awig dēsa 57.
 Badoeng 37, 136.
 Bagawan Bregoe 35.
 Bahingin G'dé, 76.
 bahoe 139.
 bakang-bakang 131.
 Balambangan 25.
 Bali, verspreid.
 Bali-aga 115.
 Bali-instituut 32, 140.
 baloe mekaboen 70.
 baloe tjampoet 76, 143.
 bandhu 80.
 Bangli 136.
 Banjoewangi 139.
 Batara Manu 35.
 batoe toempeng 124, 132 noot 3.
 bekel 26.
 Bēng 114.
 Bengalen 4, 7, 80.
 bhāiāchārā-dorp 47, 50.
 byagadē 131.
 Boeda Wagē 77.
 Boeddha 36.</p> | <p>boekti 126.
 Boelēlēng 33, 54, 57, 77, 78, 101,
 133, 137.
 Boenoetan, Hi, 76, 77.
 Bombay 6.
 Borneo 24, 125.
 bourgade 2.
 Brahmanen, verspreid.
 çaka 23, 36, 77.
 Calcutta 7.
 candrikā. Zie Smrtis.
 Carical 2.
 çāstra 64.
 Celebes 125, 129.
 Ceylon 2.
 Chambre de la Consultation 3.
 Chandernagore 2.
 Chaudrie 2.
 Çiwaçāsana 38.
 Çiwaçāsanasāroddhrtasana 38.
 Comité consultatif de jurisprudence
 indienne 21.
 dattaka 74.
 Dayabhāga 80.
 dēwa 111.
 dēwa-agoeng 111.
 Dēwadanda 37.
 Dēwagama 35, 37.
 dharmanibandha 14.
 Dharmaoepapati 37.</p> |
|--|--|

Dharmapapati 37.
dharmaçāstra 11.
dharmawitjara 37.
djaksa 123.
djedjenang 123, 131, 135.
Djelantik, Goesti Hangloerah
K'toet 77.
Djembrana 37, 54, 72, 101, 133,
137, 139.
Djocja (-sche wetb.) 25.
doebalang 125.
Doestakalabaja 39.
Drawida 48.
droewē dalem 55.
droewē djabě 55.
dwija 10, 94.
Gianjar 114, 136, 139.
goeroe 67, 94, 100.
goesti 111.
Hastings, Warren, 4, 6, 18.
headman 45, 53, 54.
High Court 7.
Ida 35 (-padanda) 111.
Islam, 24, 26.
Jabadiu 23.
Jadjnjasadma 39.
Jafna 2.
Java 23 en verder verspreid.
joint-family 40, 43.
joint-village 44, 53.
kaboejoetan 43, noot 1.
Kali Boentil 76.
kantja 125, 131, 135.
kaoela 110.
Karangasem 136.
Kasangarah 77.
Kasiman, Radja, 37.
Kediri 24.
Keling 33.
kēpēng 66, 76, 100, 131.
kerta 124 en verder verspreid.
klian-mantja 56.
Kloengkoeng 111, 136.
koe 36, 99.
Koetara Agama 34.
Koetei 23.
Korān 30.
Krēsēk 77.
krēta 37.
Krētapapati 37.
Ksatrya's, 3 en verder verspreid.
Kuṭāramānawa 35.
landlord-village 44. Non —, 44.
lekita 126.
lex-loci-Act 5.
Lombok 34 en verspreid.
ma 36, 99.
madēwagama 130.
madēwasaksi 130.
Madjapahit 24, 36.
Madoereezen 109.
mahē 2.
Malabar 2.
Mānawadharmaçāstra 10, 38.
Mānawadharmaśūtra 10.
manti 125.
māntjākaki 26.
māntjāpat 26.
mantri 125.
Manu, verspreid.
melegandang 69.
mepadik 68, 69.
merangkat 68.
merdika 73.
metoenggoe 68.
Mey, Jhr. de — van Gerwen 139.
Minangkabau 125.
minoem soempah 130.

- Mitāksarā 11, 80.
 Mlecchā 106.
 moefassal 18, noot 1.
 Muntinghe, H, W, 30.
 najoeb tjor 130.
 Negara 140.
 ngaleled 132, noot 2.
 ngedjoek 69.
 ngeloewed 132, noot 2.
 ngoendoel 76.
 nikel 100.
 Nistjaja, Radja —, 38.
 Niti, Radja —, 36.
 niyoga 61.
 Oebaja 37.
 Oepapati 37.
 oepeti 53, 56.
 Oesana Bali 33.
 pabitjara 125.
 padanda, 124 en verder verspreid.
 padanda Bodha 132.
 padanda Ćiwa 132.
 padjeg 55.
 Pajangan 136.
 pambekel 126.
 pana 36, 93, 99.
 pandit 16, 37.
 Pandzjaab 6, 7.
 Panembangan 76.
 pangilisawa 36, 97.
 pangkēng 101.
 pancha-yat 2, 46, 53, 103.
 Parwa-tgama 34.
 patiba djampi 100.
 pattidārī-dorp 47, 50.
 pengajah 56, noot 1.
 Pepakem Tjerbon 25, 38.
 peswara 72, 88, 89, 94.
 petabeh 129.
 pinda 80.
 pitāra 43, noot 1.
 poenggawa 56, 110, 113, 123, 126, 135.
 Poengoet, Hi, 76, 77.
 Poera, Hi G' dé —, 76.
 poeri 70.
 Pondicherry 2.
 Ptolemaeus, Claudius, 23.
 Prabali 110.
 Poerwadigama 38.
 Rājput 106.
 raksasa 69.
 Rāmāyana 23.
 rayat 46.
 rayatwārī-dorpen 46, 50.
 Rochussen 27.
 sadarhoven 18.
 saksi 126.
 sakulya 80.
 sambangan 96.
 samonodaka 80.
 sapinda, 40, 80, 82.
 Sarasamoedaja 38.
 Sarasamoetjtjhaja 38.
 Sarma 99.
 Satma 37.
 sedahan 124.
 sekaha dēsa 54.
 sengghoehoe 110.
 sentana 76.
 shaster 4.
 Sindoe 132.
 Sloet tot Oldhuis 29.
 Smrtis 12, 63. — Candrikā 21.
 soe 36, 99.
 soebak 123, 125.
 Soedra's 3 en verder verspreid.
 Soendaneezen 109.

- soerat sengker pawitjara 125.
 soerat sengker tetagihan 125.
 soerat kanda 125.
 soerat papekatan 125, 131.
 soewinih 55.
 Solo (-sche wetb.) 25.
 strīdhana 81.
 Sudder-courts, zie şadarhoven.
 Sumatra 23, 24.
 Swaradjamboe 38.
 Tabanan 136.
 Taman Intaran 37.
 Tamil 2.
 Tampaksiring 136.
 tanda-bēti 129.
 Taunay 139.
 Tēnggek 77.
 Thesawaleme 2.
 Tjandi Koesoema 139.
 tjatoer djalma 110.
 Tjelok Hagoeng 76.
 Tjerbon, zie Pepakem.
 tjina wyakti 126.
 tjor anēh 130.
 Toeboeh, Wajan 77.
 triwangsa 67, 110, 113.
 uddhāra 84.
 wajang 109.
 walik danda 129.
 wang toh 131.
 Wangadyan 77.
 Weda 12, 41, 105, 107, 120.
 Wēsyā's 3 en verder verspreid.
 widi 37.
 Widi Manawa 36.
 Wisjnoe 37.
 wong djabā 110.
 wong Madjapahit 114.
 wrati (— çāsana) 39.
 Yajñawalkya 14.
 Yanaon 2.
 Yāwadwīpa 23.
 Zamindārī-dorp 47, 50.

STELLINGEN.

I.

Ter ontwikkeling van de politieke zelfstandigheid van Nederlandsch-Indië zou artikel 131 Regeeringsreglement aldus moeten worden aangevuld, dat tusschen de alinea's *d* en *e* een nieuwe alinea werd ingevoegd, luidende:

„de toepassing van artikel 20 van dit reglement”.

II.

In de grondwettelijke bepalingen aangaande de troonopvolging kan verandering worden gebracht zonder buitenlandsche medewerking.

III.

Publiekrechtelijke lichamen buiten de in de Grondwet genoemde zijn bestaanbaar.

IV.

Voor de openlijke geweldpleging met vereenigde krachten, omschreven in artikel 141 Wetboek van Strafrecht, zijn meer dan twee personen vereischt.

V.

Voor de strafbaarheid van de opruiing tot eenig strafbaar feit, omschreven in artikel 131 Wetboek van Strafrecht, is het voldoende, dat het strafbare feit kan worden opgemaakt uit redeneering.

VI.

Onjuist is de stelling, dat, bij betaling van de bij verstekvonnis opgelegde boete, het eind van den termijn, waarbinnen verzet kan worden gedaan, niet zou zijn bepaald.

VII.

Hij, die op eigen verzoek onder curateele is gesteld, kan een rechtsgeldig testament maken.

VIII.

Met de „openbare gestichten”, in artikel 1717 Burgerlijk Wetboek genoemd, zijn publiek-rechterlijke instellingen bedoeld.

IX.

Artikel 5, lid 2 van het ontwerp-Huuropzeggingswet, luidende: „Onder woning verstaat deze wet ieder perceel met een of meer woonvertrekken, zoomede ieder als woning ingericht gedeelte van een perceel, dat afzonderlijk wordt verhuurd”, moet aldus worden gewijzigd: „Onder woning verstaat deze wet ieder perceel met een of meer woonvertrekken, zoomede ieder als woning ingericht gedeelte van een perceel, *hierbij inbegrepen de vertrekken, die in de aldus omschreven woning afzonderlijk worden verhuurd*”.

X.

De aansprakelijkheid, omschreven in artikel 321 Wetboek van Koophandel, berust op de aanstelling van den schipper. In verband hiermede kan abandon worden gedaan ook door den reeder-niet-eigenaar.

XI.

De avalgever heeft geen wisselrechtelijk regres op hem, voor wien hij aval heeft gegeven.

XII.

Het bij de wet van 26 April 1917, Stbl. 303, in de wet houdende Algemeene Bepalingen nieuw

ingevoegde artikel 13a, beoogende inbreuk op de volkenrechtelijke verplichtingen van den Staat in zaken van burgerlijke rechtsvordering te voorkomen, kan aan het daarbij gestelde doel niet beantwoorden.

XIII.

De mede door den huidige wereldoorlog veroorzaakte wijziging van den economischen toestand van Nederlandsch-Indië, in de richting van grootere economische zelfstandigheid, kan voor het moederland aanvankelijk eenig direct nadeel, doch zal voor deze kolonie een grooter voordeel medebrengen.

XIV.

Het Romeinsche recht kende geen wettelijke, slechts rechterlijke compensatie.

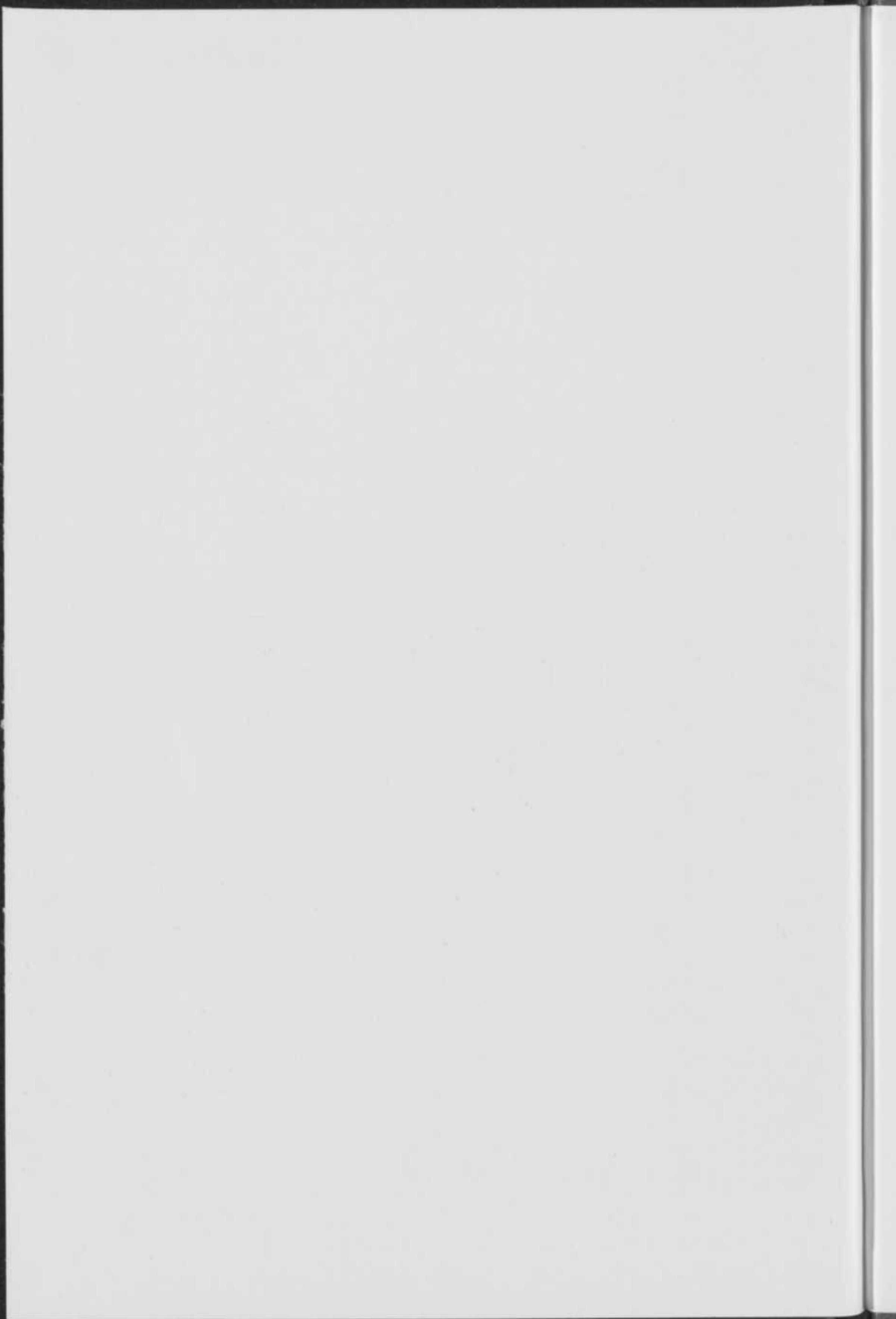
XV.

Kennis van de landstaal der rechtzoekenden is voor den rechter vooral daar, waar naar ongecodificeerd recht moet worden rechtgesproken, een eerste vereischte.

DRUK VAN J. H. DE BUSSY, AMSTERDAM.

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN

0613 7596

